

TERAPEUTISKE SAMTALER MED PAR OM KJØNN, SEKSUALITET OG UTROSKAP

Født sånn, eller blitt sånn, essens og/eller konstruksjon?

Utarbeidet av:

Grete Lund

Master i familieterapi og systemisk praksis

Kull: Mgfam h07 k2

Veiledere: Heidi Eng og Ottar Ness

Studiested:

Diakonhjemmet Høgskole, 13.oktober 2011

Forord

Å skrive denne masteroppgaven har vært spennende, utfordrende, frustrerende og til tider tilsynelatende uoverkommelig. Noen mennesker har bidratt til å gjøre denne prosessen mulig og de fortjener en spesiell takk.

Tusen takk til de 6 terapeutene som frivillig stilte opp til intervju, for at dere delte deres erfaringer med meg, om kjønn, seksualitet og utroskap.

En stor takk til Heidi Eng og Ottar Ness som har veiledet meg gjennom prosessen. Takk for grundig gjennomgåelse og kritiske refleksjoner. Tusen takk til Ottar for håp, støtte, engasjement og inspirasjon.

Takk til Jan Haugerud for hans tålmodighet, for å ha lest oppgaven gang på gang og for språkvask.

Takk til Jannike Vikan for gjennomlesing av tekst og innspill.

Til slutt vil jeg takke mine medstudenter Lillian Helene Kallasten og Berit Stav Lystad for innspill og lesing av tekst.

Tusen hjertelig takk til dere alle sammen!

Sammendrag

Denne masteroppgaven handler om å undersøke **hvilke diskurser vedrørende kjønn, seksualitet og utroskap som synes å påvirke familieterapeuter i deres samtaler med par.**

Undersøkelsen tar utgangspunkt i intervjuer med 6 familieterapeuter som arbeider i en parterapeutisk kontekst. I denne masteroppgaven har jeg valgt kvalitativ tilnærming og bruk av semistrukturert intervju for å samle data. Jeg har brukt diskursanalyse for å analysere mitt datamateriale.

Under analysen av datamaterialet fant jeg følgende diskurser som terapeutene synes å være påvirket av:

- 1) Diskursen om heteronormativitet som handler om: Den romantiske kjærligheten, det tradisjonelle samlivet, det tradisjonelle seksuallivet og heteroseksualitet, samt motdiskursen skeiv aktivisme.
- 2) Diskursen om dualisme som handler om: To dikotome kjønn, biologisk forskjell og dualismens utfordringer, samt motdiskursen kjønnsnøytralitet.
- 3) Diskursen om kjønn og seksualitet som handler om: Iboende behov, seksuell legning, det biologiske kjønnnet og tvekjønnnet, samt motdiskursene kjønnsstilhørighet og seksuell orientering.
- 4) Diskursen om seksuelt utroskap som handler om: Hardt arbeid, tilgivelse og monogami, samt motdiskursen polyamori.

Jeg håper mitt forskningsprosjekt kan ha nytteverdi og være til inspirasjon for terapeuter og andre fagfolk som arbeider med mennesker.

Innholdsfortegnelse

1.0 Innledning.....	7
1.1 Bakgrunn for valg av tema	7
1.1.1 Valg og begrunnelse av problemstilling.....	9
1.2 Annen forskning	10
1.2.1 Mitt terapeutiske ståsted.....	13
1.3 Oppgavens oppbygging.....	14
1.3.1 Avgrensning av begreper	15
2.0 Teoretisk rammeverk for studien	16
2.1 Modernismen og postmodernismen	16
2.2 Diskurs	17
2.2.1 Diskurser om kjønn	18
2.2.2 Kjønnssidentitet	20
2.2.3 Diskurser om seksualitet	21
2.2.4 Seksuell legning	23
2.2.5 Queerteori.....	24
2.2.6 Oppsummering av ulike diskurser om kjønn og seksualitet	25
2.3 Dikotomiene mann og kvinne	26
2.3.1 Heteronormativitet	26
2.4 Det norske samlivet i dag	27
2.4.1 Oppløsning og utvidelse av samlivet	29
2.4.2 Seksuelt utroskap.....	30
2.4.3 Polyamori	31
2.5 Familievernet.....	31
2.5.1 Terapi – form og innhold?.....	32
2.6 Oppsummering	33
3.0 Metodologi	34
3.1 Mitt vitenskapsteoretiske ståsted.....	34
3.1.2 Kvalitativ tilnærming	35
3.1.3 Semistrukturert intervju som datainnsamling	35
3.1.4 Utvalg og rekruttering	37
3.1.5 Transkribering	38

3.2 Diskursanalyse	39
3.3 Ethiske refleksjoner	42
3.4 Troverdighet, bekreftbarhet og overførbarhet	43
4.0 Funn og drøfting	46
4.1 Diskursen om heteronormativitet	46
4.1.1 Den romantiske kjærligheten	48
4.1.2 Det tradisjonelle samlivet	49
4.1.3 Det tradisjonelle seksuallivet	50
4.1.4 Heteroseksualitet	53
4.1.5 Skeiv aktivisme – en motdiskurs til heteronormativitet	54
4.2 Diskursen om dualisme	54
4.2.1 To dikotome kjønn	55
4.2.2 Biologisk forskjell	55
4.2.3 Dualismens utfordringer	56
4.2.4 Kjønnsnøytralitet – en motdiskurs til dualisme	58
4.3 Diskursen om seksualitet og kjønn	58
4.3.1. Iboende behov	59
4.3.2 Seksuell legning	61
4.3.3 Seksuell orientering – en motdiskurs til seksuell legning	62
4.3.4 Det biologiske kjønnnet	62
4.3.5 Tvekjønnnet	63
4.3.6 Kjønnstilørighet – en motdiskurs til kjønnsidentitet	64
4.4 Diskursen om seksuelt utroskap	65
4.4.1 Hardt arbeid	65
4.4.2 Tilgivelse	69
4.4.3 Monogami	70
4.4.4 Polyamori – en motdiskurs til seksuelt utroskap	71
4.5 Oppsummering	72
5.0 Implikasjoner for parterapeutiske samtaler og avsluttende kommentarer	73
5. 1 Hvordan kan diskursen om heteronormativitet påvirke parterapeutiske samtaler?	73
5.1.1 Språkbruk	73
5.1.2 Normativitet	74
5.1.3 Diskursiv refleksivitet	75
5.2 Hvordan kan diskursen om dualisme påvirke parterapeutiske samtaler?	76

5.2.1 Marginalisering	76
5.2.2 Kjønnskategorisering	76
5.2.3 Kjønnsnøytralisering	77
5.3 Hvordan kan diskursen om seksualitet og kjønn påvirke parterapeutiske samtaler?	78
5.3.1 Kunnskap og holdninger	78
5.3.2 Kjønn og seksualitet som essens og/eller konstruksjon	78
5.3.3 Utvidet kompetanse.....	79
5.4 Hvordan kan diskursen om utroskap påvirke parterapeutiske samtaler?	81
5.4.1 Diskursivt perspektiv	81
5.4.2 Andre modeller.....	81
5.5 Implikasjoner for utdanning av familieterapeuter	83
6.0 Mulige svakheter ved denne studien	84
6.1 Selvrefleksjon.....	85
6.2 Fremtidig forskning.....	85
7.0 Konklusjon	87
Litteraturliste	88
Vedlegg I. Forespørsel om deltagelse i en intervjuundersøkelse.	96
Vedlegg II. Svarslipp.....	97
Vedlegg III. Samtykkeerklæring	98
Vedlegg IV. Intervjuguide.....	99

1.0 Innledning

Da jeg var ferdig med familieterapistudiet i 2001, forundret det meg at vi hadde mye fagstoff om kommunikasjon og samspill, men ingenting om seksualitet. Jeg tok derfor videreutdanning i sexologi ved Universitetet i Agder 2007. Gjennom sexologistudiet ble jeg utfordret i forhold til egne fordommer, holdninger og sannheter om kjønn og seksualitet. Når jeg som terapeut åpner for tematikk knyttet til seksualitet i parsamtaler, opplever jeg at noen par synes det er vanskelig å snakke om.

I denne forskningsoppgaven handler ikke *seksualitet* bare om sex og samliv, men hvordan seksualitet og kjønn kan forstås utfra ulike diskurser.¹ Utsagnet ”homofili er medfødt,” kan for eksempel forstås som en biologisk diskurs. En slik diskursiv forståelse kan inkludere *tatt-for-gitt-heter*, og gi rammer for hvordan kjønn og seksualitet kan oppfattes, samt eksempelvis ekskludere diskurser om homofili som sosialt og kulturelt konstruert. Disse to eksemplene viser hvordan diskurser kan inkludere, ekskludere og utelukke ulike forståelser.

Gjennom masterstudiet i familieterapi og systemisk praksis har jeg blitt bevisst egne diskurser om kjærlighet, kjønn og seksualitet. Jeg har kjent på hvilke diskurser jeg selv er influert av som har påvirket mitt arbeid som terapeut. Jeg har blitt bevisst hvordan disse diskursene har styrt mine meninger, holdninger og sannheter som jeg har tatt-for-gitt. Jeg har fått innsikt i hvordan diskurser skapes, etableres og hvilke ulike virkninger de kan få for parterapeutiske samtaler. Denne erkjennelsen har endret min forståelse av at diskurser relatert til kjønn og seksualitet, ikke behøver å være gitte, faste sannheter, men flytende og foranderlige.

1.1 Bakgrunn for valg av tema

I den vestlige verden bidro kvinnefrigjøringen på 1960- tallet, samt Master og Johnsens (1966) undersøkelser om seksualfunksjon, til mer åpne og aksepterende holdninger til menneskelig seksualitet. Kinsey’s forskningsrapporter (1948/1998 og 1953/1998) om menn og kvinners seksuelle erfaringer, viste andre resultater enn man tidligere hadde trodd (Almås 2004). Frigjøringen førte til lovgivning om selvbestemt abort, avkriminalisering av homofili

---

¹ Jeg bruker følgende definisjon av diskursbegrepet i denne masteroppgaven: ”Diskurs er en bestemt måte å snakke om og forstå verden på” (Winther Jørgensen og Phillips 1999:9). Det vil si at diskurser henviser til språket. Hvem jeg er og hvordan jeg oppfatter meg selv og min verden, avhenger av omstendighetene og de diskurser som er tilgjengelige i den settingen jeg befinner meg i. Jeg snakker, føler og handler utfra diskurser. I en terapeutisk kontekst vil det som sies og uttrykkes få konsekvenser for parterapeutiske samtaler (Davies og Harré sitert i Øfsti 2010).

og utvikling av P-pillen. Det endrede synet på seksualitet ledet til økte rettigheter for kvinner, lesbiske og homoseksuelle, større likestilling mellom menn og kvinner, samt ulike seksuelle praksiser og samlivsformer. Eksempelvis bokollektiver, likekjønnede parforhold og politiske bevegelser som skeiv-aktivisme (Mühleisen, Røthing og Svendsen 2009).

Endringer i menneskers organisering av samlivet, har fått betydning for både holdninger og forståelser av intimitet, kjønn og seksualitet. Eksempelvis i ”rene relasjoner” er begge parter i forholdet likestilte og sammen så lenge de finner det tjenlig (Giddens 1994). Flere barn synes å vokse opp i familieformer med likekjønnede par, hvor barna kan ha blitt en del av parforholdet på ulike måter: En eller begge kan ha hatt barn fra tidligere forhold, det kan ha vært benyttet assistert befruktning, surrogatmor eller avtaler mellom lesbiske og homofile par for å bli foreldre. Samtidig har mangfoldet av andre familieformer kommet til, fra kjernefamilien til ”nyfamilien” med dine, mine og våre barn.

Selv om vi fra slutten av 60-tallet har beveget oss mot en større seksuell frigjøring i Norge og i store deler av den vestlige verden, opplever jeg gjennom min praksis som familieterapeut og sexolog at seksualiteten fremdeles har mange tabuområder. Mine erfaringer viser at noen par har vansker med å berøre temaer om seksuelle hjelpemidler (for eksempel pornografi) som kan forbindes med perversitet og fordommer. Eksempelvis, fram til 1. februar 2010 var *sadomasochisme, fetisjisme og transvestisme* psykiatriske diagnoser² som sto oppført i diagnosemanualen ICD-10 (International Classification of Diseases). Disse seksuelle praksisene har mange mennesker sett på som perverse, og er fremdeles mye tabubelagt.

Jeg synes å oppleve at samfunnsmessige- og kulturelle forestillinger om hva som er *kvinnelig* og *mannlig* er blitt mer flertydig. Eksempelvis erfarer jeg at *kjønn* synes å bli utfordret i sine diskurser om hva kjønn kan være, både av enkeltpersoner, holdninger, kunnskaper og kjønnsforskning. Det betyr at jeg som familieterapeut må favne et større spekter av mangfold når jeg snakker med par som har samlivsproblemer. Dette fordi diskurser ofte blir tatt-for-gitt (Øfsti 2008a), og kan dermed utelukke andre forståelser og virke marginaliserende (Øfsti 2010). Derfor finner jeg det interessant å undersøke hvilke diskurser som synes å påvirke familieterapeuter i deres samtaler med par om kjønn og seksualitet.

---

² Helsedirektoratets vedtak om å friskmelde disse, var en viktig menneskerettighetsreform og er en milepæl i samfunnsutviklingen i retning av større åpenhet overfor seksuelle minoriteter. Steines, Bente (2010). Revise65. *Helsedirektoratet friskmelder seksuelle minoriteter*. [Online], Tilgjengelig fra [URL:http://www.revise65.org/friskmelding.html](http://www.revise65.org/friskmelding.html). [lest 13.desember 2010].

1.1.1 Valg og begrunnelse av problemstilling

Utfra ovennevnte bakgrunn har jeg valgt følgende problemstilling:

Hvilke diskurser vedrørende kjønn, seksualitet og utroskap synes å påvirke familieterapeuter i deres samtaler med par?

Jeg valgte denne problemstillingen, fordi jeg vil undersøke hvilke diskurser om kjønn, seksualitet og utroskap som synes å påvirke familieterapeuter i deres samtaler med par. Dette fordi diskursene terapeutene anvender vil påvirke deres parterapeutiske samtaler, som igjen kan føre til at "sannheter" om seksualitet, kjønn og utroskap opprettholdes og andre marginaliseres eller utelukkes (Øfsti 2010). "Sannhetene" terapeutene er influert av eller tar for gitt, vil være preget av deres fortellinger og samfunnets kulturelle normer (Øfsti 2010).

Utroskap har ført mange par til terapi og synes å være et fenomen, som kan føre til at par skiller lag (Straumsheim 2003). I denne oppgaven forstås utroskap med seksuelle utenomekteskapelige, samboerskapelige og partnerskapelige forhold eller sidesprang. Der hvor den ene personen i parforholdet inngår en intim emosjonell og/eller seksuell relasjon til en annen person, uten at den andre personen i parforholdet har kjennskap til og/eller aksepterer denne relasjonen.

Gjennom mine erfaringer som terapeut tror jeg minoritetsgrupper som homoseksuelle, lesbiske og transseksuelle som faller utenfor den heteroseksuelle normen kan være ekstra sårbare i forhold til egen identitet (Øfsti 2010). Derfor blir det viktig, uansett kjønn og seksualitet og seksuelle praksiser å være sensitiv og møte klientene med tillit, åpenhet, respekt og aksept, samt gi tillatelse til å være seksuell (Øfsti 2008a). Min intensjon som terapeut er å kunne møte enkeltmennesket der han, hun, hin³ og sinhin⁴ befinner seg, uten å måtte kjønnskategorisere, og å se verden utfra et større mangfold og andre perspektiver (Benestad Pirelli og Almås 2001). Jeg håper denne studien vil bidra til dette.

---

³ opplever seg selv som både hun og han

⁴ identifiserer seg verken som kvinne eller mann, eller som ønsker å være kjønnsnøytral (Benestad Pirelli og Almås 2001:apendix 2).

1.2 Annen forskning

Det finnes både internasjonal og nasjonal forskning om temaene kjønn og seksualitet (eks., Lille 2009; Øfsti 2008a). Da dette er en masteroppgave som utarbeides innenfor en begrenset tidsramme og omfang, har jeg prioritert nasjonal forskning. Jeg anser den som god og representativ for min problemstilling, fordi denne kjønnsforskningen representerer et flerfaglig felt. Jeg har hentet fagstoff fra fagfeltene familieterapi, psykologi, sexologi, sosiologi, biologi og kjønnsforskning.

Anne Kyong Sook Øfstis (2008a) doktorgrad: "*Some call it love. Exploring Norwegian Systemic Couple Therapists' Discourses of Love, Intimacy and Sexuality*" og hennes bok *Parterapi* (2010) har vært nyttig for mitt forskningsprosjekt. Dette fordi Øfsti (2008a) har forsket på parterapeuters diskurser om kjærlighet, intimitet og samliv og stilt spørsmål om hvilke ideer, inspirasjoner og holdninger terapeutene bruker i parterapi. I mitt forskningsprosjekt fokuserer også jeg på terapeutene og hvilke diskurser de synes å være påvirket av vedrørende kjønn, seksualitet og utroskap i samtaler med par.

I Øfstis (2008 a) avhandling, "*Some Call it Love*" ble *forelskelse, kjærlighet i tvil og utroskap* hovedtemaene i hennes analyse. Hun har undersøkt hvordan terapeuters ideer om kjærlighet kan ha innflytelse på parenes liv, i og etter den terapeutiske samtalen. Øfstis (2008a) forskning viser at terapeuter blir påvirket av egne ideer om kjærlighet og synes å ta den romantiske diskursen for gitt. Med den romantiske diskursen mener Øfsti (2010) tre begreper som er gjensidig avhengige av hverandre: *Ekteskap, monogami og elske*. "Hvis du elsker meg, vil du gifte deg med meg og være trofast." (s.77). Denne setningen mener Øfsti (2010) fanger opp det romantiske premisset om alt eller ingenting.

Per Jensens doktorgrad fra 2008, "*The Narratives Which Connect, A Qualitative Research Approach to the Narratives which Connect Therapists' personal and Privat lives to their Family Therapy Practices*," fokuserer på hvordan terapeuters personlige erfaringer i terapirommet kan styre klienter i retning av terapeutens egne verdier og holdninger. Jensens (2008) funn gir tydelige indikasjoner på at terapeutenes tidligere erfaringer har påvirket deres valg av terapeutyrket, samt hvordan deres personlige erfaringer er med på å gi mening i det familieterapeutiske arbeide. Dette er relevant for mitt forskningsprosjekt, fordi jeg også har fokus på terapeutene og om de diskursene de anvender om kjønn, seksualitet og utroskap vil påvirke de parterapeutiske samtalene.

Gro Hjelmtveit Lilles (2009) masteroppgave: *"Det homofile samlivet – en kopi eller en utvidelse av heteronormen? Familieterapeuters møte med samkjønnspar"* tar utgangspunkt i hvordan seksualitet snakkes om på familievernkontoret under terapi av samkjønnspar. Hennes studie viser at terapeuters referanseramme bunner i forståelse om en fast seksuell identitet. Det vil si kjønnet man identifiserer seg med er gjenkjennelig og gir opplevelsen av stabil kjønnsstilhørighet. I tillegg fremstår homoseksuelle som en vanskelig minoritet å tilhøre. Hennes studie er relevant for mitt prosjekt, fordi jeg vil undersøke hvilke diskurser som synes å påvirke familieterapeuter vedrørende kjønn og seksualitet i deres samtaler med par.

Følgende kjønnsliteratur er også relevant for dette forskningsprosjektet: *"Når heteroseksualiteten må forklare seg"*, en fagbok redigert av Trine Annfelt, Britt Andersen og Agnes Bolsø (2007). Her retter forskerne søkelyset mot den seksuelle orienteringen som de fleste tar for gitt, nemlig heteroseksualiteten. Forfatterne (Segal, Melby, Andersen, Annfelt, Bolsø, Spilker, Bromseth, Kulick, Moi og Rekdal) tar utgangspunkt i et forskningsprosjekt fra perioden 2003-2007. De diskuterer aktuelle problemstillinger knyttet til heteronormativitet⁵ i sine studier av heterosexisme⁶, familiepolitikk og nye familieformer som har gitt ny kunnskap til temaet kjønn og kjønnsidentitet. Denne forskningen er relevant for min studie, fordi den gir utdypende forståelse av diskurser om kjønn og kjønnsforhold i vår tid.

Fagboka *"Kjønnsforskning"* redigert av Jørgen Lorentzen og Wenche Mühleisen (2006) tar for seg hvordan vi kan forstå og forklare hvordan kjønnssystemer dannes, reproduseres og endres. De ulike forfatterne (Bondevik, Rustad, Halsaa, Eng, Nilsen, Røthing, Aarseth, Solbrække, Teigen, Malterud, Pape, Stefansen, Walle, Hagemann og Lie) viser hvordan kjønn og seksualiteter inngår i mange ulike prosesser og kulturelle settinger. De undersøker hvordan forestillinger og begreper om kjønnsforskjeller er blitt produsert i samfunn og kultur. Boka dekker et flerfaglig biologisk og humanvitenskapelig felt og representerer et skifte i forståelsen av hva kjønnsforskning er. Boka presenterer *queerforskning* som nyere forskning og som handler om dekonstruering av forståelser omkring kjønn og seksualitet.

Dekonstruksjon handler om å sette spørsmålsteget ved gitte sannheter, for eksempel

---

⁵ Heteronormativitet enkelt uttrykt er at alle er heteroseksuelle og den naturlige måten å leve på er heteroseksuelt. Heteronormativiteten har sitt grunnsyn i en binær kjønnsoppfatning og er heteroseksuelt normerende. Det som faller utenfor stemples som avvikende eller feil (Rosenberg 2002).

⁶ Innenfor queerteori brukes begrepet heterosexisme framfor heteronormativitet, fordi det sist nevnte begrepet betegner dypere ontologiske strukturer enn heterosexisme (Bolsø 2010). Almås og Benestad definerer begrepet slik; heterosexisme: at heteroseksualitet er bedre eller mer høyverdig enn annen parseksualitet (Almås og Benestad 1997).

heteronormativitet. Heteronormativitet har en binær kjønnsoppfatning og heteroseksuell norm som gir føringer for hvordan samliv bør leves. Queerforskningen bryter her med tatt-for-gitt sannheter og fastlagte seksuelle normer, og gir andre perspektiver og forståelser av kjønnede praksiser og kjønnsystemer. Bokas forfattere understreker at kjønnsforskningen har utviklet seg til et felt med egne tradisjoner, teorier og faglige debatter (Lorentzen og Mühleisen 2006; Eng 2006).

Et annet aktuelt forskningsarbeid for min studie er presentert i boka "*Norske seksualiteter*" redigert av Wenche Mühleisen og Åse Røthing (2009). Danielsen og Mühleisen (2009) skriver om "*Statens oppskrift på par seksualitet*," som er relevant fordi de tar for seg det statlige parkurset "Godt samliv"⁷. Danielsen og Mühleisen (2009) argumenterer med at dette parkurset knyttes til samfunnsmessige normer om seksualitet som stabiliserende lim i parforholdet. Kurset har hatt fokus på *mangfoldsdiskursen* der blant annet likekjønnspar også har vært inkludert i målgruppen (Danielsen og Mühleisen 2009). Jeg finner deres forskning interessant fordi heteronormativitet blir tematisert i samtale med mine informanter. Danielsen og Mühleisen (2009) hevder at den norske stat har lange tradisjoner for regulering av norske seksualiteter, og kan påvirke hvilke diskurser som blir dominerende innenfor det familieterapeutiske feltet.

Agnes Bolsøs (2010) bok om "*Folk flest er skeive, queer teori og politikk*," rokker ved vår kulturs innarbeidede syn på seksualitet. Bolsø (2010) tar et oppgjør med dagens homopolitikk og argumenterer for det politiske potensialet som finnes i queerteorien. Hennes synspunkter er basert på en poststrukturalistisk forståelse⁸ og holdning til politisk endring. Den poststrukturalistiske diskursen ser på kjønn og seksualitet som sosialt og kulturelt konstruert, en av ulike diskurser som eksisterer (Bolsø 2010). Bolsø (2010) spør om vi trenger seksuelle legninger og om vi kan plassere hverandre uten seksuelle kategoriseringer? Hun fastslår at homoseksuelle fremdeles ses på som "de andre," og vi sorterer hverandre etter hvem vi har sex med. Denne boka er relevant for min studie, fordi den fokuserer på kjønn og seksualitet som sosialt og kulturelt konstruert.

---

⁷ Godt samliv er et offentlig finansiert og organisert samlivskurs av den norske stat, for par som får barn sammen for første gang (Danielsen og Mühleisen 2009).

⁸ Poststrukturalismen avviser vitenskapen om absolutte lovmessige sannheter. Poststrukturalister velger spesifikke kontekstavhengige detaljer isteden for generalisering og objektive sannheter. I poststrukturalistisk tenkning finnes det mange subjektive oppfatninger og alle er like "sanne" (Lunby 1998).

Harald Eias bok *"Blitt sånn eller født sånn,"* (2010) som er basert på TV serien *Hjernevask* (2010) på NRK, snur opp ned på etablerte sannheter. Han har intervjuet noen av verdens fremste eksperter: Trond Diseth, Glenn Wilson, og Simon Le Vay, om temaer som kjønn, arv og miljø. Jeg har valgt å inkludere Eias (2010) bok, fordi jeg mener den representerer en "motpol" til Bolsøs (2010) bok. Eia (2010) setter fokus på den biologiske komponenten. Jeg er nysgjerrig på hvordan denne diskursen påvirker familieterapeuter i deres parterapeutiske samtaler. TV-serien førte til heftig debatt mellom sosialkonstruksjonistiske kjønnsforskere (eks., Bolsø og Lorentzen) og naturvitenskapelige biologer og evolusjonspsykologer med interesse for biologi (eks., Milton Diamond og Richard Lippa).

Videre finnes det også relevant annen litteratur som *"Intimitetens forandring"* (Giddens 1994), og *"Kjønn i bevegelse"* (Benestad Pirelli og Almås 2001). Giddens (1994) fokuserer på det refleksive mennesket som er i kontinuerlig endring, samt aspekter om det moderne samliv, identitet, kjønn og intimitet. Han tar opp endringer i parforholdet og seksualiteten, sett i lys av sosiale betingelser. Han skriver at seksualiteten ikke lenger bare er forbundet med forplantning (Giddens 1994). Mennesker i dag står fritt til å velge hvem de vil være venn og danne par med, der selve *forholdet* er formålet. Forholdet opprettholdes så lenge begge parter finner det tilfredsstillende. Benestad Pirelli og Almås (2001) beskriver hvilket mangfold av kroppslige kjønnsvarianter som finnes, og hvordan ulike paradigmer har forholdt seg til forståelsen av kjønn. De beskriver tradisjonell forståelse og nyere teorier om kjønn. Deres faglige referanser er fra medisin, psykologi og sexologi, men også fra feministisk tradisjon og queerteori.

Dette er noe av den forskningen og faglitteraturen som jeg har fordypet meg i. Jeg vil nå presentere mitt terapeutiske ståsted, fordi jeg selv er familieterapeut. Dette fordi min for forståelse og erfaring som terapeut kan påvirke forskningsprosjektet og analysen av mitt datamateriale som jeg omtaler i kapitel 3.

1.2.1 Mitt terapeutiske ståsted

Mitt terapeutiske ståsted er inspirert av Harlene Andersons (2003) språkssystemiske tilnærming. Hun er opptatt av språkets betydning for virkelighetsoppfatningen og hvilke konsekvenser dette får for den terapeutiske samtalen. Hun anser *dialogen* som betydningsfull,

fordi mening skapes i selve samtalen, som en mellommenneskelig handling og del av kulturen (Gergen og Gergen 2005). Anderson (2003) representerer den sosialkonstruksjonistiske tekningen, som stemmer godt med mine tanker om terapi. I min studie er hennes perspektiv viktig, fordi hun arbeider mot en demokratisering av familierapien der hun innførte ”ikke-vitende posisjon” – som er en filosofisk holdning (Anderson 2003: 96). Denne posisjonen handler om å møte klientene med likeverd og gi dem mulighet til å utforske og utvikle sin egen forståelse gjennom dialog. Den ikke-vitende posisjonen bygger på ideen om at kunnskap og mening skapes kontinuerlig i relasjonen med andre. Den handler om at klienten er eksperten på sitt eget liv og terapeuten er den ikke-vitende. Dette betyr ikke at terapeuten ”ikke vet,” men er en holdning om at terapeuter ikke kan vite hvordan klienter ”egentlig” har det. Denne posisjonen kan bidra til økt nysgjerrighet hos terapeuten, hvor terapeuten blir informert av klienten. Det innebærer at terapeuten gjennom sine handlinger og holdning gir uttrykk for at hun/han tenger å vite mer om det som blir sagt.

1.3 Oppgavens oppbygging

Oppgaven er delt i 7 kapitler. I kapittel 1 presenterer jeg tema for studien, valg og begrunnelse av problemstilling, samt annen forskning og faglitteratur som er relevant for mitt forskningsprosjekt. I kapittel 2 presenterer jeg teoretisk rammeverk for studien, som ligger til grunn for analysen. Jeg redegjør for betydning av modernismen, postmodernismen, og diskursbegrepet. Jeg beskriver ulike diskurser om seksualitet og kjønn, samt queerteori. Jeg redegjør for dualisme og heteronormativitet, fordi disse diskursene har betydning for hvordan kjønn og seksualitet kan forstås. Deretter beskriver jeg dagens norske samliv, om oppløsning og utvidelse av samlivet, samt utroskap og polyamori⁹. Jeg gir en redegjørelse for familievernets funksjon og om terapi som form og innhold. I kapittel 3 redegjør jeg for metodologien. Jeg beskriver vitenskapelig ståsted, valg av kvalitativ metode, semistrukturert intervju, diskursanalyse og etiske refleksjoner. I Kapittel 4 presenterer jeg funnene og drøfter disse. I kapittel 5 avslutter jeg oppgaven med å redegjøre for hvilke implikasjoner funnene kan ha på parterapeutiske samtaler, samt implikasjoner for utdanning av familierapeuter. Deretter redegjør jeg i kapittel 6 for mulige svakheter ved denne studien, framtidig forskning og avslutter med å presentere konklusjonen for masteroppgaven i kapittel 7.

---

⁹ Polyamori kan beskrives som å ha, eller ville ha flere kjærlighets-relasjoner samtidig. Noen velger å ha sex med hverandre, andre velger vennskap uten sex (Grissler og Sandström 2010).

1.3.1 Avgrensning av begreper

I denne studien velger jeg i hovedtrekk å bruke begrepene homoseksualitet, som beskriver seksualitet med person av samme kjønn (også lesbiske), og heteroseksualitet som beskriver seksualitet med person av ulikt kjønn, fordi disse begrepene er mest brukt i litteraturen. Jeg utelukker temaet transseksualitet, fordi temaet ikke har hatt relevans i forhold til funnene i min undersøkelse. Jeg bruker også begrepene diskurs og forståelse om hverandre.

2.0 Teoretisk rammeverk for studien

Mitt forskningsprosjekt handler om å undersøke hvilke diskurser om kjønn, seksualitet og utroskap som synes å påvirke familieterapeuter i deres samtaler med par. Dette kapitlet vil belyse det teoretiske rammeverket for studien. Jeg redegjør for perspektivene *modernismen*, *postmodernismen*, samt *diskursbegrepet*. Jeg presenterer ulike diskurser om *kjønn* og *seksualitet* (som *biologisk essensialisme*, *sosialkonstruksjonisme*), samt *queerteori*. Jeg redegjør for *dualisme* og *heteronormativitet*, fordi disse perspektivene gir betydning til hvordan kjønn og seksualitet kan forstås. Jeg beskriver *dagens norske samliv*, *dets utvidelse- og oppløsningstendenser*, og anskueliggjør *seksuelt utroskap* og *polyamori*. Dette fordi diskurser har betydning for hvordan samliv, kjønn og seksualitet kan forstås. Avslutningsvis gjør jeg rede for *familievernets* funksjon, og om *terapi som form og innhold*. Dette fordi familievernet er en offentlig instans som har mandat til å gi føringer for det terapeutiske arbeidet og fordi terapeutenes bruk av språket i forhold til form og innhold i terapien, kan få ulik betydning for parterapeutiske samtaler. Jeg starter med å redegjøre for modernismen, postmodernismen, og diskursbegrepet.

2.1 Modernismen og postmodernismen

Forrige århundre (ca.1900-1980) har blitt kalt modernismens idealer (Øfsti 2010). Vitenskapen på denne tiden fokuserte på å finne forklaringer på universets mysterier, og skulle ved sine objektive metoder fortelle oss om fysikkens lover og sannheter som styrte verden og menneskene (Hårtveit og Jensen 1999). Ved å følge modernismens idealer ble terapeuten ansett som vitenskapens representant (Hårtveit og Jensen 1999). Terapeuten ble eksperten, som ”avslørte” kompliserte systemer og diagnostiserte og administrerte funksjonelle tiltak for familien (Hårtveit og Jensen 1999). Modernismens språk hadde en naturvitenskapelig passiv og nøytral tilnærming – ved at språket ble brukt til å *beskrive* verden gjennom lineær tenkning utfra årsak-virkning forklaringer (Hårtveit og Jensen 1999; Øfsti 2010).

Postmodernismen avviser modernismens syn på vitenskapen om absolutte lovmessigheter og velger spesifikke kontekstavhengige detaljer istedenfor generaliseringer og objektive sannheter. I motsetning til modernismens søk etter sannheter, fokuserer postmodernismen på

subjektive oppfatninger som like ”sanne” (Lundby 1998). Språket fikk dermed en annen anvendelse – fra å beskrive verden (modernismen) til å fokusere på hvordan det kunne *brukes* og *studies* (Øfsti 2010). Språket fikk betydning gjennom konstruering av meninger, sannheter og ideer. Gergen og Gergen (2005) anvender begrepet sosialkonstruksjonisme for å tydeliggjøre hvordan mening skapes gjennom språket og sosiale relasjoner. Hvordan språket brukes får betydning for hvordan verden kan forstås gjennom den kulturen vi lever i. Eksempelvis har begrepet ”terapi” i utgangspunktet ikke vært et ord med gitt betydning, men utviklet seg over tid igjennom andre ord, praksis, forskning og undervisning (Øfsti 2010).

2.2 Diskurs

Diskursbegrepet har blitt mye brukt de ti siste årene og kan ha ulik betydning i ulike faglige sammenhenger. Oftest brukes ordet diskurs om ideer som er konstruert i språket innenfor forskjellige domener, for eksempel medisin, psykiatri og politikk (Winther Jørgensen og Phillips 2010).

Winther Jørgensen og Phillips (2010) definerer diskurs som: ” en bestemt måte å snakke om og forstå verden på” (s. 9). Diskursbegrepet blir her presentert som konstituerende for hvordan jeg gjennom språket, oppfatter, forstår og konstruerer min verden. Dette passer godt med det sosialkonstruksjonistiske perspektivet (Gergen og Gergen 2005). Hvordan jeg oppfatter verden og meg selv, avhenger av kulturen og de sosiale systemene jeg omgis av, samt tilgjengelige diskurser i den konteksten jeg til en hver tid befinner meg i (Øfsti 2010).

Kenneth og Mary Gergen (2005) er opptatt av hvordan diskurser konstruerer den sosiale verden og tar utgangspunkt i ideer om dekonstruksjon av tatt-for-gitt-heter. Det vil si hvordan diskurser både skaper og begrenser menneskets muligheter gjennom språket. De mener ideer, oppfatninger og erindringer oppstår gjennom sosiale samhandlinger og forhandles gjennom språket. De referer til Wittgensteins (2010) uttrykk om *språkspill*. Wittgenstein (2010) mener det finnes forskjellige språkspill i alle kulturer, nedfelt i våre handlinger – måter vi beveger oss på, kler oss og snakker på. Språkets konstruksjon får mening, innhold, makt og konsekvenser. I denne studien vil eksempelvis ord og begreper om kjønn, seksualitet og utroskap få ulike betydninger for hvordan terapeutene uttaler seg i ulike språkspill. Ord som anvendes kan virke inkluderende, ekskluderende eller marginaliserende (Gergen og Gergen

2005). Eksempelvis er det stor forskjell om jeg mener kjønn er noe jeg er konstruert til å *gjøre*, eller noe jeg *er*. Det vil si at jeg ikke *er* en kvinne eller en mann, men hvordan jeg kroppslig, atferdsmessig og språklig iscenesetter meg, som er avgjørende for hvilket kjønn jeg blir gjenkjent som (Bondevik og Rustad 2006).

Foucault (1999) har forsøkt å beskrive hvordan *sannhetsdiskurser* kommer i stand og fungerer. Han bruker begrepet som et spesielt mønster eller måte å tenke på. I følge Foucault (1999) handler diskursbegrepet ikke bare om språkets form, men hvordan alle sosiale praksiser forstås som diskursive konstruksjoner. Han mener all mening og meningsfylte praksiser konstrueres ved hjelp av diskurser, særlig innenfor ulike institusjoner, for eksempel legens observasjon og registrering ved pasientbesøk (Foucault 1999). Han mener makt påvirker menneskers liv og historier, og kan føre til undertrykking, diskriminering og disiplinering. Foucault (1999) ser ikke på *ideen* om makt, men på maktens virkning. Makt kan for eksempel oppleves i parterapeutisk samhandling ved at terapeuter tillegger bestemte diskurser mer makt enn andre, som blir bestemmende for hvordan kjønn eller seksuelle praksiser skal oppfattes og forstås, og kan dermed virke ekskluderende.

2.2.1 Diskurser om kjønn

Kjønn er et nytt begrep som ikke fantes i eldre ordbøker. I ”Etymologisk Ordbog” av Falk og Torp fra 1903-06, eksisterer ordet kjønn verken alene eller som prefiks (sitert i Benestad Pirelli og Almås 2001). I Preben Hertofts ordbok fra (1989) finnes ikke kjønn som eget oppslagsord, men ordet *kjønn* ble synliggjort under begrepet *sex* som hadde en biologisk betydning (Hertoft sitert i Almås 2004). Beskrivelsen baserte seg på kjønnsforskjellen i individets rolle i forplantningsakten. Kjønn belyst gjennom forplantning kan kalles et *darwinistisk kjønnsperspektiv* og eksisterer som et forståelsesperspektiv for kjønn (sitert i Almås 2004).

John Money (1950) innførte begrepet *gender* for å skille sosiale og psykologiske aspekter fra den biologiske forståelsen (sitert i Almås 2004). Det engelske begrepet *gender* knyttes til sosiale uttrykk og funksjoner avledet fra forplantningsakten (Benestad Pirelli og Almås 2001). Thomas Laquer (1990) skriver i boken ”*Making sex*” at det fram til 1700-tallet eksisterte to sosiale kjønn (*gender*), mann/kvinne, men kun ett biologisk kjønn. I motsetning til Hertofts

kjønnsforklaring, ble kvinnen betraktet som en ufullstendig utgave av mannen. I følge Laquer (1990) skjedde det på denne tiden en dramatisk endring, fra ettkjønnsmodellen til tokjønnsmodellen, som førte til et nytt syn på kjønnsrollene. Forplantningssystemet ble funksjonelt, mannen og kvinnen ble sett på som fundamentalt forskjellige og komplementære. Kjønne mann og kvinne ble etter hvert påvirket av naturvitenskapen, og ble kjønnsnormerende i forhold til kjønnsidentitet og kjønnsroller (Moi 1998). Den vanligste måten i dag er å stadfeste kjønn ved fødsel, etter barnets biologiske genitaler (Almås 2004).

Eva Lundgren (1993) mener at hvordan vi organiserer kjønn, omfatter en rekke foranderlige forhold. Hun tror kjønnsvirkeligheten ikke er konstant, men i stadig endring. Lundgren (1993) referer til befolkningsgrupper på Grønland som bestemmer kjønn først ved puberteten etter andre kriterier enn fysiske genitale forskjeller. Hun sier at kjønn forbindes med spesifikke arbeidsoppgaver, og tildeles det kjønn gruppesamfunnet trenger, slik at gruppens fortsatte eksistensgrunnlag er sikret. Videre hevder hun at biologiske forhold kan være like foranderlige som sosiale forhold kan være stabile (Lundgren 1993).

Kate Bornstein, amerikansk skuespiller, transeksuell, lesbisk og feminist, stiller spørsmål ved den tradisjonelle forståelsen av kjønn. Hun ser kjønn i betydningen av ”gender”:

Dere tror vel at kjønn (gender) er å være mann eller kvinne? Nei, kjønn er følelsen av å måtte være det ene eller det andre. Kjønn er behovet for å høre til, det spiller ingen rolle til hva. Kjønn er behovet for å passe inn, være en del av noe. Alt det andre er markedsføring, behovet for å selge varer, PR (sitert i Almås 2004:56)

Bornstein (1994) utvider forståelsen av kjønnsbegrepet til noe mer enn forplantningsakten mellom mann og kvinne og kjønnslige genitaler. Hun setter kjønn inn i en større kontekst enn Money. Hun mener kjønn er et behov for å høre til og være en del av noe. Hun utfordrer tradisjonelle forestillinger og åpner for flere kjønnsuttrykk, for eksempel transseksuelle, som kan være en person som føler seg ”feilplassert” i sitt kjønn (Graugaard 2001).

Jeg har redegjort for at diskurser om kjønn kan handle om biologiske egenskaper, og diskurser om kjønn kan være sosialt og kulturelt konstruert og lede til hvordan begrepet kjønnsidentitet kan forstås.

2.2.2 Kjønnssidentitet

Kjønnssidentitet kan beskrives som individets subjektive opplevelse av å være et kjønn (Almås 2004). I psykologisk forstand referer kjønnssidentitet til følelsen av å være samme person uavhengig av tid og sted – en følelse av kontinuitet basert på kroppsopplevelse, kroppsbilde, følelsesmessige erfaringer og følelsen av å være unik og uavhengig (Almås 2004).

Kjønnstilhørighet kan beskrives som individets opplevelse av å tilhøre en *kategori*, bekreftet i forhold til omgivelsene på ulike måter. Eksempelvis kan individet oppleve tilhørighet til mannskjønn eller kvinnekjønn, eller omgivelsene kan bekrefte egenskaper individet har som maskuline eller feminine. I følge Almås (2004) er ”kjønnstilhørighet med vekt på sex referert til hvordan det er å *ha* et kjønn, mens kjønnstilhørighet med vekt på *gender* referer til hvordan det er å *være* et kjønn” (s. 57). I sammenhenger der kjønn har friere spillerom kan individet ha et mangfold av kjønnsuttrykk, som kalles kjønnsruising. Dette synes å være uttrykk for økende individualisering av personlighet, der man motsetter seg å bli plassert i kjønnskategorier (Almås 2004).

I følge Giddens (1994) kjennetegnes vår tid av en økende opplevelse av frigjøring fra tradisjonelle identitetsskapende kategorier, for eksempel kjønn. Han mener identitet ikke er fastlåst, men kan formes, utvikles og endres av individet selv. Dette kaller Giddens den ”refleksive modernisering” (sitert i Solbrække og Aarseth 2006:75). Identiteten blir formet gjennom subjektets refleksivitet av seg selv, ved spørsmål som: ”Hvem ønsker jeg å være?” At kjønn ikke lenger tas for gitt i eviggyldige kategorier er tegn på at kjønnsrelaterte praksiser er trukket inn i selvets refleksive prosjekt (Giddens 1994).

I følge kjønnsforsker Judith Butler (2007) er kjønn og seksualitet frigjort fra begreper som stabil eller medfødt kjønnssidentitet, kvinnelig eller mannlig. Butler (2007) mener kjønn og seksualitet er historisk og kulturelt skapt. Kjønn handler om hvordan språklige og kroppslige ytringer og uttrykk repeterer normer for kjønnethet og danner grunnlag for sosiale og kulturell kjønnspraksiser, for eksempel heteronormativitet. Heteronormativitet er basert på bestemte måter mennesker *gjentar* kjønn på, hva som er mannlig og kvinnelig. Butler (2007) mener at kjønn ikke har noen selvstendig væren, men er noe vi *gjør*, ikke noe vi *er*. Eller sagt på en annen måte, kjønn er konsekvenser av diskurser, ikke årsaker (Bondevik og Rustad 2006; Nielsen 2006; Segal 2007).

Giddens (1994) perspektiv er viktig fordi han utfordrer tradisjonelle identitetsskapende kategorier om kjønn. Når identitet ikke er fastlåst til et kjønn, mann eller kvinne, åpnes det for flere kjønnsuttrykk og tilhørigheter enn tradisjonelle kjønnsoppfatninger gir rom for. Butlers (2007) perspektiv er viktig fordi hun mener kjønn er konstituert og konstruert av språket. Kjønn, seksualitet og identitet blir derfor ikke et enten/eller, men et både/og, og kan ses som diskurser.

2.2.3 Diskurser om seksualitet

Seksualitet kan defineres og forstås på mange ulike måter. Enkelte mennesker setter likhetstegn mellom seksualitet og forplantning og knytter dermed seksualitet til den reproduktive diskursen. Seksualitet blir da ensbetydende med samleie og føde barn (Johansen, Thyness og Holm 1998), men seksualitet er mye mer. En definisjon på begrepet seksualitet utarbeidet av Verdens helseorganisasjon (WHO), har følgende tekst:

Seksualitet er en integrert del av ethvert menneskes personlighet, noe som ikke kan skilles fra andre sider av livet. Seksualitet er ikke det samme som samleie eller evne til å få orgasme, seksualitet er mye mer. Den finnes i den energi som driver oss mot å søke kjærlighet, varme og nærhet. Seksualitet uttrykkes i hva vi føler, hvordan vi beveger oss, og hvordan vi berøres av andre. Seksualitet påvirker våre tanker, følelser, handlinger og vårt samspill med andre mennesker” (sitert i Johansen, Thyness og Holm 1998:23)

WHOs definisjon slår fast at seksualitet er en sentral drivkraft i menneskers liv, og åpner en mulighet for at flere mennesker kan ta del i seksuallivets gleder. Utfra denne definisjonen kan ikke seksualitet utelukkende behandles som en biologisk forplantningsdrift. Johansen, Thyness og Holm (1998) mener WHOs definisjon kan være noe ”tosomhetsfiksert” (s. 23), og legger liten vekt på seksualitet som man kan ha glede av på egen hånd. De mener definisjonen er så vid at temaet kan bli uhåndgripelig (Johansen, Thyness og Holm 1998). Etter hvert som seksuelt mangfold utspiller seg i form av individuelle ønsker og behov, er det nødvendig med en diskusjon rundt WHOs definisjon, fordi den er universell og normgivende.

En eldre definisjon om seksualitet av Inger Nordqvists (1988) åpner for det ikke-relasjonelle i det seksuelle:

Sexualitet är de känslor vi har till oss själva som sexuella individer, sätett vi väljer att uttrycka dessa känslor på, både mot oss själva och mot andra, samt vilken psykologisk/fysisk förmåga vi har att ge, ta emot och uppleva njutning. (s. 41)

Nordqvists (1988) definisjon beskriver heller ikke fullt ut hva seksualitet er, fordi den ikke forklarer hva seksuelle individer er. Jeg velger i min studie å bruke begrepet i en kombinasjon av WHO's og Nordqvists definisjoner, fordi de til sammen utgjør en bredere forståelse av hva seksualitet kan være. Seksualitet kan være både individuell og relasjonell, til en eller flere. Den kan innebære følelser, nytelse, samspill, handlinger og er ikke ensbetydende med samleie.

I følge Foucault (1999) ble seksualiteten i Europa på 1700-tallet fortiet og aktivt disiplinert, fordi det ble skapt arenaer for bekjennelse, som skriftestolen. Foucault (1999) skriver at seksualiteten har gjennom religion og disiplinering blitt gjort til noe *skittent* som har ført til skam og skyldfølelse. Han skriver videre at seksualiteten har blitt redusert til kjønnnet, (forplantningsfunksjonen), den heteroseksuelle formen og ekteskapet. Begjæret ble omsatt diskursivt fra fristelse og nytelse, til kontroll og makt over kjønnnet. Praksis og nytelsesfeltet ble henvist til det heteroseksuelle monogamiet som en indre leveregel og norm, og begjæret ble forsterket gjennom diskursen om perversitet (Foucault 1999). Dette kalte Foucault for "scientia sexualis," (s. 68) i motsetning til "ars erotica" (s. 68) der seksualiteten ble sett på som elskovskunst, begjær, nytelse og glede.

Bolsø (2010) ønsker en diskusjon og bevisstgjøring om hvordan mennesker begrepsfester og tematiserer seksualitet. Hun hevder som Foucault (1999) at seksualitet og kjønn har til alle tider vært innvevd i samfunnsmessige maktforhold. Hun stiller spørsmålet om hvilke samfunnsmessige normer og regler som skal gjelde for praksis mellom mennesker? Hun mener det dreier seg om seksualitetspolitisk handling, og ønsker kjønn og seksualitet reforhandlet. Bolsø (2010) mener den politiske effekten kan bli en endret forståelse og politikk i forhold til oppløsning av kategorier som *de* heteroseksuelle og *de* homoseksuelle.

Giddens (1994) kritiserer Foucault for hans tenkning om maktens påvirkning på mennesket. Han mener endringer og påvirkninger kommer utenom maktstrukturene, gjennom språket, og endrede rammebetingelser for handling. Giddens (1994) blir kritisert for at han ikke har sett den kjønnsrollemessige diskursen som gjør kvinnen til mannens underlegne part, fordi han tar utgangspunkt i kjønnsrollemessig likeverd.

2.2.4 Seksuell legning

Innenfor den essensialistiske biologiske forståelsen har seksuell legning tidligere blitt brukt til å beskrive menneskets biologiske egenskaper (Almås 2004) og til å forstå seksualitet som en iboende, naturlig og sann kjerne i mennesket (Andersen 2005). Eksempelvis har flere undersøkelser og teorier innen biologien forsøkt å påvise homofili som en genetisk årsak. Nevrobiolog Simon Le Vay, gjorde en studie ("The Sexual Brain") i 1993 der han mente at den forreste delen av hypothalamus hos homoseksuelle menn var mindre enn hos heteroseksuelle menn. Etterprøvingen av hans studie viser en rekke utfordringer, som at han ikke kunne si sikkert hvorvidt de hjernene han undersøkte, faktisk var fra homoseksuelle eller heteroseksuelle (Lorentzen 2006). Hjernene hadde gjennomgått forskjellige former for behandling, som kan ha innvirket på konsistensen (Lorentzen 2006).

Le Vays (1993) studie har liten tilslutning i dagens biologi, men i følge kjønnsforsker Lorentzen (2006) kan vi fremdeles finne bøker som formidler dette som en sannhet om seksuell legning. Kulturforsker Tone Hellesund (2008) refererer i sin undersøkelse til at de fleste av hennes informanter som var homoseksuelle, omtaler homofili som en legning de er født med – en grunnleggende del av dem selv. Lorentzen mener at biologien fremdeles lever sterkt i populærvitenskapelige representasjoner, og i dagligdagse forestillinger om kjønn. Han synes den biologiske, samfunnsvitenskapelige og humanistiske kjønnsforskningen likevel har nærmet seg hverandre (Lorentzen 2006).

Seksuell orientering har blitt brukt til å beskrive hvilket kjønn man retter sin seksualitet mot (Benestad Pirelli og Almås 2001). Den seksuelle orienteringen kan betraktes som resultat av potensialer for seksuell tiltrekning, og være uavhengig av det biologiske kjønn (Benestad Pirelli og Almås og 2001). Den seksuelle orienteringen kan refereres til homoseksualitet, heteroseksualitet, biseksualitet, transseksualitet m.m. (Benestad Pirelli og Almås 2001). Den

kan også være knyttet til kameratslige forhold eller andre kvaliteter uten seksuell tiltrekning, som for eksempel femininitet hos menn. Det vil si at det finnes mange muligheter når det gjelder seksuell orientering og partnervalg (Benestad Pirelli og Almås 2001).

I min studie velger jeg å se på seksualitet som sosialt og kulturelt konstruert, fordi den biologiske kroppen ikke automatisk gir opphav til kjønnsidentitet. I dagligspråket og i politikken synes jeg debatten om hvorvidt man er ”født sånn eller blitt sånn, ”essens” eller ”konstruksjon” handler om spørsmål om ”valg.” Det queer-teoretiske perspektivet tar avstand fra fastlagte seksuelle identiteter og kategoriseringer, og ønsker å dekonstruere vedtatte normer om kjønn og seksualitet. Jeg redegjør for hvordan kjønn og seksualitet kan forstås utfra et queer-teoretisk perspektiv, også kalt skeiv aktivisme.

2.2.5 Queerteori

Queer betyr på engelsk; rar, merkelig, annerledes, avvikende og homoseksuell (Eng 2006). På norsk er ordet *skeiv* tatt i bruk som oversettelse av queer, og blitt en erstatning for ordet homo (Eng 2006). Queerforskningen ble utviklet i USA på 1980-tallet av politiske aktivister, feminister, homoseksuelle, lesbiske og transepersoner (Eng 2006). Vold mot homofile var på den tiden et økende problem, grunnet redsler og fordommer knyttet til hiv og aids (Eng 2006). I den homopolitiske kampen tok enkelte grupper i bruk ordet queer for å oppnå større politisk handling (Eng 2006).

Queerteorien utfordrer de kulturelle forestillingene om kjønn og seksualitet, som todelt og heterodominant og har bidratt til nye forståelser av kjønn og seksualitet (Eng 2006). Den utfordrer heterosexismen¹⁰ i samfunnet og ser heteroseksualitet som kulturelt skapt, som et grunnleggende premiss for sosial kategorisering og organisering av kjønn. Queerteori er derfor et redskap for å skape bevissthet om *kategorier*, som queerteoretikere ønsker å dekonstruere (Rekdal 2007; Almås 2004).

Queerperspektivet er relevant for denne studien, fordi queerforskningen gir ny kunnskap, større bevissthet og innsikt i hvordan kjønn og seksualitet kan forstås. Queerforskningen er opptatt av dekonstruering av normer som blir tatt-for-gitt. Den utfordrer den dikotomiske

---

¹⁰ Innenfor queerteori brukes begrepet heterosexisme framfor heteronormativitet, fordi det sist nevnte ordet betegner dypere ontologiske strukturer enn heterosexisme (Rekdal 2007).

tokjønnsmodellen, det heteroseksuelt kjønnede begjæret, og makten knyttet til kjønn og seksualitet. Det queerteoretiske perspektivet synes å ha spilt en viktig rolle, ved å rydde opp i gamle forestillinger om seksualitet. Eksempelvis har mennesker blitt straffet og kriminalisert på grunn av seksuelle uttrykk som ikke har passet inn i forestillinger om forplantningens sannhet (Eng 2006).

2.2.6 Oppsummering av ulike diskurser om kjønn og seksualitet

Hvordan vi forstår kjønn og seksualitet synes å være bestemt av ulike diskursive forståelser, for eksempel biologi, sosialkonstruksjonisme, samt queerteori. Seksualitet kan ses som individuell, relasjonell og innebærer et mangfold av seksuelle praksiser, som heteroseksuelle, biseksuelle, homoseksuelle, og transseksuelle osv. Den inneholder flere nyanser enn bare samleie og forplantning. Kjønn er mer enn egenskaper knyttet til kroppens genitaler, og handler om identitet og tilhørighet. Kjønn kan være noe man *er* og noe man *gjør* og kan få forskjellig betydning i ulike kulturer. I følge Foucault (1999) er kjønn og seksualitet sosialt og kulturelt konstruert, ikke naturgitt. Det kan synes som den biologiske essensialismen igjennom tidene har vært brukt til rettferdiggjøring av mannens stilling i forhold til kvinnen. Den sosialkonstruksjonistiske kjønnsforskningen utfordrer biologismens essensialisme og spør hvordan det er mulig å oppnå samfunnsmessige og politiske endringer (Lorentzen og Mühleisen 2006).

Queerteorien utfordrer kulturelle forestillinger om kjønn og seksualitet, som todelt og heterodominant. Den tar avstand fra den biologiske essensialismen om kjønn og seksualitet, fordi den framstår som fastlåste systemer. Sosialkonstruksjonister (eks., Gergen og Gergen 2005) og queerteoretikere (eks., Bolsø) har fokus på sosiale og kulturelle faktorer som har betydning for forståelsen av kjønn. Bolsø (2010) anser ikke kjønn som en individuell egenskap, men sosiale og kulturelle foranderlige praksiser. Hun tenker kjønn som et resultat av språklige og sosiale konstruksjoner. Sosiale fenomener ses ikke som enkle, statiske målbare hendelser, men kan forstås i lys av spesifikke sosiale og historiske betingelser (Almås 2004; Lorentzen og Mühleisen 2006).

I neste kapitel vil jeg redegjøre for dikotomiene mann/kvinne og heteronormativitet, fordi disse diskursene har betydning for hvordan kjønn og seksualitet kan forstås av familieterapeuter.

2.3 Dikotomiene mann og kvinne

Den samfunnsmessige organiseringen av forholdet mellom kjønnene i modernismen bar preg av *dualistisk* eller *dikotomisk* tenkning (Anderson 2003). Den dualistiske forståelsen baserte seg på inndeling, kategorisering og generalisering, for eksempel mann/kvinne, maskulint/feminint og mannlighet/kvinnelighet. Lévi-Strauss (1958) kalte slike systemer for ”binære opposisjoner,” der begrepspar utelukker hverandre. Denne forståelsen skapte diskurser om kjønn og seksualitet, eksempelvis heteroseksualitet og homoseksualitet. I denne dikotomien blir heteroseksualiteten og homoseksualiteten en opposisjon, hvor heteroseksualiteten er overordnet og homoseksualiteten er underordnet (Bondevik og Rustad 2006). Denne kategoridelingen forteller dermed hva noe er, ved å si hva det ikke er (Winther Jørgensen og Phillips 2010). Kjønnscruising, der man motsetter seg å bli plassert i kjønnskategorier, blir dermed en kontrast til den dikotomiske forståelsen (Almås 2004).

Dikotomiseringen av mann/kvinne kan skape utfordringer på mange plan, fordi det som ses som mannlig og kvinnelig er forskjellig fra kultur til kultur, og kan over tid forandre seg innen en og samme kultur (Benestad Pirelli og Almås 2001). Dualistisk tenkning kan utelukke mennesker som ikke passer inn i den tradisjonelle kjønnskategorien mann/kvinne, eksempelvis androgyne (tvekjønnethet) (Benestad Pirelli og Almås 2001). Den androgyne kjønnsrollen integrerer både maskuline og feminine egenskaper, identifiserer seg med begge kjønnene, eller med et tredje kjønn. Androgyni er komplekst og gir forståelse for at det ikke er lett å skille mellom menn og kvinner (Benestad Pirelli og Almås 2001).

2.3.1 Heteronormativitet

Heteronormativitet har en binær kjønnsoppfatning og heteroseksuell norm som gir føringer for hvordan samliv bør leves. Eksempelvis monogami og kjernefamilie med barn (Rosenberg 2002). En norm defineres vanligvis som en regel som viser til et formål, eller ideal og kan

være synlige eller usynlige. Normer inneholder som regel sosiale og moralske tilsigelser som forutsetter krav om oppfølging (Rosenberg 2002). Normativitet derimot utgjør det maktsystemet som opprettholder og bakker opp normene, for eksempel heteronormativiteten. Det som faller utenfor det heteronormative omtales som feil eller avvik og kan virke marginaliserende (Rosenberg 2002).

Et mål innenfor queerteori er å undersøke ulike prosesser som får heteroseksualitet til å framstå som normalt, naturlig og ønskelig, mens andre seksuelle praksiser, relasjoner og identiteter framstår som unormale og uønskede (Mühleisen, Røthing og Svendsen 2009). Den norske stat har lange tradisjoner for å regulere norske seksualiteter, ved å trekke opp juridiske retningslinjer for hva som anses som legitime seksuelle praksiser. Eksempelvis tilhørte seksualiteten ekteskapets rammer fram til 1972 (Mühleisen, Røthing og Svendsen 2009). I følge Trine Annfelts (2007) undersøkelser ble den heteroseksuelle orienteringen tatt-for-gitt i den vedtatte Familiepolitikken i 2008 (NOU 2008:6). Hun angir at lesbiske og homoseksuelle foreldreskap er et tilnærmet ikke-tema i dokumentene (Annfelt 2007). I følge Annfelt (2007) er forskjellen på den heteroseksuelle normen og det heteronormative, at den heteroseksuelle knyttes til forskjellen mellom mann og kvinne. Slik har heteroseksualitet blitt naturliggjort, idealisert og blitt en diskursiv norm for alle kjønnspraksiser (Annfelt 2007).

Heteronormativiteten kan gi forståelse av at det bare finnes to naturlige kjønn, mann/kvinne, som gjensidig tiltrekkes av hverandre. Imidlertid, fordi den er normativ, utelukkes andre mennesker som ikke føler seg tilpass innenfor denne "malen," og kan forsterke dikotomien normal/unormal, "oss" og "de andre." Diskurser av kjønn og seksualitet har derfor betydning for hvordan samliv kan leves.

2.4 Det norske samlivet i dag

I dette kapitlet beskriver jeg *dagens norske samliv, dets utvidelse og oppløsningstendenser* og anskueliggjør seksuelt *utroskap* og *polyamori*. Dette gjør jeg fordi endringer i hvordan mennesker organiserer og lever sine liv, vil få betydning for hvordan diskurser om kjønn, seksualitet og utroskap kan forstås. Det betyr at familieterapeuter må forholde seg til ulike diskurser, ettersom kjønn og seksuelle praksiser endres. Hvordan kjønn, seksualitet og

utroskap forstås, vil få ulike konsekvenser for de terapeutiske samtalerne. Er vår tids terapeuter reflekterte nok vedrørende diskursenes kamp om kjønn, seksualitet og utroskap?

I følge Giddens (1994) var den romantiske kjærligheten knyttet til tiltrekning av ulikheter mellom maskulinitet og femininitet. Kjærligheten ble uttrykt gjennom seksualitet og forplantning og ikke ars erotica (elskovskunst, begjær, nytelse og glede). Det motsatte av den romantiske kjærligheten kaller Giddens (1994) den sammenfallende kjærligheten (confluent love), som er knyttet til intimiteten (ars erotica). Den forutsetter at begge parter må gi av seg selv som to autonome individer. Giddens (1994) mener den sammenfallende kjærligheten er resultat av dagens separasjon og skilsmisse, som ikke er spesielt forbundet med heteroseksualitet og monogami.

Giddens (1994) hevder at frikopling fra økonomisk avhengighet, prevensjon, likestillingspolitikk, selvrealisering og refleksjon har endret synet på fastlåste kjønnsroller og demokratisert kjærligheten og intimiteten. Det har åpnet muligheter for det han kaller ”det rene forhold” (Giddens 1994, s. 63), som speiler andre premisser enn det romantiske forholdet. Det rene forholdet opprettes og varer så lenge partene finner det tjenlig. Den seksuelle aktiviteten er en gjensidig forutsetning så lenge begge parter anser det som ønskelig eller viktig, og trofasthet er et forhandlingskort for dem. Det rene forholdet har mer avgrenset betydning enn den tradisjonelle ekteskapsinstitusjonen, som var basert på romantisk kjærligheten om ”den eneste rette for evig tid” (Giddens 1994). I dagens vestlige verden, kan det se ut til at mange fremdeles har den romantiske kjærligheten, tosamheten og familien som primære begrunnelser for å velge hverandre og leve sammen (Øfsti 2010).

Tone Hellesund har kartlagt hvordan mennesker utenfor den tradisjonelle kjernefamilien i Europa lever, gjennom forskningsprosjektet FEMCIT (Gendered Citizenship in Multicultural Europe: The Impact of Contemporary Women’s Movements).¹¹ Hun viser til kollektive boformer, single, homofile, og partnere som ikke bor sammen. Par i dag er ikke nødvendigvis gifte eller heteroseksuelle (Westlund 2011). Tross store forandringer synes internasjonal forskning å vise at parforholdet som norm har beholdt sin plass som den privilegerte formen for intimitet (Westlund 2011). Hellesund antar det romantiske parforholdet oppfattes som den ultimate samlivsformen. I følge EUs forskningsprosjekt FEMCIT viser den nye virkeligheten

---

¹¹ Hjemmesiden til FEMCIT <http://www.femcit.org/publications.xpl>

med økt sosial aksept og nye rettigheter for homoseksuelle, at flere homoseksuelle ønsker å leve i monogame parforhold, lik heterofile par (Westlund 2011).

Den nye kjønnsnøytrale ekteskapsloven som Stortinget vedtok den 01.01.09, innebærer at homofile kan inngå ekteskap på lik linje med heterofile par. Gjennom innføring av denne loven ønsket Stortinget og regjeringen å gi alle borgere lik tilgang til rettigheter med hensyn til seksualitet (Mühleisen, Røthing og Svendsen 2009). Lesbiske par har samme adgang som heterofile, til assistert befruktning og rett til å bli vurdert som adopsjonsforeldre (Lov om ekteskap 2009).

2.4.1 Oppløsning og utvidelse av samlivet

I følge Statistisk sentral byrå (2010) ble det inngått 23 600 ekteskap, en nedgang på 1000 sammenliknet med året før. 10 200 ektepar ble skilt og 11 700 ektepar ble separert. Av samme kjønn var det 264 par som giftet seg, av disse var det 97 mannlige par og 167 kvinnelige par. I 2010 ble 29 ektepar av samme kjønn separerte, og 4 ektepar av samme kjønn ble skilt. Statistikken fra 2010 viser at 60 partnerpar ble separert, og 83 ble skilt. Det finnes ingen tilsvarende kilde for brudd i samboerskap, men statistikken antyder at noen par velger å skille lag.

På NRK nyhetene 18. desember 2010 hadde Professor Jim Sheehan og Anne Kyong Sook Øfsti et innlegg om kjernefamilien, parforholdet, tosomhet, og organisering av den tradisjonelle familie, samt alternative samlivsformer. I diskusjonen kom det fram at Sheehan (2010) synes at ekteskapet som institusjon kan diskuteres. I følge Sheehan (2010) er det viktig å finne løsninger på problemer i forholdet, men også å finne kreative alternative løsninger. Han mener terapeuter ikke våger å se utroskap som en måte å utforske nye sosiale rammer om hvordan voksnes behov for intimitet kan organiseres (NRK: Sheehan, Thuen, Øfsti 2010). I innslaget uttrykker Øfsti at hun er opptatt av Sheehans tanker, men hevder det ikke er snakk om at alle parforhold skal oppløses. Hun spør derimot om hvorfor paret som den absolutte og akseptable størrelsen, er tatt-for-gitt, og ikke har blitt diskutert. Hun sier at troen på det absolutte parforholdet kan ekskludere mange, og få dem til å føle seg mislykket. Tuen (i samme NRK-innslag) deler ikke Sheehan og Øfstis tanker. Han tror ikke det er behov for å

diskutere alternativer til ekteskapet eller monogamiet. Han mener det vil fungere dårlig og ha flere forhold enn til en partner.

2.4.2 Seksuelt utroskap

Hvordan utroskap blir møtt i terapi avhenger av hvilke rådende diskurser som er tilgjengelige i samfunnet og kulturen. Øfsti (2010) tror de fleste vil definere utroskap slik:

Når det i et avtalt monogamt, seksuelt forhold skjer at en eller to i paret har hatt sex med en annen. Utroskap kan defineres smalt, som fysisk stimulering og kontakt med kjønnsorganer, og med en bredere definisjon som emosjonell utroskap, nettsex, pornografi og flørting (Øfsti 2010:98)

Øfsti (2010) uttrykker at språkbruk om utroskap er ladet av negative meninger og fordommer. Ved å ta i bruk begrepet har man allerede plassert seg selv i en moralsk kontekst, hvor troskap er det ubestridte idealet. Fra å være et moralsk samfunnsanliggende, blir utroskap i dag oppfattet som en privatsak, fordi det ikke lenger er straffbart.

Bente Træens (2008) spørreundersøkelse fra MMI (media og markeds institutt), om utenomekteskapelig, -partnerskapelig og -samboerskapelig forhold, slår fast at 6,3 % av heteroseksuelle kvinner og 12,7 % av heteroseksuelle menn (som lever i et parforhold) har vært utro. Studiens netto-utvalg besto av 389 heteroseksuelle par. Likekjønnede par var ikke inkludert i undersøkelsen (Træen 2008). Utslagene i undersøkelsen ser ut til å gå på forskjellen mellom kjønnene, og viser at utroskap er et fenomen. I en brukerundersøkelse fra Grenland familierådgivningskontor fra 1990, gikk det fram at 27 % av sakene handlet om utroskap (Okkenhaug 1992).

Thuen (2006) skriver at menneskets evolusjon og samfunnets sosiale og moralske regler, normer og verdier har stått sentralt for monogamiet. Han tror flerkoneri sannsynligvis har eksistert gjennom tidene, og viser til en antropologisk studie utført av Murdoch i 1949. Av 238 ulike kulturer var bare 43 grunnleggende monogame, det vil si i underkant av 20 %.

Sissel Gran (2004) mener at monogamiet står sterkt til tross for at mange er utro mot sin partner. Hun hevder troskap som prinsipp ikke er mindre verdsatt enn før, men etterleves i mindre grad. Hun tror selvrealisering kan være noe av svarene til utroskap. For andre mennesker er monogamiet en vanskelig øvelse, og kan være vanskelig å etterleve. Gran (2004) tror de færreste er tilhengere av å dele partneren sin med en annen, fordi det er truende, komplisert og følelsesmessig belastende. Hun mener derfor at det skjulte sidespranget blir ”løsningen” for mange. Scheinkman (2005) hevder at faglitteraturen om utroskap, som har preget familieterapifeltet, har forholdt seg til de kulturelle normene som fremmer langvarige, monogame parforhold som et sunt ideal. I min studie er jeg nysgjerrig på om terapeutene snakker fram alternative diskurser til monogami, for eksempel polyamori.

2.4.3 Polyamori

Polyamori som begrep er forholdsvis lite utforsket, og det finnes lite forskning rundt emnet. Klesse (2006) beskriver polyamori som en spesifikk diskurs til ikke-monogami. Polyamori kan beskrives som å ha flere kjærlighetsrelasjoner eller vennsksapsrelasjoner samtidig (Grissler og Sandström 2010). Relasjonene kan innebefatte sex med en eller flere. I monogame relasjoner blir intimitet med andre likestilt med utroskap. Polyamori sidestilles ikke med promiskuitet, fordi polyamorøse har et positivt syn på sex.

Frode Thuen (2010) tror ikke det er mange i Norge som lever i åpne forhold der flere partnere er akseptert. Han mener utfordringer med et polyamorøst liv fører med seg faren for å miste kontroll, emosjonell involvering og sjalusi. Han mener det kan være uforenelig med å ha små barn, fordi følelser lett kan komme ut av kontroll, fordi man blir opptatt av seg selv og den andre.

2.5 Familievernet

I dette kapitelet introduserer jeg familievernets funksjon, og om terapi som form og innhold. Dette fordi familievernet er en offentlig instans som har mandat til å legge føringer for det terapeutiske arbeidet, og fordi terapeutenes bruk av språket i forhold til form og innhold i terapien, kan få ulik betydning for parterapeutiske samtaler.

Familievernnet er en statlig tjeneste som drives av Staten med basis i Lov om familievern, og er en del av Barne-, ungdoms- og familieetaten (Bufetat). Bufetat er organisert i fem regioner og underlagt Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet (Bufdir). Tjenesten utøves gjennom familievernkontorene i Norge. I tillegg er noen kontorer medlemmer av Stiftelsen Kirkens Familievern (KF). Historisk sett var de offentlige kontorenes ansvar å avgjøre hvem som skulle få abort, mens de kirkelige kontorenes intensjon var å ivareta ekteskapet. I dag arbeider Familievernkontorene med samværsordninger, par- og familiesamtaler, mekling og forebyggende virksomhet (Hårtveit 2010). Tilbudet er gratis og gjelder enkeltpersoner, par, familier og likekjønnspar (<http://www.bufetat.no/familievernkontor/>).

I 2010 ble det ved Uni Rokkansenteret gjennomført en spørreundersøkelse om i hvilken grad barne- og familievernets tjenestetilbud ivaretar lesbiske, homofile, bifile og transepersoners (LHBT) behov. Kartleggingen synliggjør flere sentrale aspekter, blant annet at tilbudet som ytes til LHBT-personer i begrenset grad er dokumenterbart. Mange av de ansatte viser reflekterte holdninger om problematikk relevant for LHBT, selv om de har begrenset erfaring, andre påpeker at de sjeldent møter LHBT- personer (Hope og Neby 2010). Enkelte familieterapeuter etterlyser mer kompetanse på området, mens andre mener kompetansen de allerede har er relevant for å tilpasse seg situasjoner med LHBT- problematikk (Hope og Nedby 2010). Resultatene viser at det synes vanskeligere å håndtere transepersoner enn lesbiske, homofile og bifile (Hope og Neby 2010).

2.5.1 Terapi – form og innhold?

Hva slags forståelse terapeuter legger tillegger terapien i forhold til form og innhold, legger føringer for hvordan språket brukes. Øfsti (2010) synes systemisk terapi er mer opptatt av form enn innhold. Med innhold i terapi refererer hun til forhåndsbestemte modeller og begreper som gir føringer på hva det skal snakkes om, eksempelvis barndomstraumer i psykodynamisk tenkning. Med form mener hun forståelse og tilnærming til terapi, hvor spørsmålet om *hvordan* man skal snakke sammen blir viktigere enn *hva* det skal snakkes om. Terapi med utgangspunkt i form, er opptatt av hvordan samtalen skal foregå, og hvilke regler og premisser som skal ligge til grunn for samtalen.

Øfsti (2008b) mener at terapi som praksis er skapt av bestemte historiske, kulturelle og politiske praksiser som konstituerer diskursene i bruk. Hun hevder at terapi også kan ses som

en form for sosial kontroll, mer enn en prosess av sosial forandring. Hun uttrykker at terapeutisk praksis er mettet med etablerte begreper og ideologier som monogami, heteroseksualitet, og etablerte kjønnsforskjeller. Hun tror terapeuter trenger begreper som fanger opp ikke-konvensjonelle praksiser (Øfsti 2008b). Blir terapeuten en normativ figur? Er det uetisk av terapeuter å introdusere andre intimiteter og anordninger for kjønn og seksualitet, som for eksempel polyamori?

2.6 Oppsummering

Måten vi snakker om og forstår verden på vil sette rammer for handlingsrommet. Begrepet diskurs utfordrer terapeuter til å tenke (Øfsti 2010). Språket kan få avgjørende betydning i en terapeutisk kontekst, fordi mening dannes og utvikles gjennom samtale og samhandling. Hvordan vi forstår kjønn og seksualitet synes å være styrt av ulike diskurser. Forskning omkring kjønn og seksualitet er et voksende felt internasjonalt (Lorentzen og Mühleisen 2006). Den utfordrer det hierarkiske forholdet mellom hetero- og homoseksualitet, kjønn og seksualitet. Selv om det kan være flytende overganger fører det til heftige debatter hvorvidt vi er født sånn eller blitt sånn (Lorentzen og Mühleisen 2006).

Homoseksuelle, lesbiske, bifile og transepersoner synes i økende grad å gi uttrykk for å bli involvert i samfunnet, både når det gjelder rettigheter og forpliktelser som borgere. Mange mennesker ønsker ikke å bli kategorisert i de tradisjonelle kjønnsmønstrene. Det synes allikevel som om parforholdet som norm har beholdt sin plass som den privilegerte formen for intimitet. Nye tendenser i det norske samfunnet viser at det ikke bare er tokjønnsmodellen som er praktiserende, men det er mange former for kjønnsuttrykk, intimitet og samlivspraksiser. Kjernefamilien har vært en viktig ramme for det romantiske ekteskapet. Økonomisk uavhengighet, likestilling, prevensjon, m.m., har blant annet endret synet på fastlåste kjønnsroller og demokratisert kjærligheten til andre typer forhold (Giddens 1994). Oppløsning av kjernefamilien og høy skillsmissestatistikk gjør at det kan se ut til at den intime tosomheten ikke passer for alle (Sheehan 2010). Hvordan vi som terapeuter møter ikke-konvensjonelle praksiser synes å ha ulik virkning på terapien i forhold til terapeutens bevissthet, ulike diskurser og terapiens form og innhold (Øfsti 2010).

3.0 Metodologi

I dette kapittelet gir jeg en oversikt over forskningsdesignet jeg har valgt for studiens problemstilling: **Hvilke diskurser vedrørende kjønn, seksualitet og utroskap synes å påvirke familieterapeuter i deres samtaler med par?** Jeg gjør først rede for mitt vitenskapsteoretiske ståsted og beskriver kvalitativ metode og semistrukturert intervju som jeg har benyttet for å samle data. Deretter gjør jeg rede for diskursanalyse som jeg benyttet for å analysere datamaterialet. Avslutningsvis beskriver jeg mine etiske vurderinger med hensyn til studien, samt studiens troverdighet, bekreftbarhet og overførbarhet.

3.1 Mitt vitenskapsteoretiske ståsted

Mitt vitenskapsteoretiske ståsted i denne studien er sosialkonstruksjonistisk tilnærming. Sosialkonstruksjonistisk teori (Gergen og Gergen 2005) tar utgangspunkt i dekonstruksjon av tatt-for-gitt-heter. Kunnskap anses ikke som objektive sannheter, men hvordan vår verden blir til gjennom måter vi kategoriserer og forstår virkeligheten (Winther Jørgensen og Phillips 2010). Eksempelvis behøver ikke virkeligheten "der ute" være et speilbilde av min virkelighet. Kunnskap konstrueres i språket og vil få ulik virkning i forhold til hvilke diskurser man er influert av (Winther Jørgensen og Phillips 2010). "Sannhetene" om virkeligheten skapes i samspillet og kommunikasjon med mennesker. Språket er en del av kulturen, og vi formes av og former den kulturen vi lever i gjennom ulike diskurser (Winther Jørgensen og Phillips 2010). Det vil si at mennesket ikke er et autonomt subjekt som konstruerer sin verden, sannheter og historier utfra seg selv, men i samspill med andre mennesker, ulike kulturer og systemer (Winther Jørgensen og Phillips 2010). Menneskets subjekt er ikke fastlåst i en diskurs, men ulike diskurser åpner for ulike posisjoneringer, som kan utelukke andre diskurser. Subjektet er derfor fragmentert ved ulike posisjoner utfra hvilke diskurser som det er preget av (Winther Jørgensen og Phillips 2010).

Jeg har valgt et sosialkonstruksjonistisk ståsted, fordi jeg ønsker å fokusere på hvordan terapeuter posisjonere seg i forhold til ulike diskurser når de snakker med par om kjønn, seksualitet og utroskap. Mitt vitenskapsteoretiske, og terapeutiske ståsted som jeg tidligere har nevnt i kapittel 1.2.1, har vært min forforståelse i møte med informantene. Den relasjonen vi sammen skapte har gitt mening gjennom konteksten, samspillet og språket som ble etablert.

3.1.2 Kvalitativ tilnærming

Med utgangspunkt i mitt vitenskapsteoretiske ståsted og studiens problemstilling vil en kvalitativ tilnærming være mest hensiktsmessig. Dette fordi kvalitativ metode går i dybden og vektlegger forståelse av fenomener, framfor hendelser og antall (som i kvantitativ tilnærming) (Thagaard 2009). Kvalitativ tilnærming fremhever prosesser, meninger, betydninger og tekst som ikke kan måles i kvantitet (Thagaard 2009). Den kvalitative metoden er ikke opptatt av å finne allmenngyldige ”sannheter” om virkeligheten, men analysere innsamling av tekstlige data (Langdridge 2006).

I denne studien forsøker jeg å få fram ulike diskurser som informantene forholder seg til vedrørende kjønn, seksualitet og utroskap, som blir grunnlaget for min analyse. Jeg kvantifiserer ikke objektive data, men ønsker å tolke informantenes erfaringsbeskrivelser (Kvale og Brinkmann 2009). Mine funn er ikke statiske og allmenngyldige, men kan vise hvilke diskurser om kjønn, seksualitet og utroskap som kan gjøre seg gjeldende i en familieterapeutisk kontekst. Fordeler med bruk av kvalitativ metode er at den tar utgangspunkt i informantenes subjektive erfaringer, og leder dem ikke til å se ting på én spesifikk måte. Kvalitativ forskning gjør det mulig å se forskjellige verdener fra innsiden. Den kan gi uventet innsikt i det som undersøkes, og ikke bare besvare spørsmål som er definert på forhånd (Langdridge 2006).

3.1.3 Semistrukturert intervju som datainnsamling

Jeg har valgt semistrukturert intervju (Thagaard 2009), framfor strukturert intervju, til å samle data. Dette fordi semistrukturert intervju er en intervjuform uten åpne eller lukkede spørreskjemaer (Kvale og Brinkmann 2009). Strukturerte intervjuer derimot er basert på et sett med faste og organiserte spørsmål, der intervjuer og informanter forholder seg strengt til formen (Langdridge 2006). Forut for intervjuet hadde jeg utviklet en semistrukturert intervjuguide. Denne fungerte som utgangspunkt for intervjuet med informantene. Den besto av åpne spørsmål knyttet til temaer, som ikke ble fulgt slavisk. Dette ga meg rom for både å la informantene fortelle med bredde, og følge opp temaer de selv kom med (Langdridge 2006) (se vedlegg nr. IV for mer detaljer). Formålet med intervjuguiden var i utgangspunktet en samtale med informantene om: Hvilke normative diskurser for det norske samlivet ser ut til å

påvirke familieterapeuter i deres samtaler med par, og hvilken effekt har disse diskursene på det familieterapeutiske arbeidet i forhold til temaene kjønn, seksualitet og samliv? Dette var utgangspunktet for min første arbeidstittel. Den ble i midlertidig forandret flere ganger underveis i prosessen, fordi dataene i min undersøkelse ble begrenset i forhold til manglende oppfølgingsspørsmål jeg ikke stilte informantene. Etter hvert ble problemstillingen i prosessen mer presis og tilspisset: Hvilke diskurser vedrørende kjønn, seksualitet og utroskap synes å påvirke familieterapeuter i deres samtaler med par?

For at intervjuprosessen skulle bli best mulig, foretok jeg prøveintervju med to familieterapeuter jeg kjente fra før. Mine erfaringer fra prøveintervjuene, førte til forandring av enkelte spørsmål i intervjuguiden, fra å være mindre akademiske til mer folkelige. Det vil si jeg utelukket fagtermer som diskurser og nye intimiteter, og benyttet folkelige begreper som forståelse, forestillinger og seksualitet. Jeg opplevde det som vanskelig både å observere, notere, og konsentrere meg om samtalen samtidig, derfor valgte jeg å stole på lydopptakene, for å kunne ha fokus på informantene og relasjonen oss i mellom.

Jeg startet intervjuet med å presentere meg selv og innledet informantene om samtykkeprosessen (se vedlegg nr. I, II og III for mer detaljer). Jeg fortalte kort hva hensikten med forskningen var, og hva vi skulle snakke om. Jeg presiserte at jeg ikke ville si så mye, men var mest interessert i å høre hva de hadde å fortelle, og oppfordret dem til å utbrodere og reflektere. Jeg informerte at de kunne trekke seg fra undersøkelsen uten begrunnelse om de ønsket det, og at deres identitet og utsagn ville bli anonymisert.

Jeg startet samtalen med innledning av temaer og lot spørsmålene gli inn i samtalen som en dialog. Når jeg opplevde utsagn som tvetydige, ba jeg informantene om å utdype. Jeg ga informantene respons og tilbakemeldinger som ja, hm, nikk, eller spørsmål. Jeg forsøkte å være bevisst mine egne oppfatninger og hvilke diskurser jeg forholdt meg til under intervjuforløpet, uten at disse skulle bli dominerende. Jeg forholdt meg til informantenes erfaringsbeskrivelser og refleksjoner. Når informantene syntes spørsmål var vage, konkretiserte jeg med eksempler for å gjøre dem mer forståelige. Informantene virket engasjerte i forhold til temaene og jeg fikk inntrykk av at de følte seg komfortable med situasjonen.

Selv om jeg var mindre aktiv i samtalen, var min posisjon som forsker en påvirkende faktor i meningsskapelsen, både i forhold til min rolle, integritet, for forståelse, og vitenskapelig

kompetanse, fordi jeg definerte intervjusituasjonen. I den mellommenneskelige interaksjonen var vi med på å agere og påvirke hverandre. Utfra en postmodernistisk forståelse konstrueres og produseres intervjukunnskap i samtalerelasjonen. Den er kontekstuell, språklig, narrativ og pragmatisk (Kvale og Brinkmann 2009). Intervjuene fant sted på informantenes respektive arbeidsplasser. Tid og sted ble tilpasset informantenes arbeidssituasjon. Intervjuene ble foretatt i tidsrommet fra februar til april i 2010.

Jeg valgte å bruke god tid mellom hvert intervju, for å ha mulighet til å bearbeide intervjuguiden, og skape tid for transkribering av samtalen fra bånd til skriftlig tale etter hvert intervju. I tillegg førte jeg loggbok (Langdridge 2006), hvor jeg skrev jeg ned kommentarer, reaksjoner og opplevelser fra intervjuene med mine seks informanter.

Gjennomføringen av datainnsamlingen var et krevende arbeid, både i forhold til tid, rom, og sted, samt utfordrende i forhold til å etablere god og trygg relasjon til informantene. Jeg kjente på usikkerhet i forbindelse med de første intervjuene, men etter hvert opplevde jeg å bli tryggere på meg selv. Kvaliteten på intervjuene varierer, i noen av intervjuene har jeg vært flinkere til å utforske, utfordre og stille oppfølgende spørsmål i forhold til uklare begreper og utsagn fra informantene. Jeg opplevde at flere av spørsmålene jeg stilte ikke hadde like mye relevans for mitt prosjekt. Eksempelvis, hva slags holdninger signaliseres på deres venterom i forhold til kjønn og seksualitet? Dette spørsmålet ble for lite presist og falt vanskelig å svare på for noen av informantene.

Ulemper ved bruk av semistrukturerte intervjuer kan være mindre fleksibilitet i forhold til meg selv som intervjuer, samt at formuleringen av spørsmålene kan virke begrensende i forhold til informasjonstilfanget og virke mindre naturlig (Langdridge 2006). Fordeler ved bruk av semistrukturerte intervjuer er at informantene ikke blir hemmet i fastlagte svar (Langdridge 2006). Den er lett å administrere og ingen emner overses. Jeg kunne kanskje fått større meningsinnhold og tilgang til et større diskursivt mangfold dersom jeg hadde brukt en annen form for intervju, eksempelvis narrativt intervju som legger vekt på historiefortellinger.

3.1.4 Utvalg og rekruttering

For å rekruttere informanter til denne studien valgte jeg å bruke strategisk utvalg (Thagaard 2009). Det vil si jeg valgte informanter som jeg mente representerte et praksisfelt som var

relevant i forhold til min problemstilling. Jeg rekrutterte derfor familieterapeuter som jobbet i en familieterapeutisk kontekst. Dette gjorde jeg ved å plukke ut 18 offentlige familievernkontorer som lå geografisk til i nærheten av mitt eget fylke, som kunne nås via bil, et såkalt tilgjengelighetsutvalg. Jeg valgte ikke snøballmetoden, fordi metoden består av å foreslå andre personer, som kan føre til at utvalget av personer blir innenfor samme miljø (Thagaard 2009). Jeg tok kontakt via e-post og vedsendte informasjonsbrev om meg selv og studien (vedlegg nr. I), svarslipp (vedlegg nr. II), samt en samtykkeerklæring om å delta i undersøkelsen med tillatelse til fremtidig bruk av materialet (vedlegg nr. III).

Det var totalt 6 terapeuter som var interesserte og samtykket til å delta som informanter. De arbeidet på fire forskjellige familievernkontorer. To av dem var kollegaer som arbeidet på samme kontor, de andre arbeidet på hver sine kontorer. Da jeg i forkant hadde foretatt to prøveintervjuer av to familieterapeuter som også arbeidet i en familieterapeutisk kontekst, valgte jeg å bruke et av disse, etter rådføring med min veileder, for å få et større utvalg av informanter.

Informantene i undersøkelsen representerer et alderspenn fra 50 til 64 år, og er likt fordelt mellom kjønnene menn og kvinner. Alle informantene har familieterapeutisk utdannelse, bortsett fra en som er psykolog, og har jobbet som familieterapeuter fra 6 til 17 år. Når jeg bruker sitater fra transkripsjonen gjengir jeg ikke informantene med autentiske navn, men bruker pseudonymer som ikke alltid representerer informantenes kjønn.

3.1.5 Transkribering

Etter at jeg var ferdig med intervjuene, transkriberte jeg intervjuopptakene. Det gjorde jeg ved å overføre tale til skriftlig form. Jeg anonymiserte intervjumaterialet (Langdridge 2006) underveis i prosessen ved å lage pseudonymer på deres navn (Per, Kari, Ola, Jesper, Kathrine, Sigrun). Jeg skilte informantene fra hverandre ved å gi dem hver sin farge, for lettere å se forskjell på utsagnene. Jeg brukte et tilnærmet forenklet Jefferson-system hvor jeg markerte pauser, pust, intonasjoner, latter, eh'er og hm'er, kremt, m.m., for å skrive intervjuet så nøyaktig som mulig (Langdridge 2006). Mine utsagn er like viktige som informantenes, fordi de i felleskap danner mening, derfor transkriberte jeg også disse. Konteksten er viktig i kvalitativt forskning, fordi det jeg sier som forsker er en del av intervjuet (Langdridge 2006).

Innen diskursanalyse er man opptatt av hvordan virkeligheten blir konstruert gjennom språket, samt sosiale og kulturelle praksiser. Jeg har ikke rettet grammatiske feil, korrigert svarene eller rettet på feil uttale. Når jeg gjengir sitater i masteroppgaven har jeg endret sitatene ved å gjøre de mer lesbare. Innholdet er ivaretatt og uendret i den grad det er mulig når man oversetter fra talt språk til skrevet tekst. Jeg har utelatt bemerkninger, usammenhengende ord, som kremt, hm, mm, ja, og nei, m.m.

3.2 Diskursanalyse

Jeg valgte diskursanalyse for å analysere mitt råmateriale, fordi diskursanalyse er én del av sosialkonstruksjonismen. Diskursanalyse fokuserer på hvordan kunnskap og ”sannheter” skapes gjennom diskurser, og maktrelasjoner i diskurser. Diskurser handler om språk, forestillinger og konstruksjon (Kvale og Brinkmann 2009). Diskursanalyse henspiller ikke på en spesiell tilnærming, men det finnes tverrfaglige tilnærminger som kan benyttes i ulike typer undersøkelser på ulike områder. Det finnes ulike tradisjoner å analysere tekst på innenfor diskursanalyse (Winther Jørgensen og Phillips 2010). Jeg har valgt elementer fra diskursiv psykologi (Potter og Wetherell 1987), fordi den konsentrerer seg om den handlingsorienterte siden av språket. Den har sine røtter i Wittgensteins (2010) språkfilosofi, samt Jonathan Potter og Margaret Wetherells (1987) forskningsarbeid innen det fortolkende repertoar, bestående av beskrivelser og talemåter. Det vil si de har fokus på hvordan mennesker benytter språket til å utføre handlinger (Langdridge 2006). Deres forståelse er at de mener språket er fleksibelt og dynamisk, og brukes til å konstruere versjoner av virkeligheten. Det vil si diskurser konstrueres gjennom sosiale samhandlinger, gjennom verdensbilder, forestillinger som dannes og blir en del av ideologiske praksiser (Winther Jørgensen og Phillips 2010). Det betyr at jeg i min studie undersøkte det terapeutene sa, ikke det jeg antok lå bak, men fokuserte på konstruksjon og innhold (Langdridge 2006). I tillegg har jeg valgt å bruke Parkers (2005) *uformelle tilnærming*, som baserer seg på fire spørsmål for å analysere råmaterialet: 1) Hvilke diskurser får denne teksten meg til å tenke på? 2) Hvorfor er teksten interessant? 3) Hvilke forestillinger er terapeutene influert av? og 4) Hvilke tanker skaper ordene og utsagnene (Parker 2005)?

Formålet med diskursanalysen ble ikke å kategorisere informantene, men identifisere og analysere diskursive praksiser som synes å styre deres talemåte i forhold til diskursene kjønn,

seksualitet og utroskap (Kvale og Brinkmann 2009). I tillegg brukte jeg Laclau og Mouffes ide om å sette en *diskursorden*. Winther Jørgensen og Phillips (2010) anbefaler at man presiserer definisjonen av en diskurs som ”en entydig betydningsfastlegging innenfor et bestemt område” (s. 146). De foreslår videre å definere en diskursorden som en ”konfigurasjon av flere diskurser” (s.177). En diskursorden kan dermed ses som en samlebetegnelse for diskurser som konkurrerer om å dekke samme område med sitt innhold (Winther Jørgensen og Phillips 2010). Nettopp det å søke i språket etter hvordan ulike diskurser kjemper for å inneha ”sannheten” om den sosiale verden innen et bestemt område, er noe av hovedhensikten med diskursanalyse (Kvale og Brinkmann 2010).

Det var derfor viktig i min studie, å se etter hentydninger og implisitte utsagn som hadde relevans til diskursordenene kjønn, seksualitet og utroskap. Setting av diskursorden ble en hjelp til avgrensning, å gi analysen en retning. Likeså kunne jeg undersøke hvilke selvfølgheter diskursene innen dette avgrensede feltet deler, hvor det er kamper mellom dem og hvilke diskurser som dominerer (Winther Jørgensen og Phillips 2010). Jeg konsentrerte meg om de konstruksjonene som utpekte seg rundt diskursene kjønn, seksualitet og utroskap. Jeg har også sett etter motsetningsfylte konstruksjoner.

I det ovennevnte har diskursanalysen vært fokusert på diskursive praksiser og på handlingsdelen av språket, fordi jeg er interessert i hvilke diskurser familieterapeuter er påvirket av i sine samtaler med par om kjønn, seksualitet og utroskap. Det ble også viktig for meg å forholde meg til maktperspektivet, derfor brukte jeg inspirasjon fra foucauldiansk diskursanalyse (Langdridge 2006). Foucauldiansk analyse tar avstand fra essensialistisk forståelse, fordi den ikke inntar en posisjon som anser alt som sosialt og historisk skapt (Benestad Pirelli og Almås 2001). I følge Foucault (1999) er det ikke makt alene, men makt sammen med kunnskap som regulerer våre sosiale handlinger. Med inspirasjon fra foucauldiansk tilnærming har jeg undersøkt hvordan diskursive konstruksjoner tillater eller begrenser hvordan terapeutene snakker om kjønn, seksualitet og utroskap. Terapeutenes posisjonering kan innebære normativ makt, og opprettholde en eller flere diskurser framfor andre.

Jeg har rettet søkelyset på innhold og konstruksjoner av ord, uttrykk og begreper, som hadde relevans til diskursene kjønn, seksualitet og utroskap. Jeg har ikke lagt vekt på lingvistisk struktur. Winther Jørgensen og Phillips (2010) påpeker at diskurspsykologien har en svakhet ved nettopp dette, fordi den fokuserer på innholdet og ikke formen. Jeg viser nedenfor to

eksempler fra mitt analysearbeid, for å gi innblikk i hvordan jeg analyserte mine transkriberte intervjuer.

Min forståelse av kjønn er at det er en biologisk forskjell på mann kvinne som har betydning for en del områder. Disse sosiovitenskapelige forsøkene med å viske ut skillene mellom kjønn synes jeg er uvitenskapelig. De er på en måte ideologisk styrt, preget av en slags ønsketenkning. (Kathrine, 8. april 2010)

I dette eksempelet kan det se ut som den biologiske diskursen utelukker andre diskurser, fordi den uttales direkte og vektlegger den biologiske forskjellen mellom kjønnene mann/kvinne. Langdridge (2006) viser til et annet eksempel: Seksuelle handlinger mellom mennesker av samme kjønn har alltid forkommet, men det var først på 1800-tallet at man begynte å snakke om ”den homoseksuelle”. Det vil si at man konstruerte en forståelse av seksuelle handlinger mellom mennesker av samme kjønn, og skapte et spesifikt subjekt (den homoseksuelle) ved å bruke spesifikke diskurser som medisinske, moralske, religiøse og juridiske. Eksempelet viser at diskurser ikke bare er en bestemt måte å snakke om noe på, eller implisitt enighet om, men hvilke verdier eller forestillinger som legges i utsagnene.

Jeg viser til mitt andre eksempel:

Vi møter jo stort sett par som mann og kvinne, og da blir man selvfølgelig påvirket av det. Jeg tenker ganske klart at jeg styres av den heterofilenormen fordi vi jobber med par og da er det stort sett heterofile vi møter. (Ola, 2.mars 2010)

Dette sitatet er interessant fordi *heterofilenormen* og *heterofile* er direkte utsagn, mens *par*, *mann* og *kvinne* er indirekte utsagn. Heterofilenormen, heterofil, par, mann og kvinne er sosialt konstruerte ord som har blitt til gjennom språket, og danner grunnlag for ulike konstruksjoner og diskurser (Potter og Wetherell 1987). Jeg ble nysgjerrig på innholdet i disse talte ordene og hva slags gjenklang de skapte hos meg i forhold til hvilke diskurser de kunne representere. De direkte uttrykkene ”heterofilenormen” og ”heterofile” ga gjenklang til hoveddiskursen heteronormativitet, mens de indirekte utsagnene ”par” ”mann” og ”kvinne”

ga resonans til diskursen om heteroseksualitet. Kjønnsdikotomien mann/kvinne ga også gjenklang til diskursen om dualisme. Således analyserte jeg tekstene i mitt datamateriale og identifisert *mine* diskursive tolkninger av det transkriberte materialet. På denne måten kom jeg fram til følgende fire diskurser som familieterapeutene jeg intervjuet snakket om i våre samtaler:

- *Diskursen om heteronormativitet*
- *Diskursen om dualisme*
- *Diskursen om kjønn og seksualitet*
- *Diskursen om seksuelt utroskap*

Disse fire diskursene vil jeg presentere i kapittel 4, som omhandler funn og drøfting.

Diskursanalysen har gitt meg innsikt i hvordan informantene forholdt seg til kulturelt etablerte måter å snakke om kjønn, seksualitet og utroskap på, samt hvordan de skapte forståelser av sin virkelighet gjennom måter de ordla seg på. Min tolkning av teksten representerer en dialog mellom budskapet i teksten og mine kunnskaper om kulturelle diskurser (Thagaard 2009; Langdrigde 2006). En annen forsker ville kunne ha identifisert andre diskurser, fordi diskursanalyse er basert på subjektive tolkninger. I diskursanalyse finnes det ingen ”gitte” sannheter (Kvale og Brinkmann 2009).

3.3 Etiske refleksjoner

Åpenhet, tillit, sensitivitet, fortrolighet og ydmykhet har vært mitt utgangspunkt i møte med informantene. Jeg har vist respekt, likeverd og tilpasset meg deres språkbruk. Min integritet og mine etiske vurderinger har vært avgjørende for forskningens kvalitet, fordi mitt mål som forsker har vært innhenting av kunnskap, ikke å være terapeut. Samtalens hensikt har vært å utforske, uten å være styrt av min forforståelse. I møte med informantene hadde relasjonen vi skapte sammen betydning for samtalen (Kvale og Brinkmann 2009).

Jeg ser imidlertid at jeg likevel har tolket utsagnene i analyseprosessen, og identifiserer diskursene med utgangspunkt i min egen forforståelse, noe som er vanlig i kvalitativ forskning. Jeg vil derfor presisere at denne studien er en subjektiv tolkning, der jeg som forsker punktuerer det jeg ønsker å belyse, samtidig som mine erfaringer både profesjonelt og

personlig har innvirkning. Jeg ser også at tolkningene mine påvirkes av faglitteraturen jeg har valgt, min politiske posisjonering i forhold til prosjektet og min forståelse ervervet gjennom studiet. En annen forsker vil dermed kunne komme fram til andre tolkninger enn mine, fordi min studie kun er en av flere mulige måter å forstå problemstillingen på.

I samtalene har jeg forsøkt å innhente så omfattende beskrivelser av diskursene kjønn, seksualitet og utroskap som mulig. Da det finnes forskjellige individuelle sannheter, som alle er like sanne, har det vært viktig for meg å vise respekt og anerkjennelse for informantenes ulike virkeligheter. Jeg har intervjuet terapeutene om et tema som kan oppleves som følsomt og personlig og ikke så lett å snakke om. Derfor var det viktig for meg å skape en trygg atmosfære, slik at selve konteksten var avslappet. Mitt ansvar som forsker var å respektere terapeutenes grenser for hva de ikke ønsket å snakke om, slik at de ikke ble forledet til å gi informasjon de kunne få problemer med i ettertid (Thagaard 2009). Jeg har vært engasjert, lyttende, undrende og spørrende, ikke forklarende og fortellende. Materialet jeg har innhentet har blitt behandlet konfidensielt og studien er godkjent av Norsk Samfunnsvitenskapelige Datatjeneste (NSD).

3.4 Troverdighet, bekreftbarhet og overførbarhet

I kvantitativ forskning er begrepene reliabilitet, validitet og generalisering sentrale begreper for å gjøre forskningen troverdig (Denzin og Lincoln 2005). I kvalitativ forskning kan ikke begrepene reliabilitet og validitet anvendes på samme måte som i kvantitativ forskning (Thagaard 2009). I boka *Handbook of Qualitative Research* (2005) fremhever Denzin og Lincoln nytenkning vedrørende de kvantitative begrepene reliabilitet, validitet og generalisering (Thagaard 2009). Innholdet i disse begrepene kan ved overføring til kvalitative studier betegnes som *troverdighet, bekreftbarhet og overførbarhet*. Troverdighet er knyttet til at forskningen utføres på en tillitsvekkende måte. Bekreftbarhet knyttes til kvaliteten av tolkningen og om den forståelsen det enkelte prosjekt fører til, støttes av annen forskning. Overførbarhet har referanse til om tolkninger basert på en enkelt undersøkelse, også kan gjelde i andre kontekster.

Jeg har forsøkt å ivareta studiens troverdighet, bekreftbarhet og overførbarhet gjennom hele prosjektet. Det har jeg gjort ved å føre loggbok, tatt lydopptak av intervjuene, transkribert

materialet så nøyaktig som mulig, samt foretatt en grundig utarbeiding av prosjektplan med godkjenning av veileder, før oppstart av selve prosjektet. Videre har jeg argumentert, begrunnet og redegjort for fremgangsmåtene i mitt prosjekt. Min for forståelse har vært med meg gjennom hele prosessen. Før jeg startet med intervjuet hadde jeg satt meg inn i fagstoff som omhandlet de ulike temaene som intervjuguiden omfattet. Jeg har stilt åpne og ikke ledende spørsmål, og jeg har arbeidet bevisst ut fra en grunnleggende respekt for menneskeverdet og ikke påtvunget min forståelse. Min relasjon til informantene har vært preget av åpenhet, respekt og ivaretagelse (Thagaard 2009). Jeg har brukt meg selv og undersøkelsessituasjonen til å få så god informasjon som mulig, ved å spesifisere hvordan jeg har kommet fram til den forståelsen som prosjektet mitt resulterer i. Det vil si at jeg har redegjort for fremgangsmåter i prosjektet.

På grunn av studiens tidsbegrensning har jeg ikke sjekket ut funnene med informantene. Et eventuelt etisk dilemma som kan oppstå, er at informantene ikke vil kjenne seg igjen i min forståelse eller tolkning. Grunnen til det, er at jeg som forsker har studert informantenes situasjon utenfra, og har hatt et annet perspektiv, som er forskjellig fra deres forståelse. Derfor kan mine tolkninger eventuelt virke både fremmedgjørende og provoserende (Thagaard 2009).

I en kvalitativ studie søker man ikke én sannhet eller tolkning, men tvert imot et mangfold av tolkninger. Jeg har i min analyse forsøkt å vise en kompleks forståelse av funnene, ved å vise til flere forståelsesrammer av temaene. Funnene i min studie er subjektive tolkninger og ikke ny viten. Metodene jeg har valgt har vært avgjørende for i hvilken grad jeg har ønsket at mine funn skulle reflektere de temaene jeg ønsket å vite noe om. I tillegg har jeg tydelig uttrykt mitt perspektiv på prosjektet jeg har undersøkt, og hatt et kritisk syn på mine fortolkninger, samt foretatt en kritisk evaluering av prosjektet (Kvale og Brinkmann 2009).

For å kunne si om mine funn vil ha troverdighet, har jeg også valgt å sjekke studiets gyldighet mot tidligere relevante studier, forskning og faglitteratur. Jeg har underveis i studien lest teori, om prosjektets tema og metode, samt sammenliknet mine funn opp mot hva andre forskere har funnet om temaet.

Overførbarhet vil si at de funnene jeg har analysert kan knyttes til gjenkjennelse. En generell leser eller personer med erfaringer fra temaene jeg har undersøkt i mitt prosjekt, vil eventuelt kunne kjenne seg igjen i tolkningene jeg formidler i teksten. Gjenkjennelsen innebærer også

at tolkningen i teksten kan gi dypere mening til leserens tidligere kunnskaper og erfaringer (Thagaard 2009; Kvale og Brinkmann 2009). Jeg har også vurdert mine funn som overførbare i forhold til at de kan overføres til en familierapeutisk kontekst, hvor familierapeuter og andre kan ha interesse av undersøkelsen (Kvale og Brinkmann 2009). I tråd med mange sosialkonstruksjonister kan jeg betrakte mitt arbeid som en diskursiv konstruksjon, fordi mening dannes gjennom språk, interaksjon og kultur. Min studie er ikke den eneste mulige framstillingen av virkeligheten, men bare *én* versjon av mange andre, og ingen statisk kunnskap (Winther Jørgensen og Phillips 2010).

4.0 Funn og drøfting

I denne studien har jeg undersøkt hvilke diskurser familieterapeuter synes å være påvirket av under samtaler med par om kjønn, seksualitet og utroskap. Jeg vil i dette kapittelet presentere og drøfte funnene som jeg analyserte meg frem til ved hjelp av diskursanalyse. Mine funn om hvilke diskurser vedrørende kjønn, seksualitet og utroskap som familieterapeuter synes å være påvirket av i deres samtaler med par er som følger:

- 1) Diskursen om heteronormativitet som handler om: Den romantiske kjærligheten, det tradisjonelle samlivet, det tradisjonelle seksuallivet og heteroseksualitet, samt motdiskursen skeiv aktivisme.
- 2) Diskursen om dualisme som handler om: To dikotome kjønn, biologisk forskjell og dualismens utfordringer, samt motdiskursen kjønnsnøytralitet.
- 3) Diskursen om seksualitet og kjønn som handler om: Iboende behov, seksuell legning, det biologiske kjønn og tvekjønnet, samt motdiskursen kjønnsstilhørighet og seksuellorientering.
- 4) Diskursen om seksuelt utroskap som handler om: Hardt arbeid, tilgivelse og monogami, samt motdiskursen polyamori.

Jeg har valgt å presentere og drøfte funnene samtidig for å binde det hele sammen. Jeg drøfter funnene opp mot annen forskning og relevant faglitteratur. I kapittel 5 gjør jeg rede for hvordan de fire overnevnte diskursene kan påvirke parterapeutiske samtaler. Jeg har valgt sitater fra alle informantene, men noen informanter siterer jeg flere ganger. Dette fordi deres sitater illustrerer fyldigere informasjon framfor andre. Jeg har med dette forsøkt få fram ulike forståelser ved hjelp av diskursanalyse som handler om språk, forestillinger og konstruksjoner. Det vil si informantenes ulike beskrivelser om hvilke diskurser vedrørende kjønn seksualitet og utroskap som synes å påvirke dem i deres samtaler med par.

4.1 Diskursen om heteronormativitet

Heteronormativitet springer ut av teorien om en heteroseksuell kjønnsorden mann/kvinne, og om forventninger til å leve heteroseksuelt. I dette ligger eksempelvis føringer som er

normative i forhold til hvordan livene skal leves, som for eksempel at det forventes monogami og kjernefamilie med barn (Eng 2006).

Den første diskursen jeg fant under analysen i mitt datamateriale var *diskursen om heteronormativitet*, som handler om: *Den romantiske kjærligheten, det tradisjonelle samlivet, det tradisjonelle seksuallivet og heteroseksualitet*, samt motdiskursen *skeiv-aktivisme*. Jeg vil nå presentere og drøfte funnene.

Jeg startet intervjuet med å fortelle at jeg var nysgjerrig på hvilke dominerende seksuelle normer som er knyttet til det norske samlivet, basert på den nye kjønnsnøytrale ekteskapsloven og endringer i samlivsmønstre og seksuelle praksiser. Jeg nevnte tradisjonelle normer som heterofili, homofili og bifili, og spurte om hvilke dominerende seksuelle normer som synes å påvirke dem i deres familierapeutiske arbeid? Jeg refererer til sitatene fra Per, Kari og Ola.¹² ”I” henviser til meg som intervjuer. Per forteller:

Ja, hva skal jeg si. Jeg synes det er et vanskelig spørsmål, hvilke normer jeg styres av. Jeg er selvfølgelig vokst opp i en tradisjon som har påvirket meg sterkt, både i barndommen og ungdommen. Livet mitt har jo vært låst fast i de tradisjonelle kjønnsrollene, og forventninger til et samliv. Det er jo sånn det har vært. Sånn reint personlig har jeg vært igjennom mange prosesser selv, i forhold til at samfunnet hele tiden er i endring. Jeg ser alle de ulike alternative måtene å ha et godt liv på, men jeg er selvfølgelig påvirket av den tradisjonelle,... det tradisjonelle mønsteret, men jeg tror ikke jeg tar det med meg inn i terapirommet. (Per, 12. januar 2010)

I: Hva tenker du på i forhold til det tradisjonelle mønsteret som du sier du har blitt påvirket av gjennom barndommen og ungdommen din? (12. januar 2010)

Per: Hva jeg tenker på?...Nei, jeg ser jo at det ikke er det gode for mennesket, fordi det låser mye, og skaper jo mange bånd som er hemmende. Samfunnet vårt har jo fram til de siste tretti årene vært tuftet på det. (Per, 12.januar 2010)

Per synes det er et vanskelig spørsmål, og forteller han har vokst opp i en *tradisjon* som har påvirket ham sterkt, både i barne- og ungdomsårene. Han uttrykker at livet hans har vært fastlåst i de *tradisjonelle kjønnsrollene og forventninger* til samliv. Han henviser til det

---

¹² Per, Kari og Ola er pseudonymer for å ivareta anonymitet.

tradisjonelle mønsteret. Selv om han har vært igjennom mange prosesser selv, og ser at samfunnet er i endring, er han selvfølgelig påvirket av det *tradisjonelle mønsteret*, men tror ikke han tar det med seg inn i terapirommet. Han sier det *tradisjonelle mønsteret* låser mye, skaper bånd som er hemmende, og at samfunnet har vært tuftet på det *tradisjonelle mønsteret* de siste tretti årene. Tradisjoner er vanligvis videreføringer som overleveres fra slektsledd til slektsledd og som anses som betydningsfulle. Pers refleksjoner får meg til å tenke på den romantiske kjærligheten.

4.1.1 Den romantiske kjærligheten

Ved å lese Pers refleksjoner oppfatter jeg måten han snakker om temaet (seksuelle normer) på er knyttet til etablerte diskurser om mønstre som den norske kulturen representerer i forhold til samliv. Språket Per bruker får betydning for hvordan han tenker om de erfaringer han har gjort. Hans refleksjoner om temaet kan forstås som konstruksjoner av hans kultur og kontekst. Når jeg identifiserer hans uttrykk, tolker jeg hva slags betydning utsagnene gir og hvordan han skaper mening gjennom disse. Han benyttet begrepet *tradisjon* som jeg fortolker som en sosial praksis som overføres fra generasjon til generasjon, i samfunnet og familien. Tradisjoner er ofte relatert til kulturelle fenomener som faktorer, språk, og forestillinger om kjærlighet, etc., og er spesielt knyttet til verdier, og kan ha legitimerende kraft. For eksempel at tradisjonen med å gifte seg har bidratt til at ekteskapet har fått en sentral plass igjennom historien. Der den romantiske kjærligheten etter hvert fikk betydning for samlivet. I det premoderne Europa ble de fleste ekteskap inngått på grunn av økonomiske forhold, og ikke som følge av at parene var seksuelt tiltrukket av hverandre. I Pers uttrykk om forventninger til samlivet får meg til å tenke på kjærlighet, lykke, trygghet og tilhørighet. Derfor ser det ut til at Pers refleksjoner tilhører det Øfsti (2010) kaller den romantiske kjærligheten. Øfsti (2010) henviser til Ulrich Beck og Elizabeth Beck-Gernsheim (1995), om at *den romantiske kjærligheten* har fått større betydning enn tidligere, fordi trygge strukturer i samfunnet forsvinner. Giddens (1994) skriver at: ”forestillingene om den romantiske kjærligheten hang blant annet sammen med kvinnens underordnende stilling i hjemmet” (s. 50). Mannens rolle var overordnet ved at han hadde myndighet, og hans ansvar og oppgave var å forsørge familien.

I følge Giddens (1994) syntes kjønnsrollene mellom mann og kvinne å være klart fordelt. Per antyder, at han har vært låst fast i de tradisjonelle kjønnsrollene. Per hentyder til rolleforskjellene mellom kjønnene mann/kvinne, fordi han bruker begrepene *tradisjonelle mønstre* og *kjønnsroller*. Disse kan peke på ord som ofte blir knyttet opp mot de biologiske kjønnene, deres mannlighet og kvinnelighet.

I følge kjønnsforsker Eng (2006) er de tradisjonelle kjønnsrollene ofte knyttet til stereotypene mann/kvinne. Hun hevder at ved en slik kjønnsorden blir kjønn knyttet til heteroseksualiteten som en naturlig tilstand. Heteroseksualiteten har gjennom historien i det premoderne Europa vært knyttet til ekteskapet og den romantiske kjærligheten (Giddens 1994). I følge Øfsti (2010) var ekteskapet og kjernefamilien en viktig ramme for samlivet på 1950-tallet og utover 1970-tallet.

4.1.2 Det tradisjonelle samlivet

Selv om det på 70-tallet ble et oppgjør med kjønnsrollene er det fremdeles mange i dag som er preget av de tradisjonelle kjønnsrollene og mønstrene. De indirekte utsagnene *tradisjon*, *tradisjonelle kjønnsroller* og *mønstre* som Per bruker, gir meg assosiasjoner og fortellinger om den biologiske kjernefamiliens samliv. Jeg identifiserer Pers konstruksjon ”det tradisjonelle samlivet” til å være *heteroseksuelt*, og å tilhøre den *heteronormative diskursen*, fordi han henviser til de tradisjonelle mønstrene og kjønnsrollene. Rosenberg (2002) hevder at heteronormativiteten antar at alle er heteroseksuelle og er den mest naturlige måten å leve på, fordi den begrunner sitt syn på den binære kjønnsoppfatning og den hegemonisk heteroseksuelle normen. Når Per sier han *tror* ikke han tar med seg sin forståelse inn i terapirommet, synes jeg han uttrykker en form for usikkerhet en motsetning. Denne motsetningen tolker jeg som at Per ikke er helt bevisst på hva han tar inn i terapi rommet. Jeg antar han tar med seg sine erfaringer inn i terapirommet, fordi det ikke er mulig å opptre nøytralt på grunn av egen subjektivitet og forforståelse.

I Jensens (2008) forskning bekrefter han at terapeuter ikke er nøytrale, men at de tar med seg både personlige og yrkesmessige erfaringer til klientene, og styrer dermed klientene mer enn de selv er klar over. Jensens (2008) undersøkelse understreker dermed at det er et vidt gap mellom forskning og praksis, og at terapeutene i utgangspunktet ikke kan være nøytrale. Da

det i følge Jensen (2008) ikke er mulig å opptre nøytralt formoder jeg at Per tar med seg sin personlige erfaring med å leve heteronormativt inn i samtaler med parene. Dette fordi han sier at han er vokst opp i en tradisjon som har påvirket ham sterkt både i barndommen og ungdommen. Han sier at livet hans har vært låst fast i tradisjonelle kjønnsroller og forventninger til samliv. Hva Per tar med seg av levd liv og kulturelle uttrykk får dermed betydning for terapien.

Per sier videre at de *tradisjonelle mønstrene låser mye og er kanskje ikke det beste for mennesket, fordi det skaper bånd som er hemmende, og som vårt samfunn har vært tuftet på.* Her reflekterer Per over at de tradisjonelle mønstrene kanskje ikke er det beste for mennesket. Hans ordbruk om ”hemmende” og ”fastlåst” er i tråd med skeiv aktivisme som bryter med de tradisjonelle normene om heteronormativitet. Dette kan sees i sammenheng med queerteori der man ønsker å se bort fra samfunnets gitte oppdelinger av kjønn og deres tatt-for-gitt ”sannheter” om hva som skal være ”normalt” (Grissler og Sandström 2010). Kjønnsforsker Tiina Rosenberg (2002) hevder også at normativitet kan virke undertrykkende, fordi de som faller utenfor normen kan stemples som avvikende eller unormale. Rosenberg (2002) hevder at man heller kunne tilpasse normen menneskene istedenfor å tvinge dem inn i kategorier som mann og kvinne, som ikke passer for alle.

4.1.3 Det tradisjonelle seksuallivet

På det samme spørsmålet, om hvilke seksuelle normer de påvirkes av, forteller Kari at hun føler hun er ganske *åpen verdimessig og holdningsmessig* i forhold til ulike samlivsformer. Kari reflekser om verdimessig og holdningsmessig åpenhet kan hentyde til at hun er åpen for noe mer enn samlivsformer bestående av mann og kvinne. Hun sier at hun kanskje mangler kunnskap og kompetanse i forhold til bifile eller lesbiske samliv. Hun forteller:

Jeg føler vel at jeg er ganske åpen, sånn verdimessig og holdningsmessig i forhold til ulike type samlivsformer i dag, men at jeg nok mangler kunnskap og kompetanse i forhold til bifile og lesbiske samliv. Jeg har liten erfaring med å jobbe med homofile menn, lesbiske har jeg hatt en del av. (Kari, 8. februar 2010)

I: På hvilken måte påvirkes du av at du har liten erfaring med å jobbe med homofile og lesbiske i ditt terapeutiske arbeid? (8. februar 2010)

Kari: Kanskje at jeg ikke spør, men tar det kanskje litt for gitt, at når det kommer en mann og en kvinne for eksempel, at jeg tar det for gitt at de har et mer tradisjonelt seksualliv. (Kari, 8. februar 2010)

Kari sier hun har *liten erfaring* med å jobbe med *homofile menn*, men har *litt erfaring* med *lesbiske kvinner*. Hun sier hun *tar-det-for-gitt* når det kommer en *mann* og en *kvinne*, at de har et mer *tradisjonelt seksualliv*. Kari, som Per, bruker begrepet *tradisjon*, men Kari knytter det til *seksuallivet*. Hun posisjonerer seg også med tilknytning til kulturelt etablerte uttryksformer. Kari sier hun er åpen i forhold til verdimeslige holdninger, men tar det allikevel for *gitt* at når det kommer en *mann* og en *kvinne*, har de et *tradisjonelt seksualliv*. Når hun uttrykker hun tar det for gitt, bryter det med hennes åpne verdimeslige holdninger. Jeg tenker Kari's refleksjoner handler om at hun ønsker å være åpen, men at den *heteronormative normen* blir etablert som en "sannhet," fordi hun lar seg styre av den når det kommer en mann og en kvinne. Kanskje det er mulig at Kari kan bli ennå mer bevisst sine verdier?

Det tradisjonelle seksuallivet har ofte vært knyttet til vanlig sex mellom mann og en kvinne, som samleie med penetrering, såkalt *vaniljesex*, men ikke til andre former for intimiteter eller eksperimenteringer (Øfsti 2008b; Almås og Benestad 1997). Gjennom vår kultur har samleie vært tuftet på ekteskapet og begjæret mellom mann og kvinne som har tilhørt det heteroseksuelle paret, og har blitt sett på som det mest normale (Butler 2007). Andre seksuelle praksiser har ofte vært forbundet med perversitet eller avvik (Foucault 1999). Det tradisjonelle seksuallivet har i følge kristendommen tilhørt ekteskapet og monogamiet. Likeså har det tradisjonelle seksuallivet vært, og er fremdeles for mange, knyttet til det kjønnslige samværet, det vil si kjønnsorganene, der mannen har penetrert kvinnen (Foucault 1999).

Kari posisjonerer seg innen språkspillet (Wittgenstein 2010) *mann/kvinne* og *tradisjonelt seksualliv*. Hennes uttrykk gir meg innsikt i hvordan kulturelle etablerte måter snakkes frem. Jeg fortolker hennes uttrykk til at hun blir påvirket av den *heteronormative diskursen*, fordi hun sier at hun tar det for gitt når det kommer en mann og en kvinne. Det tradisjonelle seksuallivet blir en indikator på det heteroseksuelle parforholdet. I følge Mühleisen (2006b) står den heteroseksuelle normen sterkt i dagens samfunn, både gjennom media, litteraturen og i omgivelsene generelt. Lille (2009) skriver i sin masteroppgave at heteronormativiteten som

norm ligger som ”tatt-for-gitt-het”(s.73) blant terapeutene, og blir slik hun ser det referansepunktet for deres samtaler med samkjønnspar.

Kjønnsforsker Trine Annfelt (2007) reflekterer over hva som er heteronormalt nok. Hun hevder at i tillegg til det heteronormative, står også normen om å leve heteroseksuelt som obligatorisk i den vestlige verden, og dermed blir den naturlige måten å leve på (Annfelt 2007). I følge Butler (2007) blir kjønnskategorier og seksualitetskategorier til gjennom det som kalles ”mann” og ”kvinne,” ”maskulint” og ”feminint.” Hun hevder det å være mann eller kvinne handler om konvensjonelle måter å repetere og iscenesette kjønnet på, som betyr at repetisjonene og iscenesettelsene blir normativt regulert.

Ola forteller når han reflekterer over samme tema, om hvilke seksuelle normer som synes å påvirke han, sier han at han møter stort sett par som er *mann* og *kvinne* og blir påvirket av det. Han sier han tenker ganske klart at han styres av en *heterofilnorm*, fordi han jobber med par, og da er det stort sett *heterofile* han møter. Han forteller:

Vi møter jo stort sett par som mann og kvinne, og da blir man selvfølgelig påvirket av det. Jeg tenker ganske klart at jeg styres av den heterofilenormen, fordi vi jobber med par og da er det stort sett heterofile vi møter. (Ola, 2.mars 2010)

Ola uttrykker seg ganske åpent og direkte. Jeg får inntrykk av at han er bevisst på hvilken diskurs han styres av. Han bruker begrepet heterofil som *merkelapp* som betyr å forelske seg i det motsatte kjønn, og begrepet utelukker dermed samkjønnspar (Almås 2004). I følge Almås (2004) brukes begrepet heteroseksualitet ofte på samme måte som heterofili. Hun sier at heterofili blir vanligvis definert som kjærlighet til ulikt kjønn som mann og kvinne og at heteroseksualitet blir knyttet til seksualiteten (Almås 2004). Slike definisjoner eller forklaringer kan marginalisere andre kjønnsuttrykk, som homoseksuelle, ved at det ikke kategoriserer mangfoldet av seksuelle uttrykk.

Olas refleksjoner gir ytterligere mening og fortolkning til tokjønnsmodellen, og det heteroseksuelle paret. Tokjønnsmodellen ble formet på 1800- tallet, da den medisinske og biologiske vitenskapen hadde høy status. Tokjønnsmodellen ble underlagt og belagt med medisinsk og biologisk kunnskap, og dermed anerkjent og dominerende (Bondevik og Rustad

2006). Kjønnene ble framstilt som biologiske og ulike på nesten alle livets områder. Slik har vår framtidsforståelse av kjønn fått betydning for hvordan kvinner og menn lever sine liv, samt hvilke rettigheter og friheter de har (Bondevik og Rustad 2006). I dagens samfunn synes det fremdeles mest naturlig å leve heteroseksuelt, og blir som regel tatt-for-gitt (Rosenberg 2002).

4.1.4 Heteroseksualitet

Eng (2006) forklarer at begrepet heteronormativitet springer ut av teorien om en heteroseksuell kjønnsorden mann/kvinne, som legger føringer og forventninger om hvordan et heteroseksuelt liv skal leves. Ola sier han tenker ganske klart at han styres av den *heterofile normen*, fordi han jobber med par, og at det er stort sett heterofile han møter.

Heteronormativitet er i følge Eng (2006) et begrep om forestillinger som påvirker alle i en kultur uansett hvilken seksualitet, kjønn, livsform og uttrykk det snakkes om. Hun mener at heteroseksualiteten som norm og dens dominerende seksuelle begjær, har skapt en usynliggjøring og stigmatisering av fenomenet homoseksualitet. Ola uttrykker at de parene han møter er mann og kvinne og blir påvirket av det. Eng (2006) hevder at heteroseksualiteten trenger homoseksualiteten for å fremstå som naturlig og normal.

Selv om de fleste par lever heteronormativt, finnes det også likekjønnspar eller andre kjønnsuttrykk som også ønsker å leve heteronormativt, men synes å være en minoritet. Det er selvfølgelig også slik at ikke alle heteroseksuelle lever heteronormativt.

Selv om familieterapifeltet og familieterapiutdannelsen vektlegger sosialkonstruksjonistisk forståelse, ser det ikke ut til at Per, Kari og Ola er influert av denne forståelsen. Kari sier hun kanskje mangler kunnskap og kompetanse i forhold til bifile og lesbiske samliv. Jeg formoder at det som ikke sies kan være manglende forståelse, kunnskap, holdninger og utvidelse av fagfeltet, fordi den heteronormative diskursen blir tatt-for-gitt.

4.1.5 Skeiv aktivisme – en motdiskurs til heteronormativitet

Skeiv aktivisme kan sees på som en motdiskurs til den heteronormative diskursen, fordi den bryter med den heteronormative normen og får en dekonstruktiv effekt som ”tilskeiving”. Den har bidratt til nye forståelser om kjønn og seksualitet, som jeg omtalte i kapittel 2.2.5. Verken Per, Kari eller Ola synes å være influert av denne forståelsen. Kari sier hun kanskje ikke spør når det kommer en *mann* og en *kvinne*, men *tar-for-gitt* at de har et mer *tradisjonelt seksualliv*. Skeiv aktivisme ser heteroseksualitet som kulturelt skapt, som en grunnleggende premiss for sosial kategorisering og organisering av kjønn, og betegner den som heteronormativ fordi den virker normerende (Bolsø 2010). Ola sier han blir helt klart påvirket av den *heterofilenormen*. Per sier han har vært fastlåst i *tradisjonelle kjønnsroller* og *forventninger til samliv*. Det skeive perspektivet utfordrer tradisjonelle oppfatninger om familien og parforholdet og har en kritisk holdning til at heteronormativitet blir tatt-for-gitt, fordi den forutsetter at tokjønnsmodellen mann/kvinne er det mest naturlige og blir dermed en ramme for sosial organisering (Øfsti 2010). Skeiv aktivisme gir rom for oppløsning av kategorier (Eng 2006).

4.2 Diskursen om dualisme

Den dualistiske diskursen baserer seg på inndeling, kategorisering og generalisering, eksempelvis, mann/kvinne. Det vil si begrepsparet mann/kvinne er to substanser som eksisterer hver for seg (Rosenberg 2002). Denne forståelsen har preget synet på kjønn og seksualitet gjennom tidene. Dualismens begrepspar mann og kvinne, eller kvinnelig og mannlig, er de mest grunnleggende konstruksjonene vi forholder oss til. En slik kategoritenkning gir forestillinger om at det er et skarpt skille mellom elementene i motsetningsparet mann/kvinne. Den utelukker forståelser og erfaringer om at kjønn kan være mangfoldig. Den dualistiske diskursen utelukker dermed hvordan man *gjør* kjønn (Asebø 2002).

Den andre diskursen jeg fant under analysen i mitt datamateriale, var den *dualistiske diskursen*, som handler om: *To dikotome kjønn, biologisk forskjell* og *dualismens utfordring*, samt motdiskursen *kjønnsnøytralitet*. Jeg vil nå presentere og drøfte funnene. Jeg referer til sitatene fra Ola og Kathrine.

4.2.1 To dikotome kjønn

Ola forteller at han møter stort sett par som er *mann* og *kvinne*, og sier at da blir man selvfølgelig påvirket av det. Han forteller:

Altså møter vi jo stort sett par som er mann og kvinne, og da blir man selvfølgelig påvirket av det, men det skjer jo også at det kommer par med samme kjønn og da har det vært kvinner. (Ola, 2.mars 2010)

Han sier at det skjer også at det kommer par av *samme kjønn*, men da har det vært *kvinner*. Olas uttrykk kan se ut til å være påvirket av den *heteroseksuelle kjønnsordenen*, fordi han forutsetter to dikotome kjønn, *mann/kvinne*, som to utlukkende kategorier. I denne kjønnsordenen, forventes det å danne par, være gjenkjennelige, utfylle hverandre, og begjære hverandre. På den måten opprettholdes enkjønnede kontekster, og andre kjønnsuttrykk utelukkes. Kjønn blir således en kategori som aktiviserer forskjeller. Å *være* kjønn utelukker da en rekke andre muligheter. For eksempel vil en slik kategoritenkning gi forestillinger om en skarp grense mellom de to elementene mann/kvinne. Ola uttrykker videre at det kommer par av samme kjønn, men at det er kvinner. Olas utsagn om samkjønnspar *kan* tolkes til å være underordnet, fordi han sier det *skjer* at det kommer par av samme kjønn. Dermed *oppretholdes* de binære *dikotomiene* mann/kvinne og hetero/homo som kategorier. I følge Eng (2006) ønsker skeiv aktivisme å studere kjønn mer mangfoldig enn det den dualistiske tenkningen åpner for.

4.2.2 Biologisk forskjell

Kathrine er mer direkte enn Ola i sine uttalelser og forteller:

Min forståelse av kjønn er at det er en biologisk forskjell på mann og kvinne som har betydning for en del områder. Disse sosiovitenskapelige forsøkene med å hviske ut skillene mellom kjønn, synes jeg er uvitenskapelige. De er på en måte ideologisk styrt. De er på en måte preget av en slags ønsketenkning. (Kathrine, 8.april 2010).

Det synes også som om Kathrine opprettholder dikotomien mann og kvinne, fordi hun sier det er en *biologisk forskjell*. Dermed opprettholder hun den *heteroseksuelle kategorien*. Kathrines utsagn er i tråd med undersøkelsene som Harald Eia henviser til i sin bok: *"Født sånn eller blitt sånn"*? Han henviser til undersøkelser (eks., Simon Le Vay 1993 og Simon Baron-Cohen 2003) om at biologi og evolusjonsteori kan gi dypere svar enn det kultur- og samfunnsvitenskapene kan. Disse forskerne viser til biologiske forskjeller på kjønn som kan gi svar på bakenforliggende årsaker som hormoner og gener (Eia og Ihle 2010). Kathrines utsagn om at de sosiovitenskapelige forsøkene er med på å hviske ut skillene mellom kjønnene, er en motsetning til hennes utsagn om at det er en biologisk forskjell mellom kjønnene. Hva Kathrine mener med sosiovitenskapelig er jeg usikker på, og skulle ha spurt henne om. Det kan synes som om hun opprettholder en forskjell mellom essensialisme og sosialkonstruksjonisme, fordi hun sier de sosiovitenskapelige forsøkene er ideologisk styrt, preget av en ønsketenkning og er uvitenskapelige, mens de biologiske er mer konstante. Det synes som at Kathrines utsagn er med på å kategorisere og *opprettholde dikotomiene mann/kvinne*.

En motdiskurs til dikotomiene mann/kvinne som Kathrine og Ola ikke talesetter er kjønnsruising. Det vil si at kjønn har et friere spillerom, der individer cruiser på en mangfoldig bølge av kjønnsuttrykk, hvor man motsetter seg å bli plassert i kjønnskategorier (Almås 2004).

4.2.3 Dualismens utfordringer

Queerforskningen utfordrer den dualistiske modellen av to kjønn og det heteroseksuelle begjæret. Butler (2007) kaller det den heteroseksuelle matrise. Hun tror "å skeive" kan handle om å fri seg fra den heteroseksuelle matrisen. Det vil si at en motsetter seg å bli styrt i sin selvforståelse og fysiske opptreden, og bevisstgjør seg iscenesettelser av heteronormativiteten, som i utgangspunktet defineres til å være mer normal enn andre. Hennes forståelse er i motsetning til hva Kathrine sier:

Jeg sitter jo og ser på disse mennene eller damene på Toten. Jeg tenker jo at det er hormonelle påvirkninger på et tidlig tidspunkt i svangerskapet som kan gi utslag i

forskjellige,..... hva skal vi kalle det.....seksuelle fenomener eller identitets fenomener. Jeg tenker jo at det bor en liten kvinne der inne. Jeg tenker ikke at de har lært det, men at de er født sånn. Jeg vil kalle det en feil da. (Kathrine, 8.april 2010)

Kathrine sier at når hun sitter og *ser på jentene eller mennene fra Toten*, tenker hun at det er *hormonelle påvirkning på et tidlig tidspunkt i svangerskapet som gir utslag i deres forskjellige identitets fenomener*. Kathrine sier at hun *tenker ikke at de har lært det, men at de er født sånn*. Jeg oppfatter at Kathrine skaper et skille mellom kjønnene fordi hun sier *de er født sånn* og hun vil *kalle det en feil*. Når Kathrine sier *de er født sånn* synes det som om hun er påvirket av den *biologisk essensialistisk diskursen*, fordi hun sier de har ikke lært det. Dermed kan det se ut som at Kathrine *kategoriserer utfra kjønn*. Butler hevder at ved å plassere mennesker i seksuelle kategorier, bygges det et skarpt skille mellom heteroseksuelle og homoseksuelle, som opprettholder heteronormativiteten (Butler 2007).

Heteronormativiteten baserer seg på synet om binære kjønnsdikotomier som kjønnskategoriene mann/kvinne. I min undersøkelse synes det som Ola og Kathrine gir uttrykk for en slik forståelse. Rosenberg (2002) hevder at i denne dikotomien blir heteroseksualitet og homoseksualitet en opposisjon, hvor *heteroseksualiteten er overordnet homoseksualiteten*, og blir marginalisert som gruppe. Jeg synes at kategorideling som denne forteller hva noe er, ved å si hva det *ikke* er (Winther Jørgensen og Phillips 1999). Alt utenom det heteronormative blir feil eller avvik (Rosenberg 2002). Dette faller sammen med Kathrines utsagn om at andre kjønnsuttrykk må være medfødt eller en feil. Rosenberg (2002) hevder at marginaliseringen av homoseksualitet bekrefter heteronormativiteten, fordi den forutsetter heteroseksualiteten. Hun uttrykker at heteronormativiteten har sitt grunnlag i den binære kjønnsoppfatningen og er en hegemonisk heteroseksuell norm. Hun hevder alt annet som faller utenfor, stemples for å være avvikende, og heteroseksualiteten forblir konstant og hierarkiet opprettholdes. I følge Rosenberg (2002) vil Kathrines uttrykk om feil kjønnsidentitet opprettholde det heteroseksuelle hierarkiet. Rosenberg (2002) hevder at heteronormativitetens maktstruktur styrer hva som ses som normalt, naturlig, sunt og riktig i samfunnet. Hun uttaler at den heteroseksuelle matrisen derfor produserer kjønn (Rosenberg 2002).

4.2.4 Kjønnsnøytralitet – en motdiskurs til dualisme

Kjønnsnøytralitet er en motdiskurs til dualismen, fordi kjønn ikke betraktes som en bipolar dimensjon. Kjønnsnøytralitet kan betraktes som uavhengige monopolare dimensjoner, hvor kjønnnet kan variere og være uavhengig av hverandre. Slik jeg ser det gir verken Ola eller Kathrine uttrykk for *kjønnsnøytralitet*, fordi Ola sier det er en biologisk forskjell mellom kjønnene mann/kvinne og Kathrine sier det er en hormonell påvirkning tidlig i svangerskapet som gir utslag til forskjellige identitets fenomener. Ved opphøring av kategoriseringer som lesbiske, homofile, bifile og transepersoner (LHBT) kan man unngå marginale stemmer og stigmatiseringer. En slik tankegang vil utfordre den dualistiske diskursen og terapifeltet om forståelsen av kjønn og seksualitet (Mühleisen og Lorentzen 2006b).

Jeg tror nøytralisering av kjønnnet kan føre til mindre diskriminering og opphør av hierarkiske dikotomier om kjønnsforhold, fordi virkningen av kjønnsforskjellene skaper urettferdighet og begrensninger. Det sosialkonstruksjonistiske perspektivet anser ikke kjønn for å være en egenskap ved individet, men en sosial og kulturell praksis som har ført til dekonstruksjoner av den dikotome tenkningen.

4.3 Diskursen om seksualitet og kjønn

Kjønn og seksualitet kan beskrives utfra flere ulike diskurser, eksempelvis biologisk essensialistisk forståelse og sosialkonstruksjonistisk forståelse. Den essensialistiske forståelsen blir tillagt synspunkter om at kjønnnet er biologisk bestemt. Det vil si at kjønnnet bestemmes utfra barnets medfødte genitalier. I vår norske kultur vil det si gutt eller jente. Dette perspektivet grunnes i en forståelse av kjønnsforskjeller og tokjønnsmodellen, som for eksempel heteronormativiteten. Kjønn og seksualitet sett utfra et sosialkonstruksjonistisk perspektiv, knyttes til sosiale og kulturelle forhold. Hvordan seksualitet og kjønn utvikler seg innenfor denne forståelsen avhenger av hvilke tradisjoner, normer og regler som til en hver tid gjelder innenfor ulike samfunn og kulturer (Bondevik og Rustad; Mühleisen 2006b).

Den tredje diskursen jeg fant under analysen i mitt datamateriale var *diskursen om seksualitet og kjønn*, som handler om: *Iboende behov og seksuell legning, det biologiske kjønnnet og tvekjønnnet*, samt motdiskursene *seksuellorientering* og *kjønnstilhørighet*. Jeg vil nå presentere og drøfte funnene. Jeg referer til sitatene fra Sigrun.

4.3.1. Iboende behov

Jeg innledet samtalen med Sigrun med å si at kjønn og seksualitet ikke bare er knyttet til reproduksjon mellom mann og kvinne, men at synet på kjønn og seksualitet synes å ha forandret seg og har fått ulike forståelser og samlivsformer. Jeg startet derfor med å spørre: ”Hva er din forståelse av kjønn og seksualitet”? ”Hvordan møter og ivaretar du ulike kjønn og seksualiteter”? Sigrun forteller:

Ja, (puster dypt), ja seksualitet,... der tror jeg vi alle har noen behov, som er viktige for oss, og som, ja, både er viktig fordi at vi ønsker, og fordi det er noen behov vi trenger å få dekket på en eller annen måte da, både kanskje sånn reint biologisk, fysisk, men også følelsesmessig, og at det bidrar til å gi oss hen. Hvordan skal jeg si det, det er en del av det å være et menneske, som vi også har med oss i samliv, jeg tror det er en sånn grunnleggende viktig del. Hvis man bare skulle være venner og bare jobbe sammen i AS heimen uten den dimensjonen, så tror jeg det ville bli en sånn opplevelse av og ikke gi og få, som er noe helt annet enn reproduksjon, men som er en del av livet i et hvert parforhold. (Sigrun, 15. april 2010)

Sigrun sier at seksualitet er noen iboende *behov* vi alle *har* som er viktige for oss, fordi vi *ønsker*, og *har behov* for å få de *dekket*, på en eller annen måte, både *biologisk, fysisk*, men også *følelsesmessig*. Hun sier de bidrar til å *gi seg hen*. Hun sier det er en grunnleggende og viktig del av det å være et *menneske* som *vi har* med oss i samlivet. Hun kan ikke se for seg et *parforhold* hvor man bare er *venner og jobber sammen*, uten den *seksuelle dimensjonen*. Hun sier det vil gi en opplevelse av å ikke *gi og få*, som er noe annet enn *reproduksjon*, men en del av livet i hvert parforhold.

Jeg oppfatter Sigruns refleksjoner som at hun forstår seksualitet som et menneskelig biologisk, fysisk og følelsesmessige behov. Når Sigrun uttrykker at *seksualiteten* er noen *behov* som må *dekkes*, forstår jeg det som grunnleggende behov som er fastlagt i mennesket, fordi hun sier det er noen behov som er reint fysiske og biologiske. Hun presiserer ikke hvilke behov det er. Ufra Sigruns uttalelser tenker jeg det kan handle om behov for nærhet, kjærighet, intimitet, fordi hun sier det er behov som *bidrar til å gi seg hen*. Indirekte sier Sigrun at de fysiske og biologiske behovene fortolker hun ikke til forplantningen, men til det seksuelle behovet. Hennes utsagn får meg til å assosiere til Maslows (sitert i Evenshaug og Hallen 1979) fysiske og sosiale behovspyramide som tilhører biologisk psykologi, fordi hun

sier det er noen *behov* som må *dekkes*. Maslows påstand var at mennesket hadde en rekke grunnleggende behov, eksempelvis kjærlighet, som måtte oppfylles før neste behov kunne tilfredstilles. Jeg oppfatter Sigruns utsagn om de fysiske behovene til noe vi trenger å tilfredsstille for å kunne fungere som menneske, og som vi tar med oss inn i samlivet, eksempelvis tilknytning, kjærlighet og hengivenhet.

Det kan se ut som om Sigrun setter seksualitet som *reproduksjon* opp mot *seksualitet som nytelse*, fordi hun sier at det er *noen behov som er viktige, som hun ønsker og som hun trenger å få dekket*, og at det er noe *helt annet enn reproduksjon*. Jeg synes hun gir uttrykk for å vandre mellom en seksuell diskurs rettet mot *nytelse*, fordi hun sier det *bidrar til å gi seg hen*, og en biologisk diskurs, fordi hun sier *det er noe helt annet enn reproduksjon*. Jeg forstår Sigrun slik at seksualiteten tilhører både individet og samlivet, og ikke som en absolutt til den reproduktive funksjonen. Slik jeg forstår Sigrun blir seksualiteten individuell, fordi hun sier det er en *del av å være menneske*, og relasjonell fordi hun sier *det er en grunnleggende del som vi har med oss i samlivet*.

På den ene siden referer Sigruns utsagn delvis til WHO's definisjon om seksualitet; den fastslår at seksualiteten er en integrert del av ethvert menneske, og at den er en drivkraft som drives mot kjærlighet (Johansen, Thyness og Holm 1998). Dette fordi Kari sier det er noen *følelsesmessige behov* som trenger å *bli dekket*, som kan være behov for kjærlighet, fordi hun sier det *bidrar til å gi seg hen*. På den andre siden samsvarer Sigruns forståelse med Inger Nordqvists definisjon, om at seksualitet er følelser vi har som seksuelle individer, fordi Sigrun sier *det er noen følelsesmessige og fysiske behov som trenger å bli dekket* (Nordqvist 1998).

Sigrun uttrykker at de biologiske, fysiske og følelsesmessige behovene bidrar til å *gi seg hen*. Når hun bruker begrepet *gi seg hen* gir det meg forestillinger om det Giddens (1994) kaller den romantiske kjærligheten. I følge Giddens (1994) er romantisk kjærlighet, seksuell kjærlighet. Den erotiske kraften som den romantiske kjærligheten frembringer, formodes å garantere seksuell tilfredsstillelse og lykke. Den romantiske kjærligheten står i motsetning til diskursen om polyamori som innebærer å ha flere kjærlighetsforhold eller vennskap samtidig, med eller uten sex (Grissler og Sandström 2010). Sigrun uttrykker hvis man bare skulle være *venner og jobbe sammen i AS heimen* uten den *seksuelle dimensjonen*, tror hun det ville bli en opplevelse av å *ikke gi og få*. Selv om hun ikke har uttrykt seksualiteten i denne sammenheng til noe kjønnsspesifikt, sier hun i neste sitat at det er heterofile par som kommer til familievernkontorene. Hun forteller:

Ja, det er absolutt heterofile par som oppsøker kontorene. I de årene jeg har vært i arbeid så har det vært svært få, hvor det har vært uttalt at de har hatt en annen legning enn å være heterofile, for å si det sånn. Jeg har snakket med noen få som har uttalt at de har vært lesbiske, og noen ytterst få som har vært homofile. (Sigrun, 15. april 2010)

Sigrun sier det er *heterofile par* som oppsøker kontorene. Hun sier det har vært *svært få* som har uttalt at de har en *annen legning* i de årene hun har jobbet der, men at hun har snakket med noen få som har uttalt at de har vært lesbiske og homofile. Hva mener Sigrun når hun uttrykker at det er svært få som har uttalt at de har en annen legning?

4.3.2 Seksuell legning

Sigrun uttrykker at *svært få* har uttalt de har en *annen legning* enn *heterofili*. Når Sigrun bruker begrepet *legning* oppfatter jeg det som en *biologisk diskurs*, fordi seksuell legning ofte blir brukt til å beskrive menneskets *biologiske egenskaper* som noe vi er født til å være. I følge Lorentzen (2006) lever biologismen sterkt i dagligdagse forestillinger om kjønn. Flere aktivister og kjønnsforskere har tatt til orde for å avvikle begrepet legning, skriver Hellesund (2008) i sin bok: "Identitet på liv og død," nettopp av disse årsaker. Bolsø (2010) hevder vi må slutte å klassifisere hverandre etter legning, for å få en videre forståelse av kjønn og seksualitet. Hun hevder når blikket for hvem som har hvilken legning gjøres mindre skarpt, blir det lettere å se homoseksualitet andre steder enn hos den homofile. Hun synes en ny seksualpolitikk ikke vil henvende seg til kategorier, men til alle.

Sigrun bruker betegnelse *heterofile*, *lesbiske* og *homofile*. Hennes språkbruk synes jeg legitimerer den dualistiske diskursen, fordi hun kategoriserer. Hun synes ikke å ha fokus på sosiale og kulturelle faktorer. Lundgren mener mye av vestlig patriarkalsk tenkning er preget av slike kjønnsdelinger. Hun antar dikotomiene har dype røtter og har blitt koblet til forståelsen av kjønn (Lundgren 1992). Giddens mener en skjev kjønnsmakt og holdninger holder kjønnsinndelingen på plass. Han hevder at prinsipielt kunne kjønnsforståelsen vært innrettet på en annen måte, og mener det handler om livsstil (Giddens 1994). Sigrun anvender ikke ordet seksuell orientering som kan få en annen betydning enn seksuell legning.

4.3.3 Seksuell orientering – en motdiskurs til seksuell legning

En motdiskurs til seksuell legning som Sigrun ikke talesetter er *seksuell orientering*. Seksuell orientering beskriver at man retter sin seksualitet i retning av menn, kvinner, eller en kombinasjon av flere kjønnsuttrykk (Almås 2004). Kvaliteten kan være uavhengig av det kroppslige kjønnet, og den seksuelle orienteringen kan være rettet mot flere uttrykk som for eksempel det ”uskyldige” eller det ”gutteaktige” (Benestad Pirelli og Almås 2001).

4.3.4 Det biologiske kjønnet

I følge Foucault (1999) kan kjønn forstås på flere måter. Kjønn kan forstås som et anatomisk begrep (kjønnsorganene), som biologisk begrep (de kroppslige forskjellene mellom mann og kvinne), som psykologisk og sosialt begrep (forskjellen mellom menn og kvinners psyke og sosiale funksjoner), som fysiologisk begrep (kjønnsdrift eller forplantningsdrift) og som epistemologisk og ontologisk begrep (alt som har med kjønn å gjøre og som vi kan ha kunnskap om). Jeg referer til sitatene fra Jesper og Kari.

I: Hva er din forståelse av kjønn? (12. mars 2010)

Jesper: Min forståelse av kjønn? I utgangspunktet så er det hovedkategorien mann og kvinne og reproduksjon. Så finnes det jo noen som har litt sånn tvekjønnethet, og om det er biologisk eller psykologisk, har jeg ikke kompetanse til å si noe om. (Jesper, 12. mars 2010)

Jesper forteller at hans forståelse av kjønn er *hovedkategorien mann/kvinne og reproduksjon*. Han sier også at det finnes noen som er *tvekjønnet*, men om det er *biologisk* eller *psykologisk* bestemt har han *ikke kompetanse* til å si noe om.

Jespers refleksjoner kan knyttes til at han mener kjønn er biologisk bestemt, fordi han knytter *kjønnskategorien mann/kvinne til reproduksjon*. Forplantningsakten blir på denne måten forståelsesperspektiv for disse kjønnene. Da Jesper ser ut til å forstå *kjønn gjennom reproduksjon*, får det meg til å tenke på et darwinistisk kjønnsperspektiv, som beskriver kjønnsforskjeller basert på individets rolle i forplantningsakten (Almås 2004). Når Jesper

bruker hovedkategoriene *mann* og *kvinne* og *reproduksjon*, antar jeg at hans forståelse av mannskjønnet knyttes mot den subjektive opplevelsen av å være mann, identifisert som mannlig og maskulin. Hans genitale kjønn vil ha betydning for forplantningsakten. Likeledes forstår jeg Jespers uttrykk om at kvinnekjønn representerer den subjektive opplevelse av å være kvinne, identifisert som kvinnelig og feminin, i forhold til hennes genitale kjønn i forplantningsakten (Almås 2004). I følge Almås samsvarer dette med at kjønnsidentitet kan betraktes som den individuelle opplevelsen av å være et kjønn (Almås 2004).

Eng (2006) hevder at å tenke kjønn utfra essensialistiske posisjoneringer blir å opprettholde dualismen mann og kvinne. Dette fordi det forventes at de to gjensidige utelukkende kategorier skal være gjenkjennelige gjennom å konstatere og utfylle hverandre, samt begjære hverandre og danne par. Jeg tolker dermed Jespers forståelse av kjønnsidentitet i dette perspektivet som stabilt, fordi han tenker utfra kjønnsdikotomiene *mann/kvinne*. Butler (2007) bekrefter at kjønnsidentitet er diskursivt, fordi språk, kroppslige ytringer og uttrykk repeterer normer for kjønnet og danner grunnlag for sosiale praksiser. Hun hevder at kjønnsidentitet ikke er en indre essens som kommer til uttrykk i handlingen, men en sosial norm som kun eksisterer fordi den blir fulgt (Bondevik og Rustad 2006). Det kan derfor se ut som om Jesper er påvirket av *essensialistisk posisjonering*. Hans forståelse av kjønn er i betydning av å *ha* et kjønn, i motsetning til å *være* et kjønn (Almås 2004). Jeg tolker Jespers uttrykk som en kontrast til hva Kate Bornstein (1994) mener er kjønn. Hun utvider kjønnsbegrepet til å være mer enn forplantningsakten mellom kvinne og mann. Kjønn er behovet av å høre til, det spiller ingen rolle til hva, men å være del av noe (Bornstein 1994). Jesper uttaler videre at det finnes *noen som har litt sånn tvekjønnethet, og om det er biologisk eller psykologiske har han ikke kompetanse til å si noe om*.

4.3.5 Tvekjønnet

Jesper uttaler at det finnes *noen som har litt sånn tvekjønnethet*, og om det er *psykologisk* eller *biologisk* har han *ingen kompetanse om*. Jeg forstår Jespers uttrykk som om han er usikker på om tvekjønnet er biologisk eller psykologisk bestemt. Samtidig bruker han uttrykket *”litt sånn.”* Uttrykket kan virke diffust og jeg oppfatter Jesper som usikker i forhold til temaet. Han sier også han *mangler kompetanse*. Jeg undrer på hva han mener med tvekjønnet. Her burde jeg utforsket mer og spurt om hva han legger i begrepet tvekjønnet.

I vestlig sammenheng vil tvekjønnet inkludere intersex-personer, (personer født med uklare ytre og/eller indre kjønnsorganer), hvor det er tvil om personens kjønn (Rasmussen Vaulta 2005). Jespers uttrykk kan tolkes til at det finnes flere kjønn enn mann og kvinne, men at de andre kjønnene er underordnet. Jesper bekrefter dette, ved at han sier *hovedkategorien er kjønnene mann og kvinne*. Når Jesper bruker *hovedkategoriene mann/kvinne*, får det meg til å tenke på kjønnstilhørighet og kjønnsidentitet.

4.3.6 Kjønnstilhørighet – en motdiskurs til kjønnsidentitet

En motdiskurs til kjønnsidentitet er kjønnstilhørighet som referer til det å *være* et kjønn. Verken Sigrun eller Jesper posisjonerer seg med denne diskursen, fordi Sigrun bruker begrepet seksuell legning og Jesper knytter kjønn til å være biologisk bestemt. Begrepet tilhørighet er et *relasjonelt* begrep, basert på samspill mellom individ og omgivelser, og bekreftes i forhold til omgivelsene på ulike måter (Almås 2004). Samspillet kan beskrives som en interaksjon mellom ytre omgivelser og indre opplevelser. De indre opplevelsene kan være i motsetning til hva de ytre omgivelsene forventer individet skal være. Dette kan føre til konflikter mellom individ og omgivelser, og som kan ramme individets opplevelse av seg selv (Benestad Pirelli og Almås 2001). I sammenhenger der kjønn har friere spillerom kan individer cruise på mangfold av ulike kjønnsuttrykk. Det vil si uttrykk for økende individualisering av personlighetsuttrykk, der man motsetter seg å bli plassert i en kjønnskategori (Nielsen 2006). Kari forteller:

Vi har hatt et kurs med Benestad og Almås. Hvor han den ene dagen var Esben Benestad og den andre dagen var hun Esther Pirelli. Det var veldig spennende, og det åpner jo opp,.....åpner oss opp (ler). Vi kjente lite gran på det når han stod der dagen etter som kvinne, at det var litt rart. (Kari, 8. februar 2010)

Kari sier at de har hatt *kurs* med Benestad og Almås. Hun opplevde det som *spennende* at Esben Esther var mann den ene dagen og at han var Esther Pirelli den andre dagen. Hun sier det *åpnet opp*, men kjente på det at det var *litt rart* når han stod der som kvinne.

Mange personlige uttrykk har av politiske og kulturelle hensyn blitt kjønnete sosiale konvensjoner, det vil si jenter skal ha rosa og gutter skal ha blå klær, etc. Selv om kjønn er forankret i biologi, kommer man ikke forbi at kjønn ikke bare har med forplantning å gjøre, men med personlighetsuttrykk som formes og farges av kulturelle forhold. Karis utsagn er et godt eksempel på det. Hun forteller om *Esben Esther som var mann den ene dagen og kvinne den andre dagen*. Når mennesker opplever uoverensstemmelser mellom forventet kjønnsidentitet og det kjønnsuttrykket det synes å tilhøre, og ikke får aksept, kan det føre til problemer med sosial tilhørighet som kan lede til alvorlige psykiske lidelser (Almås 2004). Kari sier at hun synes det var *litt rart når han var mann den ene dagen og kvinne den andre dagen*. Karis utsagn er indikasjon på at vi trenger å bli bevisst våre internaliserte holdninger om kjønn, og åpne for et større kjønnsperspektiv. Kari bekrefter dette ved at hun sier: "*Det åpner oss opp.*" Her kan det tilsynelatende se ut til at Kari åpner for at kjønnsidentitet ikke er fastlagt, men flytende, og at hun åpner opp for flere kjønnsuttrykk enn mann/kvinne.

4.4 Diskursen om seksuelt utroskap

Den fjerde diskursen jeg fant under analysen i mitt datamateriale var *diskursen om seksuelt utroskap*, som handler om: *Hardt arbeid, tilgivelse og monogami*, samt motdiskursen *polyamori*. I denne oppgaven handler seksuelt utroskap om utenomekteskapelige, -samboerskapelige, -partnerskapelige forhold eller sidesprang der den ene part i et etablert parforhold inngår en intim emosjonell og/eller seksuell relasjon til en annen person, uten at den andre part har kjennskap til og aksept av denne relasjonen. I den vestlige verden kan det se ut til at mange har monogamiet, tosomheten og familien som primær begrunnelse for å velge hverandre og leve sammen (Øfsti 2010). Monogami vil si å velge en partner enten livet ut eller til en viss tid. Jeg vil nå presentere og drøfte funnene og referer til sitatene fra Kari og Sigrun.

4.4.1 Hardt arbeid

Jeg introduserte temaet seksuelt utroskap med at det nok alltid har forekommet, men synes kanskje å være mer utbredt i dag, og kan ofte være en grunn til at par skiller lag. Jeg spurte

Kari: ”Hva innebærer seksuelt utroskap for deg, og hvilke forståelser snakker du fram i forhold til samliv og seksuelt utroskap”?

Kari: Jeg tror ikke at toleransen er så mye større egentlig i dag enn den var før, i forhold til utroskap. Om det er hun eller han som har vært utro, så sier jeg at de begge må gjøre en jobb, ikke bare den som har vært utro, men også den som har vært sveket, eller som opplever sviket må også gjøre en jobb i forholdet til å prøve å legge det bak seg. (Kari, 8. februar 2010)

I: Har du noen kunnskap eller noen erfaringer om at utroskap forekommer hyppigere blant heterofile par enn homofile par? (8. februar 2010)

Kari: Nei, det har jeg ikke noen tanker om. Det tror jeg er hipp som happ. Jeg tror det er ganske likt. (Kari, 8. februar 2010)

Kari sier at hun *tror ikke toleransen* egentlig er så mye større i dag enn det den var før, i forhold til *utroskap*. Om det er *han* eller *hun* som har vært *utro* må begge *gjøre en jobb*, ikke bare den som har vært utro, men også den som har blitt *sveket*. Hun sier *begge* må prøve å *legge det bak seg*. Hun tror utroskap blant *heterofile* og *homofile* er *ganske likt*. Når Kari sier hun tror ikke at toleransen for utroskap er større i dag enn før kan det handle om at utroskap har vært forbundet med juridiske sanksjoner og mye moral. Dette kan henge sammen med at man kunne få skillsmisse ved dom (frem til 1991) om den andre ektefellen hadde vært utro. ”Du skal ikke være utro” kan dermed ha blitt et moralsk språk som har blitt nedlagt i den vestlige kulturen. Øfsti (2010) hevder at kombinasjonen av historisk-kulturell arv om hvordan utroskap har blitt forstått og behandlet, har ført til at reaksjoner om utroskap fortsatt står sterkt.

I dag er ikke utroskap lenger et offentlig anliggende, men først og fremst et moralsk eller etisk spørsmål for den enkelte (Øfsti 2010). Bente Træens (2008) undersøkelser om utroskap fra MMI (media og markeds institutt) omtalt i kapittel 2.4.2 konstaterer at utroskap er et fenomen. Hennes undersøkelse viser at 6,3 % av heteroseksuelle kvinner har vært utro, mens 12,7 % av heteroseksuelle menn har vært utro. Utroskap er i stor grad forbundet med løgn, fortielse og hemmeligholdelse, som også kan medføre skam og skyld følelser (Øfsti 2010). Utroskap har gjennom historien hatt ulike konsekvenser for menn og kvinner. Tradisjonelt har det blitt

brukt en essensialistisk forklaring i forhold til naturlige kjønnsforskjeller, hvor menn gjennom sin natur har blitt konstruert som mer disponerte for utroskap enn kvinner (Thuen 2006).

Karis refleksjoner om at begge må *gjøre en jobb* synes å være i tråd med hva Sissel Gran (2004) og Frode Thuen (2006) hevder. De mener det er fullt mulig å leve lykkelig sammen etter at en av partene i et forhold har bedratt den andre. De sier at det kan komme noe positivt ut av sidespranget, fordi man holdt på å miste hverandre. Det å finne sammen igjen kan føles som en gjenerobring (Gran 2004; Thuen 2006). Øfsti (2010) mener derimot at å arbeide hardt for forholdet, noen ganger kan ta livet av følelsene, mens andre ganger kan det føre til ny forsoning og samhørighet. Hun hevder at hvordan utroskap blir møtt i terapi henger sammen med hvilke rådende diskurser som er tilgjengelige i samfunnet og kulturen. I følge Øfsti (2010) ”ligger kjærlighet som hardt arbeid tett opp til den protestantiske arbeidsmoral og kapitalismens idé om å akkumulere verdi” (s.81). Dette kan samsvare med hva Danielsen og Mühleisen (2006) fant i sitt forskningsarbeid vedrørende kurset ”Godt samliv¹³.” De hevder at kurset knyttes opptil samfunnsmessige normer om seksualitet som stabiliserende lim i parforholdet. De uttrykker at den norske stat har lange tradisjoner på å regulere norske seksualiteter. Begrepet kjærlighet blir i kurset synonymt med å gjøre en *arbeidsinnsats*, og seksualitet blir inkludert i retorikken (Danielsen og Mühleisen 2006).

I følge Øfsti (2010) er den terapeutiske litteraturen om utroskap bygget på en tradisjonell modell som oppfordrer til å ”jobbe seg igjennom” utroskapet på ulike måter. Scheinkman (2005) støtter Øfstis argumenter. Scheinkman hevder at faglitteraturen om utroskap som har preget familieterapifeltet har forholdt seg til de kulturelle normene som fremmer langvarige, monogame parforhold som et sunt ideal. Perspektivene unnlater å ta hensyn til hvordan forskjellig kulturer vektlegger monogami (Scheinkman 2005). Det finnes deler av homofile samfunn som går inn for ikke-monogame seksuelle praksiser (Scheinkman 2005). I følge Sheehan (2009) blir ideen om paret tatt-for-gitt. Han mener at familieterapien som fagområde bør se mer nøye på paret som idé, og åpne for alternative forestillinger om hvordan intime relasjoner kan leves (Sheehan 2009).

Kari uttrykker, som Gran (2004), at det *kreves en jobb av begge* for å *legge det bak seg*. Gran (2004) sier at prosessen par må igjennom for å finne tilbake til hverandre er krevende, men mulig. Gran (2004) hevder at det vil komme til et punkt der paret må ta et valg, å legge det

---

¹³ ”Godt samliv” er et offentlig finansiert og organisert samlivskurs av den norske stat, for par som får barn sammen for første gang. Kursene har som hovedmål å styrke langvarige samliv gjennom forebyggende arbeid, for å hindre samlivsbrudd. Likekjønnspar var inkludert i målgruppen, men får nå tilbud om separerte kurs (Danielsen og Mühleisen 2009).

bak seg selv om det er vanskelig. Dette kan handle om å lime parforholdet sammen igjen, som er på linje med Øfstis utsagn om den tradisjonelle terapimodellen om å jobbe seg igjennom utroskapen. Kari bruker uttrykket *svik* både i forhold til den som har *bedratt* og den som har blitt *sveket*. Dette gir assosiasjoner til synonymene bedrag, dobbeltspill, falskhet, ondskap og forræderi. Disse ordene forbinder jeg med moral. Det kan synes som om Kari tar i bruk et moralsk språk, fordi hun bruker ordet *svik*, som kan appellere til sanksjoner som å *måtte gjøre en jobb* og *legge utroskapet bak seg*.

Videre sier Kari at hun ikke har noen tanker om det er forskjell på heterofile eller homofile par i forhold til utroskap; hun tror det er ganske likt. Da hun sier at hun ikke har noen tanker om det, synes jeg at hun framhever manglende kunnskap i forhold til temaet om homofili og utroskap. I følge spørreundersøkelse gjennomført av Uni Rokkansenteret (Hope og Neby 2010) som jeg omtalte i kapittel 2.5, viser at noen terapeuter har behov for mer kompetanse på området vedrørende ivaretagelse av homofile, lesbiske, bifile og transepersoner (LHBT). Spørreundersøkelsen omhandler i hvilken grad barne- og familievernets tjenestetilbud ivaretar lesbiske, homofile, bifile og transepersoners behov.

Jeg spør Sigrun hva seksuelt utroskap innebærer for *henne*, og hvilke forståelser hun snakker frem i forhold til samliv og seksuelt utroskap? Hun forteller:

Jeg synes det er spennende å jobbe med. Det er ganske vanskelig og det kan være tøft også, men det kan være samtaler som ikke behøver å bli høylydte eller veldig anklagende, om beskyldninger og bedrageri. Det kan også oppleves som gode samtaler synes jeg. Jeg har faktisk et sånn utgangspunkt til det at jeg tror det går an å komme forbi det. Jeg tror det går an å leve sammen, selv om det har skjedd. Ja, det er mulig og det sier jeg, og det har jeg erfart. Det er i hvert fall sånn jeg tenker om det, men det gjør krav på noe. Det er ikke enkelt. Det betyr på den ene siden at ting må i tilstrekkelig grad være framme, åpenhet om hva som har skjedd, og graden av følelsen av å føle seg krenka, bedratt o.s.v., vil jo avhenge av hvilken grad det er mulig å komme forbi det da. Jeg tror det er en prosess. Jeg forsøker å signalisere det, tror jeg. Det er en prosess som gjør krav på noe av begge parter og at det vil ta tid. Dersom de skal komme dit at de kan legge det bak seg, eller klare å legge det bak seg, ikke for å glemme, men den som er krenket og bedratt må komme til et punkt hvor en velger å tro på den andre, at en velger å tilgi. Den som har krenka og bedratt må vise at en bryr seg og gjøre ting som gjør det enklere for den andre. Det er ganske vanskelig tror jeg, men det er mulig, sånn tenker jeg. (Sigrun, 15.april 2010)

I: Har du noen erfaringer om der er mer utroskap blant homofile enn heterofile, har du noen kunnskaper om det? (15. april 2010)

Sigrun: Det inntrykket jeg har er at homofile menn har kanskje mange flere partnere enn lesbiske. Det er et inntrykk jeg har fått, om det er rett det vet jeg ikke, men det er det inntrykket jeg har fått. (Sigrun, 15. april 2010)

Sigrun sier at hun tror det er mulig å *komme forbi* utroskapet. Hun uttrykker ikke som Kari at de må gjøre en *jobb*, men at det *krever* noe i *forholdet*. Sigrun synes i tillegg det er *spennende*, *tøft* og *vanskelig* å *jobbe med*, men hun har *opplevd* også *gode samtaler*. I følge Thuen (2006) fører utroskap med seg følelser som kan være u håndterlige og vanskelige, som sinne, forakt, svik, løgn, sorg, skam, skyld, anger, bebreidelser, anklager og fortvilelse. Under slike betingelser er det ikke lett å være konstruktiv og positiv. Sigrun uttrykker at det må være *åpenhet tilstede* og at den som har *bedratt* må *legge kortene på bordet*, i samsvar med Thuens råd (2006). I tillegg legger Sigrun til, at *graden* av å bli *bedratt* og *krenket* vil være *avgjørende* om det er mulig å *komme forbi det*. Thuen (2006) uttaler, som Sigrun, at holdningene til å tilgi blir påvirket av ens personlige trekk, empati og egenskaper.

Sigrun sier det er en *prosess* som gjør *krav* på noe av *begge parter*, og at det vil ta *tid*. Gran (2004) mener at paret må dra lasset sammen for at det skal bli en positiv utvikling, og det er et felles ansvar å komme ut av uføret. I følge Gran (2004) må den som har blitt bedratt gi slipp på tankene og forestillingene om det som har skjedd. Scheinkman (2005) sier at overvurdering av fullstendig åpenhet og kommunikasjon, undervurderer verdien av at opplevelse av hemmeligholdelse og mystikk i et forhold også kan bidra til intim samhörighet. Hun tror at paret som sosialform viser seg problematisk, fordi idealene om troskap er for høye og medfører skuffelser. Hun hevder idealene er allerede innskrevet fra starten av. Jeg vil nå se videre på hvordan Sigrun uttaler seg i forhold til å legge utroskapen bak seg.

4.4.2 Tilgivelse

Sigrun uttrykker at skal paret kunne legge utroskapen bak seg, må den som har blitt krenket *velge å tro* på den andre igjen og *tilgi*. Ordet å tilgi gir meg assosiasjoner til det religiøse begrepet om benådning og om ekteskapets opprinnelige religiøse tradisjon. Ekteskapet har trokapsløfte som ideal, og som innebærer samliv og familiedannelse med én partner til døden

skiller dem ad. Kevin Lano (1995) hevder at kapitalismen og de vestlige religionene etablerte monogamiet som et middel for å kontrollere og begrense seksualiteten innenfor et patriarkalsk samfunn. Begrepet tilgivelse har vært et sentralt begrep innenfor religionens bibelhistorier og er forankret i kristendommen som er en del av vår arv i den vestlige kulturen. Begrepet å tilgi som kan bety benåde, bære over med, forlate, kan være et sterkt ord og for mange mennesker vanskelig å si, fordi det krever noe av en. I følge Øfsti (2010) er selve ”du skal ikke vær utro” (s.99) et moralsk imperativt som er nedlagt i kulturen gjennom generasjoner og på tvers av religioner og som vedlikeholdes i det dagligdagse språket.

Thuen (2006) hevder at tilgivelse innebærer å gi slipp på sinne og bitterhet, at man ikke lenger bærer nag til den som har krenket en. I følge Thuen (2006) kan det ta flere år å tilgi og det er en lang prosess. Sigrun sier at den som har *krenka* og *bedratt* må vise at han/hun *bryr seg* og gjøre ting *enklere* for den andre. Sigrun sier hun *tror* det er *vanskelig*, men *mulig*. Hun tror det er en *prosess* og forsøker å *signalisere* det. Når Sigrun sier hun forsøker å *signalisere det* antar jeg det er ovenfor parene. Kan modellen om å jobbe seg igjennom utroskapet opprettholde monogamiet?

4.4.3 Monogami

Sigrun uttrykker at hun har et utgangspunkt og en tro til at det går an å komme forbi utroskapet. Hun uttaler at det går an å leve sammen, selv om det har skjedd. Sigrun sier det er *mulig* og det har hun *erfart*. Når Sigrun uttrykker at det går an å leve sammen, selv om det har skjedd, tolker jeg det til at hun opprettholder tosomheten og monogamiet. Dette fordi hun uttrykker at hun har en *tro* og et *utgangspunkt* at det er *mulig å leve sammen*, samtidig bekrefter hun at det har *hun erfart*. Kunne Sigrun har spurt om hva slags type forhold paret ønsker å ha?

Thuen skriver i sin bok *Utro* (2006) at monogamiet er rettferdighet satt i system, det vil si at man har rett til bare en kone. Han skriver at monogamiet har oppstått som en slags sosial kontrakt mellom menn. På den ene siden er utroskap ”ulovlig” i de fleste monogame kulturer, og blir betraktet som umoralsk og forkastelig. På den andre siden er dette noe mange praktiserer, og de fleste fantaserer om. Betyr det at normene som forbyr utroskap går på tvers av vår sanne natur (Thuen 2006)?

Sigrun sier *hun har et inntrykk av at homofile menn har flere partnere enn lesbiske. Hun sier det er et inntrykk hun har fått, men vet ikke om det er rett.* Her kan det høres ut som om Sigrun gir en anerkjennelse for at homofile menn og lesbiske kan ha flere partnere. I følge Sheehan (2010) kan monogamiet som ideal være vanskelig for mange å leve opp til, fordi det kan se ut til at det ikke passer for alle. I forskningsprosjektet FEMCIT (Gendered Citizenship in Multicultural Europe: The Impact of Contemporary Women's Movements) omtalt i kapittel 2.4, uttaler Hellesund (Westlund 2011) at parforholdet som norm har beholdt sin plass som den privilegerte formen for intimitet. Det å ha flere kjærlighetsforhold samtidig, som alle involverte parter kjenner til og aksepterer, betegnes som polyamori og er en motsetning til det som betegnes som seksuelt utroskap, som jeg nå skal fokusere på.

4.4.4 Polyamori – en motdiskurs til seksuelt utroskap

Verken Kari eller Sigrun introduserer andre alternative løsninger for hvordan paret kan forholde seg til utroskapet. Det kan synes som om de befinner seg i en komfortsone innenfor et normativt repertoar, fordi de uttaler at *begge må gjøre en jobb, legge det bak seg, og tilgi.* Deres komfortsone kan ekskludere hva som kunne eventuelt vært frigjørende å snakke om som for eksempel motdiskursen *polyamori*. Polyamori kan for mange mennesker betraktes som en kontroversiell livsstil, men kan også utvide forståelsen av ulike måter å leve sammen på.

Polyamorøse kritiserer monogamiet som samfunnsnorm, på grunn av dobbeltmoralen som følger, fordi utroskap, hemmelige elskere og løgn ikke er et problem i et polyamorøst samliv. Et polyamorøst forhold åpner opp for flere relasjoner enn én partner (Grissler og Sandström 2010). I følge Thuen (2010) er det i vesten i dag få som lever med flere partnere, selv om det finnes par som tillater hverandre å ha sex utenom (Thuen 2010).

Monogamiet utelukker ikke utenomekteskapelige forbindelser for begge parter, men forekommer som et sosialt betinget fenomen i vår vestlige kultur. Polyamorøst samliv bryter med normen om tosomhet i en kjærlighetsrelasjon. Tosomhetsnormen synes å ha dype røtter i vårt samfunn og kan være et grunnleggende syn på hvordan etablerte relasjoner skal være (Mühleisen og Lorentzen 2006a). Denne normen synes å bli ofte tatt-for-gitt blant majoriteten og blir sett på som den mest "normale" måten å leve på (Mühleisen og Lorentzen 2006a).

4.5 Oppsummering

I dette kapitlet har jeg presentert og drøftet funnene som jeg fant under analysen i mitt datamateriale, om hvilke diskurser familieterapeuter synes å være påvirket av vedrørende kjønn, seksualitet og utroskap i deres samtaler med par. Disse diskursene var: 1) Diskursen om heteronormativitet som handlet om: Den romantiske kjærligheten, det tradisjonelle samlivet, det tradisjonelle seksuallivet og heteroseksualitet, samt motdiskursen skeiv aktivisme. 2) Diskursen om dualisme som handlet om: To dikotome kjønn, biologisk forskjell og dualismens utfordringer, samt motdiskursen kjønnsnøytralitet. 3) Diskursen om kjønn og seksualitet som handlet om: Iboende behov, seksuell legning, det biologiske kjønnnet og tvekjønnet, samt motdiskursene kjønnsstilhørighet og seksuellorientering. 4) Diskursen om seksuelt utroskap som handlet om: Hardt arbeid, tilgivelse og monogami, samt motdiskursen polyamori.

5.0 Implikasjoner for parterapeutiske samtaler og avsluttende kommentarer

Jeg vil nå presentere hvilke implikasjoner de fire overnevnte diskursene kan ha for parterapeutiske samtaler, og for utdanning av familieterapeuter. Jeg presenterer også mulige svakheter i studien, og min selvrefleksivitet. Til slutt foreslår jeg temaer til videre forskning før jeg konkluderer masteroppgaven.

Jeg har i denne studien vært opptatt av å finne hvilke diskurser vedrørende kjønn, seksualitet og utroskap som synes å påvirke familieterapeuter i deres samtaler med par. Jeg valgte å intervju 6 familieterapeuter som arbeidet i en familieterapeutisk kontekst. Jeg har anvendt kvalitativ metode og bruk av semistrukturert intervju for å samle data, og diskursanalyse for å analysere meg fram til funnene. Funnene jeg fant under analysen i datamaterialet mitt var: 1) Diskursene om heteronormativitet; 2) Diskursen om dualisme; 3) Diskursen om kjønn og seksualitet; og 4) Diskursen om seksuelt utroskap. Jeg vil nå presentere hvordan disse diskursene kan påvirke parterapeutiske samtaler.

5. 1 Hvordan kan diskursen om heteronormativitet påvirke parterapeutiske samtaler?

5.1.1 Språkbruk

Den heteronormative diskursen kan påvirke parterapeutiske samtaler ved at terapeuter ikke er bevisst sine egne normer, holdninger, referanserammer og fordommer når det gjelder kjønn, seksualitet og utroskap. Diskursen om heteronormativitet kan på den ene siden bli tatt-for-gitt av terapeuter, fordi den legger føringer for hvordan liv skal leves, eksempelvis forventninger om å leve heteroseksuelt. På den annen side kan en slik forståelse utelukke andre kjønnsuttrykk og samlivsformer, og kan virke diskriminerende for par. Hva slags forståelser og holdninger terapeuter inntar i samtaler med sine par om heteronormativitet kan få betydning for parenes terapiprosess. Når terapeutene er påvirket av den heteronormative diskursen kan det føre til at minoritetsgrupper, som for eksempel de homoseksuelle, blir opprettholdt og marginalisert, fordi heteronormativiteten blir tatt-for-gitt.

Hvordan terapeuter bruker språket vil få betydning for de terapeutiske samtaler med parene, fordi mening dannes igjennom samhandling. Språket terapeuter anvender ovenfor parene om heteronormativitet kan konstruere riktige og mindre riktige meninger, sannheter og ideer, fordi diskurser om heteronormativitet vil gi ulike meninger. I følge Gergen og Gergen (2005) oppstår ideer, oppfatninger og endringer gjennom sosiale samhandlinger og forhandles gjennom språket, som en del av kulturen. Det vil si at terapeuter kan med sine erfaringer og kultur både begrense og skape parenes handlingsrom i forhold til hvilke diskurser de benytter. I følge Wittgenstein (2010) og Foucault (1999) kan språkets handlinger gi ulike forståelser, verdier og makt. Dersom terapeutene jobber ut fra postmoderne terapiretninger vil ikke fokuset være å finne en ”gitt sannhet,” men de vil være opptatt av at det forekommer mange subjektive oppfatninger som er like sanne (Lundby 1998). På den måten kan terapeuter bidra til å slippe fram marginale stemmer og alternative fortellinger som kan handle om flere måter å leve på, enn den heteronormative samlivsformen.

5.1.2 Normativitet

Når terapeuter opprettholder heteronormativiteten som norm kan de vektlegge og måle verdier i forhold til av hva som er ”normalt.” I for eksempel en Gausskurve¹⁴, vil gjennomsnittet av populasjonen ligge midt på kurven, det vil si det som anses å være ”normalt,” alt annet kan anses som avvik eller ”unormalt.” Slik synes befolkningen å bli delt i statiske majoritetsgrupper og minoritetsgrupper som igjen skaper holdninger. Hvis terapeuter er preget av en slik holdning om ”normalitetstenkning” vil de kunne ekskludere andre som faller utenfor det heteronormative, og omtales som feil eller avvik, som igjen kan virke stigmatiserende. Terapeuter kan bli normgivende figurer i forhold til hva som er ”normalt” og ”unormalt” som kan føre til normativ makt og bli styrende for parterapeutiske samtaler (Almås og Benestad 1997).

---

¹⁴ Gausskurven antar en normalfordelt variabel og antar ofte verdien som ligger nær middelveien, og sjelden verdien som har stor avvikelse (Almås og Benestad 1997).

5.1.3 Diskursiv refleksivitet

Ut fra denne studien kan det se ut til at terapeuter kan mangle ord for det kjønnskarakteristiske mangfoldet. Inndelinger og kategoriseringer om kjønn og seksualitet trenger ikke å være like ”naturlig” for terapeuter. Queerforskere ønsker å dekonstruere den innforståtte måten å forstå kjønn og seksualitet på, ved å stille spørsmål til det uuttalte og det normative, for å åpne opp for beskrivelser av mennesker og livspraksiser som ikke føler seg tilpass eller kjenner seg igjen verken i majoritetsposisjoner eller minoritetsposisjoner (Eng 2006). Dersom terapeuter gir åpning for diskursiv refleksivitet i terapirommet, kan det bidra til at par med problemer dekonstruerer og rekonstruerer sine eventuelle moralske og etiske diskurser om kjønn og seksualitet, som kan gi forståelse for at disse er en del av den sosiale og politiske omverdenen. På den måten kan terapeutene være med på å ramme inn nye alternative perspektiver (Øfsti 2008b), og ikke ta-for-gitt at når de møter en mann eller en kvinne at de er heterofile.

Dersom heteroseksualitet ikke hadde fungert som en innforstått norm ville kanskje omverdenen og terapeuter vært mer åpne i forhold til andre kjønn og seksualiteter. På den måten kunne lesbiske, homoseksuelle, bifile og transepersoner (LHBT) m.fl., vært like synlige som heteroseksuelle. Da hadde kanskje homoseksuelle og andre sluppet problematikken ”å komme ut av skapet,” og kunne i større grad levd åpent med sitt kjærlighetsliv eller kjønnsuttrykk. Likeså ville antagelig behovet for subkulturer vært mindre og tidligere sanksjoner av homoseksuelle kunne vært unngått (Eng 2006). Ved å bringe inn andre forståelsesrammer i parsamtalene som queerforskningen representerer, kan det føre med seg alternative måter å forstå kjønn og seksualitet på.

Det er mange mennesker som ønsker å leve heteronormativt, fordi det kan være av grunnleggende betydning for opplevelsen av livskvalitet, trygghet, stabilitet og tilhørighet. På samme måte som det finnes *heterofil normativitet* finnes det også *homofil normativitet*. Det betyr at terapeuter ikke bør utelukke det ene eller det andre. Det avgjørende er at de er bevisste på hva som blir normerende og får makt, samt hva som blir marginaliserende, forblir undertrykkende, ikke inkluderende. Utfordringen for terapeuter blir derfor å favne et større mangfold når de samtaler med sine par i terapi.

5.2 Hvordan kan diskursen om dualisme påvirke parterapeutiske samtaler?

5.2.1 Marginalisering

Den samfunnsmessige organiseringen av forholdet mellom kjønnene mann/kvinne synes å ha vært og kan fremdeles se ut til å være preget av dualistisk tenkning. Når terapeutene tar for gitt at det er menn og kvinner som kommer til familievernkantorene kan de være med på å opprettholde den dualistiske diskursen og marginalisere andre kjønnsuttrykk. Det kan føre til at terapeuter utelukker forståelser om at kjønn kan være mangfoldig. Dekonstruere og rekonstruere hva som kan være kvinnelig og mannlig kan virke provoserende, men nødvendig. Slik kan terapeuter være med på å åpne opp, integrere og favne et større mangfold av hva kjønn og seksualitet kan være, og ikke ta for gitt at det er det heterofile paret som oppsøker kontorene. Når *normalitetsdefinisjonen* snevres inn, kan det se ut til at flere marginaliseres og kan oppleve seg som tapere.

Etter TV-programmet "Hjernevask" med Harald Eia (2010), har debatten gått friskt om vi er født sånn, eller blitt sånn? Eia kritiserer samfunnsvitene for at de har lagt for lite vekt på biologi og gener i sin forskning, og antyder at flere studier tyder på at genetiske og andre biologiske faktorer spiller en avgjørende rolle (Eia og Ihle 2010). Lorentzen (2006) mener at denne type vitenskap (biologisme) setter opp kunstige skiller mellom homofili og heterofili, som igjen er med på å opprettholde den dualistiske tenkningen. Derfor er det viktig at terapeuter er bevisste på hvilken vitenskapsteoretisk plattform de tar med seg inn i samtaler med par. Er terapeuter influert av den biologiske essensialistiske forståelsen vil det få en annen virkning enn den sosialkonstruksjonistiske plattformen. Det betyr ikke at det må være et enten eller, men et både og.

5.2.2 Kjønnskategorisering

Når terapeuter er påvirket av den dualistiske diskursen kan de være med på å opprettholde kategoriene mann/kvinne og hetero/homo, og tilsynelatende virke som om det eksisterer bare to kjønn og at det ikke finnes glidende overganger mellom disse (Lorentzen 2006). En slik diskursiv forståelse kan føre til en begrenset forståelse av kjønn og seksualitet, som uvilkårlig

kan være med på å stigmatisere, og utelukke at det forekommer et mangfold av ulike kjønnsuttrykk (Benestad Pirelli og Almås 2001). I følge Rosenberg (2002) er ikke kjønn en indre iboende identitet som er konstant. Ulemper i terapien med åpenhet for det ikke-normative og kjønnsnøytralisering kan føre til en risiko for at maktperspektivet nedtones, og at terapeuter eventuelt kan overse krenkelser, overgrep og undertrykkelser.

I Norge har vi fått en kjønnsnøytral ekteskapslov som gir homoseksuelle rett til ekteskap, assistert befruktning, samt bli vurdert som adopsjonsforeldre på lik linje med heterofile par. På den ene siden ønsket Stortinget og regjeringen å motvirke diskriminering, på den andre siden opprettholder de heteronormativiteten (Mühleisen 2006a). Dette fordi ekteskapsloven, rett til adopsjon og assistert befruktning videreføres (Øfsti 2008b). For den terapeutiske praksis kan det bety at terapeuter i fremtiden kan få flere kjønnsuttrykk og seksuelle praksiser å forholde seg til. Da er det nødvendig for terapeuter å ta opp kampene med idealene om heteroseksualitet og den dominante diskursen om heteronormativitet.

5.2.3 Kjønnsnøytralisering

I den terapeutiske samtalen kan kjønnsnøytralisering være med på å fange opp mangfoldet av kjønnsuttrykk, slik at alle som har behov for terapi kan oppleve å være likeverdige, uten å erfare og føle stigma. På den måten kan terapeuter gi avkall på tatt-for-gitt-heter om at klienten er heterofil. Dermed vil kanskje ikke terapeuter ha behov for ekstraordinære kurs som Rosa Kompetanse¹⁵. Da kan terapeuter se forbi menneskets tilknytning til en minoritetsgruppe og oppløse stereotype karakteristikk som lesbiske, homofile, bifile og transepersoner (LHBT). Terapeuter slipper da å tillegge disse tilhørighet til bestemte grupper og henvise dem til andre terapeuter av samme kjønn eller familievernkontor som har spesialisert seg på LHBT-personer. Forutsetninger for en slik diskursiv forståelse er også politisk endring, samt bearbeiding av holdninger og fordommer. Dermed vil kanskje LHBT-personer slippe å lete med ”lys og lykt” etter terapeuter hos familievernkontor som antas å være trygge, eller som de har blitt tipset gjennom homotidsskriftet ”Blikk.” Kategorier kan

---

¹⁵ Opplæringspakken er utarbeidet av prosjektleder i Rosa Kompetanse, sosionom Hanne Børke-Fykse, lege og sexolog Haakon Aars, sosionom Edel Rønning og psykolog Aase Prøitz. Opplæringen i familievernet ble gjennomført i 2007 og 2008, og det kommer fortsatt forespørsel om kurs (Børke-Fykse 2007).

være greie å ha, men det er viktig at terapeuter er oppmerksomme på hvilke effekter de kan medføre. Dersom noen terapeuter mener at kjønn *må* være en kategori, kan andre terapeuter hevde at det i så fall må være *en* dimensjon blant flere, som for eksempel kjønnede betydninger framfor betegnelsen kjønn.

5.3 Hvordan kan diskursen om seksualitet og kjønn påvirke parterapeutiske samtaler?

5.3.1 Kunnskap og holdninger

Ut fra funnene fra denne studien synes det å være behov for større åpenhet, kunnskap og forskning omkring temaet kjønn og seksualitet. Det kan være nyttig for terapeuter å bli bevisst sine egne livsholdninger og tatt-for-gitt-heter, samt å få kunnskap om ulike forståelser av kjønn og seksualitet. På den måten kan terapeuter få et bredere perspektiv og bli oppmerksomme på eget språkbruk og hvilke diskurser de anvender i parsamtalene. Dette kan øke terapeuters profesjonalitet i forhold til terapien.

Spørreundersøkelsen som ble utført av Uni Rokkansenteret (Hope og Neby 2010) for å kartlegge om ansatte i Bufetats barne- og familievern tjeneste ivaretar LHBT-personers behov, viser at det er etterspørsel etter mer kompetanse. I den grad terapeuter trenger å forbedre noe, handler det om den enkeltes terapeuts innsikt, holdning og eventuelt kompetanse om LHBT-personers livssituasjon, samt bevisstgjøring rundt det å akseptere seksuell og/eller kjønnsbasert ”annerledeshet” som normalt.

5.3.2 Kjønn og seksualitet som essens og/eller konstruksjon

Motsetningen mellom biologisk essensialisme og sosialkonstruksjonisme får ulik betydning i forhold til hvordan diskursene om kjønn og seksualitet kan forstås (Benestad Pirelli og Almås 2001). Hvordan terapeuter forstår kjønn og seksualitet kan dermed få ulike konsekvenser for parterapeutiske samtaler. På den ene siden kan kjønn forstås ut fra biologisk essensialisme, der kjønnene kvinne/mann er innholdsbestemt og fiksert i den forstand at kjønn gis en bestemt vesensbestemmelse. Kjønn fryses fast som en nødvendig virkelighet, og som bare *er* slik, og

får sin forståelse i kraft av biologi (Benestad Pirelli og Almås 2001). På den andre siden kan kjønn forstås utfra en sosialkonstruksjonistisk forståelse der kjønn forstås som sosialt og kulturelt konstruert. Denne differensieringen bygger på at biologi kan forstås som *uforanderlig*, mens sosiale forhold oppfattes som *foranderlige* (Lundgren 1992).

Ved å sette opp skarpe skiller mellom disse perspektivene som absolutte sannheter, kan føre til nye kategoriseringer og normeringer. Det behøver ikke være et enten eller, men ett både og.

I den parterapeutiske samtalen er det nødvendig for terapeuter å være bevisste og innta en holdning som er både åpen, kritisk og kreativ i forhold til de ulike diskursene om kjønn og seksualitet for å kunne romme mangfoldet av kjønnsuttrykk og ulike samlivsformer. Faren for å ikke å bli møtt kan forekomme, dersom tatt-for-gitt-heter blir en sannhet. Mange homofile og lesbiske oppfatter kanskje ikke sin seksualitet som en legning, men som sosial og kulturelt konstruert og kan da bli vanskelig å snakke om, hvis man ikke blir møtt. Derfor er det nødvendig for terapeuter å ha et mangfold av forståelser om seksualitet og kjønn for å kunne forstå seksualitetens mange kjønnsuttrykk, samt ha en fordomsfri sone. Terapeuter er kulturelle figurer med livserfaringer som de bærer med seg inn i terapirommet. Hvis terapeuter ikke forstår sin egen deltakelse i diskursive praksiser, kan de uten å vite det konspirere, forsterke eller skade andre kulturelle praksiser (Øfsti 2008b). Utfordringene for terapeuter kan bli å forstå mangfoldet og kompleksiteten av kjønn, og ikke ta enfoldet for gitt.

5.3.3 Utvidet kompetanse

Ved å innføre kompetanse, nye ideer og teorier som queerteori, kan terapeutene få større rom og forståelse for kompleksiteten av kjønn og ulike kjønnsuttrykk. Queer-perspektivet forsøker å komme bort fra den dualistiske tankegang, og det hierarkiske skillet som verdsetter heteroseksuelle praksiser framfor andre iscenesettelser. Queer-aktivister tar avstand fra tokjønnsmodellen og utfordrer til enhver tid gitte definerte normer. De søker og analyserer nye fenomener og iscenesettelser som bryter med konvensjonelle forståelser og praksiser, i forhold til kjønn og seksualitet. I dette perspektivet blir kjønn og identitet noe man *gjør* og ikke noe man *er* (Rosenberg 2002). Det er derfor nødvendig med en dekonstruksjon av gitte

identitetskategorier, fordi det vil gi ny forståelse av hvordan seksualitet og heteroseksualitet preger forståelsen av begrepet kjønn.

Når terapeutene betrakter kjønnsidentitet som konstant, kan det utelukke andre former for identitetsforståelser, som mener at identitet er foranderlig (Bondevik og Rustad 2006).

Identitet blir da ikke uttrykk for noe som finnes inne i oss som en indre kjerne, men noe som blir sosialt skapt. Den tradisjonelle forståelsen av begrepet kjønnsidentitet kan derfor bli begrenset (Bondevik og Rustad 2006). Kjønnsopplevelsen må underordnes det relasjonelle begrepet tilhørighet, fordi når personer får bekreftelse fra omgivelsene på sine selvopplevde kjønn, kan de få følelsen av kjønnsstilhørighet. I følge Benestad, Pirelli og Almås (1997) er kjønnsstilhørighet den tilstanden som oppstår når det er samsvar mellom egen kjønnsoppfatning og hvordan en som kjønn oppfattes av andre. Tilhørighetstenkningen er i tråd med selvpsykologien som beskriver selvet som summen av ulike selvrepresentasjoner og tilhørighet som gjenkjennelse og bekreftelse.

God tilhørighet oppstår når man opplever at andres oppfatninger stemmer med selvoppfatningen, og som verdsettes positivt. Dette kan være av betydning når terapeuter møter personer som transseksuelle, transvestitter, biseksuelle og homoseksuelle. Derfor kan utfordringene for terapeutene bli å skape et åpent rom og lytte til mennesker som har egenskaper som ikke umiddelbart er gjenkjennelig for andre, for å unngå opplevelsen av avkreftelse, avvisning, forskjellsbehandling og diskriminering. Det vil si at omgivelsenes konformitetskrav ikke kommer i konflikt med personens indre ønsker, behov og oppfatning av seg selv.

Terapeuter trenger derfor nye perspektiver for å forstå hva et menneske kan være og revurdere normer for hva menn og kvinner er og bør gjøre. Terapeuter må kanskje forlate den tradisjonelle heteroseksuelle modellen av kjønn og kjønnsidentitet, for å kunne utvikle en innsikt som åpner for det mangfold som mennesker kan representere og tilhøre. I tillegg kan terapeuter kanskje trenge nye tankemodeller som gir rom for mer komplekse forståelser av kjønn og seksuelle praksiser for å kunne gi flere muligheter til individuelle gjenkjennelser. Det er mennesket selv som må gi svar på spørsmålet: Hvilket kjønn er du/eller vil du være? Det vil inkludere nye grupper av mennesker som trenger å bli synliggjort for at vi virkelig skal kunne kalle vårt samfunn humant og tolerant.

5.4 Hvordan kan diskursen om utroskap påvirke parterapeutiske samtaler?

5.4.1 Diskursivt perspektiv

Når terapeuter skaper og opprettholder meninger via de diskursene de fører, vil oppfatninger og meninger om samliv og seksuelle praksiser forme terapeuters og pars tanker og handlinger. Dette fordi samfunnet gir føringer om hvordan det er riktig å leve, føle og elske (Øfsti 2010). Hva kan terapeuter bringe inn av nye ideer? En mulighet er at terapeuter kan tenke i språkhandling som innebærer diskursive perspektiver. Terapien handler da ikke om innhold, men om form, hvor spørsmålet om hvordan man skal snakke sammen blir viktigere enn hva man skal snakke om. Spørsmålet til paret blir da: Hvordan ønsker dere å leve sammen, og hva slags type forhold ønsker dere å ha? Da vil terapeuter kunne fokusere på språklige formuleringer – hvordan det snakkes om temaet, og å se på hvilke diskurser ordene innebærer. Ordene kan på den måten bli dekonstruert og rekonstruert (Øfsti 2010). I følge Anderson (2003) skaper terapeutene virkelighetsforståelser gjennom dialoger. Terapeutene kan kanskje være den alternative stemmen som ser utroskapens virkninger i flere lys enn det tradisjonelle, som å jobbe seg igjennom det, og ikke være eksperten på parets liv.

5.4.2 Andre modeller

Utroskapsdiskursen kan påvirke parterapeutiske samtaler ved at terapeuter bringer inn nye modeller om utroskap. Sheehan (2009) nevner en modell av Scheinkman (2005) som består av alternativ tenkning innen terapifeltet. Scheinkman (2005) vier oppmerksomhet til de sterke emosjonelle kreftene som er opphavet til utroskap. Hun reflekterer over den plass begjæret og romantikken får, og mener det åpner for irrasjonalitet og infantile reaksjoner. Hun hevder videre at faglitteraturen om utroskap har preget terapifeltet, og forholdt seg til kulturelle normer som fremmer langvarige, monogame parforhold som det sunne idealet. Scheinkman (2005) hevder at vi må se på hvordan de ulike kulturene betrakter monogami, også der monogamiet er dominant (Øfsti 2010). En slik modell kan være utgangspunkt for en fagdiskusjon, hvor terapeuter kan få anledning til å bli bevisst hvilke diskurser de forholder seg til når det gjelder temaet utroskap.

Scheinkman (2005), som Kipnis (2003) hevder at terapi for par kan fungere som en undertrykkende sosial kraft og bidra til at ting forblir uendret. Dette fordi terapeuter kan helt uforvarende utvikle ideen om at par i langvarige forhold kan ha ambivalens i forhold til hverandre, men at selve forholdet kan ”helbredes”, bare de fortsetter ”å jobbe med det” (Kipnis 2003).

Hvordan forholder terapeuter seg til utroskap? Er terapeuter samtykkende om at utroskap skal svi, koste og kreve soning? Eller kan terapeuter foreta større analyser som ser på kombinasjonen av begjær, tosomhet, romantikk og tilknytning som kulturelle konstruksjoner? På den ene siden anerkjennes monogamiet og det tosomme livet, men på den andre side hylles selvrealisering, frihet og begjær. Kan utroskap betraktes som noe annet enn bare moralsk svakhet? Kan terapeuter være nysgjerrige på andre praksiser utenom det tosomme livet. Er det uetisk av terapeuter å introdusere andre intimiteter og ordninger for seksualitet, eksempelvis polyamori?

Sheehan (2009) spør om vi kan se for oss hvilke implikasjoner det ville få hvis ekteskapsloven ble utvidet til å gjelde ikke bare for homoseksuelle og heteroseksuelle par, men også innkludre intime enheter bestående av flere personer. Sheehans (2009) utsagn kan virke provoserende for mange terapeuter, men kanskje nødvendig for at terapeuter kan forstyrre og ”tilskeive” normativ tenkning, som den romantiske kjærligheten, monogamiet og heteroseksualiteten representerer. På den måten kan radikale spørsmål om andre praksiser og følelser som ligger i randsonen inkluderes. Ved å inkludere i parsamtalen ideer om ulike måter å leve sammen på, for eksempel polyamori, settes parrelasjonens status i fokus, og kan skape nye stiler og ideer om parforholdet. Parene kan reflektere over hva slags type parforhold de ønsker å ha. Dilemmaet kan være at de ikke klarer å leve monogamt, fordi den ene eller andre, eller begge har vært utro. Når terapeutene innlemmer andre diskurser i terapien, som polyamori, åpnes det for et større mangfold, også for de som ikke velger å leve monogamt. Da slipper marginale stemmer å være redde for ikke å bli hørt og få følelsen av at de faller utenom.

Parene ”leser fort” når terapeuten fremtrer som en normativ figur. Når terapeuter slipper fram marginale stemmer skriver de også klientene inn i et fellesskap med anerkjennelse og aksept uansett hvilken samlivsform eller seksuelle praksiser de måtte ønske å ha, fordi tiden vi lever i har mange ulike diskurser om kjærlighet (Øfsti 2010). På den ene siden kan et polyamorøst liv være en fordel, fordi man har flere relasjoner å spille på. Det vil si at man kan få tilfredsstilt

sine behov i et større mangfold uten at det er ulovlig eller forbundet med moral. En slik livsform vil være et brudd mot seksuelle normer, strukturer og identiteter, og være mer i tråd med skeiv aktivisme, nettopp fordi de bryter med de seksuelle normene som heteronormativiteten. På den andre siden kan et polyamorøst forhold for mange par være vanskelig å ha som livsform, fordi den normative kulturen om tosomhet og de tradisjonelle kjønnsrollene og mønstrene er vanskelig å rokke ved. Samtidig kan det for mange par være naturlig å leve i tosomhet, selv om ikke alle klarere å leve opp til den monogame normen.

Parterapi kan rokke ved komfortsonen og være en arena både for det åpne og uferdige, det nye og det ukjente samtidig. Dette burde også være i tråd med regjeringens handlingsplan som har til mål å bedre livskvaliteten for lesbiske, homofile, bifile og transepersoner. For mange mennesker kan det være befriende å leve utenom de tradisjonelle gitte samlivsformene, og slippe å bli stemplet som ”unormal.”

5.5 Implikasjoner for utdanning av familieterapeuter

Med utgangspunkt i denne studien synes jeg at forelesninger om seksualitet, kjønn og kjønnsforskning kan inkluderes i større grad i utdannelsen av par- og familieterapeuter. Dette fordi fagkompetanse kan føre til innsikt, bevissthet og endring av holdninger, og styrke terapeuters profesjonalitet i deres samtaler med par. Kjønnsforskningen har mye å bidra med i forhold til ulike diskursive forståelser innenfor kjønn og seksualitet, som kan være med på å utvide det familieterapeutiske fagfeltet. Postmodernistske ideer og terapier om seksualitet og kjønn, som queerteori og diskursivterapi kan inkludere andre typer kunnskap enn den fagpsykologiske behandlingen. De kan være med på å utvide ideer, ideologier, erfaringer, holdninger og diskurser i dialogen mellom terapeuter og par. Det kan gjøre terapeuter mer våkne i forhold til den posisjonen de har, for å skape et større mangfold av kjønn og seksualiteter.

6.0 Mulige svakheter ved denne studien

Svakheter ved bruk av kvalitativ metode i min studie, er et lite utvalg av materiale, fordi jeg har intervjuet et begrenset antall informanter og fått ulike kvalitative variabler i forhold til informasjon. Et annet kritisk punkt er at det er mine subjektive tolkninger av materialet som foreligger og resultatene kan dermed virke avgrensende. Dette fordi jeg som forsker var en påvirkende faktor i prosessen med informantene, og mitt nærvær og egenskaper i forhold til informantene kan ha hatt ulik innflytelse (Thagaard 2009). Dessuten har jeg kun forholdt meg til tekstene, ikke til lingvistisk struktur eller observasjoner som igjen kan ha hatt en avgrensende effekt.

Diskursanalysen som jeg har anvendt kan virke ensrettet og idealistisk, fordi den fokuserer på informantenes språklige konstruksjoner, og mine fortolkninger. Et annet kritisk punkt ved analysen er at jeg ikke har beveget meg utenfor teksten og diskursene kan dermed virke begrensende (Langdridge 2006). Resultatene i min studie representerer ingen sannhet, og kan dermed virke fremmede og uforståelige. Å fordype meg i diskursanalyse har vært en krevende og spennende prosess. Det som har vært berikende for meg har vært å bli bevisst hvilke diskurser jeg styres av i forhold til min egen kultur og historier og hvilke diskurser jeg tar med meg i samtaler med par.

Queerteorien som jeg har anvendt kan virke elitistisk, utopisk, uforståelig, irrelevant og narsissistisk for mange. Den kan framstå som ”sannere” og derfor virke provoserende. Teorien utfordrer etablerte forståelser av kjønn og seksualitet, som kan virke utfordrende. Selve teorien kan kanskje havne i en bakevje dersom jeg har overdrevet kjønn og seksualitetsidentitetenes oppøsningsmulighet.

Det sosialkonstruksjonistiske perspektivet jeg anvender i oppgaven kan virke ekskluderende i forhold til det biologisk essensialistiske perspektivet. Kjønn som essens, som konstruksjon, eller begge deler er ikke ment å være et enten eller, men et både/og.

Funnene mine kan virke begrensende fordi jeg har et lite utvalg, og fordi mine forskningsspørsmål ikke representerer alle informantene. Dette på grunn av oppgavens omfang og de variablene jeg fikk av informasjon. En annen svakhet ved oppgaven er at jeg presenterer funnene og drøfter de samtidig i samme kapitel. Dette kan gjøre det mer utfordrende for leseren å følge, enn om jeg hadde presentert funnene i ett kapitel og diskutert

dem i et annet. En annen begrensning ved min oppgave er at informantene ikke har hatt mulighet til å kommentere mine resultater, eller sine utsagn. Jeg valgte ikke å gjøre dette, grunnet kapasitet, tid og reisevei. Som tidligere nevnt, kan faren derfor være at terapeutene kan føle seg misforstått, og jeg får beklageligvis ikke med deres nyanserende og korrigerende kommentarer.

6.1 Selvrefleksjon

Jeg har blitt berørt på mange plan av å skrive denne masteroppgaven. Jeg har blitt bevisst mitt eget språk, uttrykk, tatt-for-gitt-heter og hvilke diskurser jeg selv anvender i mine parsamtaler. Jeg kan kjenne meg igjen i noen av diskursene som mine terapeuter synes å være påvirket av. Jeg har blitt observant på hvordan jeg selv stiller spørsmål i samtaler med par, og har blitt bevisst mine egne seksuelle normer. Jeg synes det har vært utfordrende ikke å la meg styre av min egen forforståelse når jeg analyserte råmaterialet. Jeg har kjent på egne påstander i skriveprosessen til selv å bli normativ i forhold til hva jeg selv tenker. Jeg ble klar over at jeg uttrykte meg for bastant i forhold til hva jeg selv mente.

Jeg har lært at teori og praksis er svært forskjellig og at det vi tror vi gjør kan være svært annerledes enn det vi faktisk gjør. Jeg har fått kunnskap om kjønnsforskning og at de ulike forskningsperspektivene ikke bør være et enten eller, men et både/og, samt å være kritisk til de ulike perspektivene. Ulike praksiser kan kombinere og gjøre terapien rikere.

6.2 Fremtidig forskning

Jeg tenker denne studien har frembrakt nye forskningsspørsmål som vil være interessante å utdype nærmere. Jeg opplever at det er mange mulige prosjekter å forske videre på innenfor temaene kjønn, seksualitet og utroskap, både innenfor fagfeltet familieterapi, familieterapiutdannelsen og Barne- ungdoms- og familieetaten (Bufetat). Jeg synes det vil være interessant å utforske følgende fremtidige temaer: Hvordan blir temaer om kjønn, seksualitet og kjønnsforskning inkorporert i den familieterapeutiske utdannelsen? Hvilke diskurser posisjonerer lærerne seg med? Disse spørsmålene er interessante, fordi familieterapiutdannelsen kan gi bevissthet om temaet og øke terapeuters profesjonalitet i

terapien. Mitt andre forskningsspørsmål er: Hvilke diskurser om kjønn og seksualitet opprettholder Bufetat i forhold til familievernkontorene og hvilke virkninger kan det få for familieterapeutene? Disse spørsmålene er interessante fordi Bufetat er en offentlig instans og har mandat til å legge føringer. Føringerne som legges vil influere terapeuter og kan både være styrende, begrensende, skapende, inkluderende eller stigmatiserende for terapien. Hvorvidt det ene eller andre forskningsspørsmålet åpner for nye perspektiver, vil være spennende for ny forskning.

7.0 Konklusjon

I denne studien har jeg forsøkt å belyse hvilke diskurser vedrørende kjønn, seksualitet og utroskap som synes å påvirke familieterapeuter i deres samtaler med par. Jeg har kommet fram til få svar, men forhåpentligvis flere nyanser i forhold til det jeg betrakter som viktig innenfor parsamtaler. Funnene fra denne forskningen viser at informantene var påvirket av følgende diskurser i sine samtaler med par: 1) Diskursen om heteronormativitet som handlet om: Den romantiske kjærligheten, det tradisjonelle samlivet, det tradisjonelle seksuallivet og heteroseksualitet, samt motdiskursen skeiv aktivisme; 2) Diskursen om dualisme som handlet om: To dikotome kjønn, biologisk forskjell og dualismens utfordringer, samt motdiskursen kjønnsnøytralitet; 3) Diskursen om kjønn og seksualitet som handlet om: Iboende behov, seksuell legning, det biologiske kjønnnet og tvekjønnnet, samt motdiskursene kjønnsstilhørighet og seksuell orientering; og 4) Diskursen om seksuelt utroskap som handlet om: Hardt arbeid, tilgivelse, og monogami, samt motdiskursen polyamori.

Det som forundret meg i min analyse er at resultatene bærer preg av at terapeutene er svært lite influert av sosialkonstruksjonistisk forståelse, selv om familieterapiutdannelsen har systemteori og sosialkonstruksjonistisk tenkning som overordnet teorigrunnlag. Kan det være slik at terapeuter ikke tar inn over seg kulturelle og samfunnsmessige endringer, eller ser betydningen av dette i terapeutiske samtaler?

Hvorvidt det er behov for økt samarbeid mellom samfunnsvitenskapen og naturvitenskapen, for å bedre forståelsen av kjønn og seksualitet, er et spørsmål om hvordan et slikt samarbeid kan gjennomføres. En dialog mellom disse vitenskapsområdene, kan være basert på en annen innfallsvinkel enn at kjønnnet mann/kvinne representerer to atskilte kategorier.

Målet i parsamtaler må være å skape rom for mangfold av like kjønnsuttrykk, seksualiteter og samlivsformer. Diskursene terapeuter er påvirket av får ulike virkninger i forhold til de parterapeutiske samtalene. Det fordrer at terapeuter blir klar over sine egne konstruksjoner av virkeligheten, slik at de ikke overfører sine egne diskurser til parene, men tar flere i bruk. Jeg formoder at vi som terapeuter har en jobb å gjøre i forhold til egen bevissthet.

Litteraturliste

Andersen, N. (2005). Seksuelle kategoriers regulering. *Impuls. Tidsskrift for psykologi*, 59 (1), s. 23-29.

Anderson, H. (2003). *Samtale, språk og terapi*. København: Hans Reitzels Forlag.

Annfelt, T., Andersen, B., og Bolsø, A. (red.) (2007). *Når heteroseksualiteten må forklare seg*. Trondheim: Tapir Akademisk Forlag.

Annfelt, T. (2007). Heteronormal nok? Heteronormering som veileder for norsk familiepolitikk. I: T. Annfelt, B. Andersen og A. Bolsø, (red.), *Når heteroseksualiteten må forklare seg*. Trondheim: Tapir Akademisk Forlag, s. 99-124.

Almås, E. og Benestad, E. (1997). *Sexologi i praksis. Behandlers møte med menneskers seksualitet*. Oslo: Tano Aschehoug.

Almås, E. (2004). *Sex og sexologi*. Oslo: Universitetsforlaget.

Baron-Choen, S. (2003). *The Essential difference: Male and Female Brains and the Truth about Autism*. New York: Basic Books.

Beck, U. og Beck-Gernsheim, E. (1995). *The Normal Chaos of Love*. Cambridge: Polity Press.

Benestad Pirelli, E. E. og Almås, E. (2001). *Kjønn i bevegelse*. Oslo: Universitetsforlaget.

Bolsø, A. (2010). *Folk flest er skeive. Queer teori og politikk*. Oslo: Forlaget Manifest AS.

Bondevik, H. og Rustad, H. (2006). Humanvitenskapelig kjønnsforskning. I: J.

Lorentzen og W. Mühleisen (red.), *Kjønnsforskning- en grunnbok*. Oslo: Universitetsforlaget, s. 42 - 62.

Bornstein, K. (1994). *Gender Outlaw*. New York & London: Routledge.

Butler, J. (2007). *Genus trubbel, feminism och identitetens subversion*. Göteborg: Bokförlaget, Daidalos AB.

Børke-Fykse, H. (juli 2007). *Homo-skolering av familievernet*. [online] URL: <http://www.gaysir.no/artikkel.cfm?CID=12317> (lest 10.september 2009).

Danielsen, H. og Mühleisen, W. (2009). Statens oppskrift på parseksualiteten. I: W. Mühleisen og Å. Røthing (red.), *Norske seksualiteter*. Oslo: Cappelen Akademisk forlag, s. 79-97.

Denzin, N. K. og Lincoln S. Y. (red.) (2005). *Handbook of Qualitative Research*. Thousand Oaks, Calif: Sage.

Eia, H. og Ihle, O. M. (2010). *Født sånn eller blitt sånn? Utro kvinner, sjalu menn og hvorfor oppdragelse ikke virker*. Oslo: Gyldendal

Eng, H. (2006). Homo - og queerforskning. I: J. Lorentzen og W. Mühleisen (red.), *Kjønnsforskning- en grunnbok*. Oslo: Universitetsforlaget, s.136-149.

Evenshaug, O. og Hallen, D. (1979). *Barne- og ungdomspsykologi*. Oslo: Fabritius Forlagshus.

Foucault, M. (1999). *Seksualitetens historie 1, vilje til viten*. Oslo: Pax Forlag.

Gergen, K. og Gergen M. (2005). *Social konstruktion ind i samtalen*. Danmark: Dansk Psykologisk forlag.

Giddens, A. (1994). *Intimitetens forandring. Seksualitet, kjærlighed og erotikk i det moderne samfund*. København: Hans Reitzels Forlag.

Gran, S. (2004). *Kjærlighet i hastighetens tid*. Oslo: Aschehoug.

Grissler, K. W. og Sandström, S. (2010). *Att välja att inte välja, en studie om polyamori*, Göteborg: Universitet, institution för socialt arbete. (Socionomprogrammet C-uppsats).

Graugaard, C. (2001). *Sexleksikon. Fra ABE til Aarestrup*. København: Christian Graugaard og Rosinante Forlag A/S.

Hellesund, T. (2008). *Identitet på liv og død. Marginalitet, homoseksualitet og selvmord*. Oslo: Spartacus forlag.

Hope, K. L. og Neby, S. (2010). *Kartlegging av familievernets og barnevernets tjenestetilbud til lesbiske, homofile, bifile og transpersoner* (rapport 6). Bergen: Uni Rokkansenteret.

Hårtveit, H. og Jensen, P. (1999). *Familien - pluss en, innføring i familieterapi*. Oslo: Tano Aschehoug.

Hårtveit, H. (2010). Hva er egentlig familievern? [Online], URL:
http://www.helsenett.no/index.php?view=article&catid=142%3Achristian-anker&id=1299%3Ahva-er-egentlig-familievern&tmpl=component&print=1&layout=default&page=&option=com_content&Itemid=97 (lest 23.juli 2011).

ICD-10 (2005). *Den internasjonale statistiske klassifikasjonen av sykdommer og beslektede helseproblemer*. KIHT, Informasjonsteknologi for helse og velferd, Sosial – og helsedirektoratet.

Jensen, P. (2008). *The Narratives Which Connect, A Qualitative Research Approach to the Narratives which Connect Therapists' personal and Private lives to Their Family Therapy Practices*. Doctoral thesis of Systemic Psychotherapy. University of East London, Travistock Clinic.

Johansen, M., Thyness, E. M. og Holm, J. (1998). *Seksualiteten på alvor. Ethiske utfordringer for helse- og sosialarbeidere*. Bergen: Fagbokforlaget.

Kinsey, A. C., Pomeroy, W. B. & Martin, C. E. (1948, 1998). *Sexual Behavior in the Human Male*. Indiana University Press, Bloomington and Indianapolis.

Kinsey, A. C., Pomeroy, W. B., Martin, C. E. & Gebhard, P. H. (1953/1989). *Sexual Behavior in the Human Female*. Indiana University Press, Bloomington and Indianapolis.

Kipnis, L. (2003). *Against love: A Polemic*. Pantheon Books: New York.

Klesse, C. (2006). Polyamory and it's Others`: Contesting the Terms of non- Monogamy. *Sexualities* (nr.9).

Kvale, S. og Brinkmann, S. (2009). *Det kvalitative forskningsintervju*. Oslo: Gyldendal Akademisk, 2.utg.

Langdridge, D. (2006). *Psykologisk forskningsmetode*. Trondheim: Tapir Akademisk Forlag.

Lano, K. (1995). The History of Non- monogamous Lifestyles: A Historical and cross-cultural Survey. I: K. Lano og P. Claire (red.), *Breaking the Barriers to Desire. New Approaches to Multiple Relationships*. Nottingham, UK: Five Leaves Publications, s. 68 – 78.

Laqueur, T. (1990). *Making sex, body and gender from the greeks to Freud*. Cambridge: Harvard University Press.

Lévi-Strauss, C. (1958). *Anthropologie structurale*. Paris: Plon

Le Vay, S. (1993). *The Sexual Brain*. Cambridge: MIT Press.

Lille, H. G. (2009). *Det homofile samlivet- en kopi eller en utvidelse av heteronormen? Familieterapeuters møte med samkjønnspar*. Oslo: Diakonhjemmet Høgskole.
(Masteroppgave i familieterapi og systemisk praksis)

Lorentzen, J. og Mühleisen, W. (red.) (2006). *Kjønnsforskning. En grunnbok*. Oslo: Universitetsforlaget.

Lorentzen, J. (2006). Biologi. I: J. Lorentzen og W. Mühleisen (red.). *Kjønnsforskning- en grunnbok*. Oslo: Universitetsforlaget, s. 23-31.

Lov om ekteskap (2009). [online], URL: <http://www.lovdata.no/all/nl-19910704-047.html> (lest 18.desember 2010).

Lundby, G. (1998). Historier og terapi. Om narrativer, konstruksjonisme og nyskrivning av historier. Oslo: Tano Aschehoug.

Lundgren, E. (1993). *Det får da være grenser for kjønn. Voldelig empiri og feministisk teori*. Oslo: Universitetsforlaget.

Masters, W. H. & Johnsen, V. E. (1966). *Human Sexual Response*. Boston: Little Brown.

Moi, T. (1998). *Hva er en kvinne? Kjønn og kropp i feministisk teori*. Oslo: Gyldendal.

Mühleisen, W. (2006a). Kjønn og seksualitet. I: J. Lorentzen og W. Mühleisen (red.), *Kjønnsforskning- en grunnbok*. Oslo: Universitetsforlaget, s. 256-263.

Mühleisen, W. (2006b). Kjønn, sex og medier. I: J. Lorentzen og W. Mühleisen (red.), *Kjønnsforskning- en grunnbok*. Oslo: Universitetsforlaget, s. 264 - 274.

Mühleisen, W. og Lorentzen, J. (2006a). Kjønnnet får hvile. I: J. Lorentzen og W. Mühleisen (red.), *Kjønnsforskning- en grunnbok*. Oslo: Universitetsforlaget, s. 277-285.

Mühleisen, W. og Lorentzen, J. (2006b). Hva er kjønnsforskning? I: J. Lorentzen og W. Mühleisen (red.), *Kjønnsforskning- en grunnbok*. Oslo: Universitetsforlaget, s. 15-20.

Mühleisen, W. og Røthing, Å. (2009). *Norske seksualiteter*. Oslo: Cappelen Damm AS.

Mühleisen, W., Røthing, Å. og Svendsen, H. S. (2009). Norske seksualiteter – en innledning I: W., Mühleisen og Å., Røthing (red.). *Norske seksualiteter*. Oslo: Cappelen Akademisk Forlag, s. 11-34.

Nielsen, H. B. (2006). Kjønn og identitet. I: J. Lorentzen og W. Mühleisen (red.), *Kjønnsforskning- en grunnbok*. Oslo: Universitetsforlaget, s.153-168.

Nordqvist, I. (1988). *Kunnskap Känslor Kärlek Kropp Sexologi- om människor med och utan funktionshinder*. Bromma: Handikappinstitutet.

NOU (2008:6) *Barn-Likestillings - og innkluderingsdepartementet, 6.4 Familiepolitikk*, [Online], URL: <http://www.regjeringen.no/nb/dep/bld/dok/nouer/2008/nou-2008-6/7/4.html?id=501139> (lest 20. desember 2010).

Okkenhaug, J. L. (1992). Utroskap som samlivskrise. *Fokus på Familien* (nr. 4), s. 242-248.

Parker, I. (2005). *Qualitative Psychology – Introducing Radical Research*. Buckingham: Open University Press.

Potter, J. og Wetherell, M. (1987). *Discourse and Social Psychology: Beyond Attitudes and Behavior*. London: Sage.

Rasmussen Vaula, M. (2005). *Å gjøre kjønn: Performativitet og meningsskaping blant transkjønn og andre kjønn i Norge*. Bergen: Universitetet. (Masteroppgave i sosialantropologi)

Rekdal, H. R. (2007). Seksualitet, kjønn og normer i Toril Mois tenkning. I: T. Annfelt, B. Andersen og A. Bolsø, (red.), *Når heteroseksualiteten må forklare seg*. Trondheim: Tapir Akademisk Forlag, s. 243-267.

Rosenberg, T. (2002). *Queerfeministisk agenda*. Stockholm: Atlas.

Scheinkman, M. (2005). Beyond the trauma of betrayal: Reconsidering affairs in couples therapy. *Family Process*. (nr. 44), s. 227-244.

Segal, L. (2007). Seksualitet, politikk og skiftende generasjoner av feminister. I: T. Annfelt, B. Andersen og A. Bolsø (red.). *Når heteroseksualiteten må forklare seg*. Oslo: Tapir akademisk forlag, s. 23 - 47.

Sheehan, J. (2009). Å nedtone betydningen av paret som idé når det gjelder intime relasjoner mellom voksne: Implikasjoner for familierapiens teori og praksis. *Fokus på Familien*. (nr.2), s. 99-113.

Sheehan, J. Thuen, F. og Øfsti, A. S. K. (18. desember 2010). NRK, (Dagsrevyen). *Ikke alle passer i parforhold*. [online], URL: <http://www.nrk.no/nyheter/norge/1.7431364> (lest 7. januar 2011).

Solbrække, K. N. og Aarseth, H. (2006): Samfunnsvitenskapens forståelser av kjønn. I: J. Lorentzen og W. Mühleisen (red.), *Kjønnsforskning- en grunnbok*. Oslo: Universitetsforlaget, s. 63 - 76.

Statistisk sentralbyrå. (2010). *Befolkningsstatistikk. Ekteskap og skillsmisser*. [online], URL: <http://www.ssb.no/emner/02/02/30/ekteskap/> (lest 23. februar 2011).

Straumsheim, Grønli, K. (2003). Forskning.no. *Norske sexvaner*. [Online], URL: <http://www.forskning.no/artikler/2003/juli/1057756567.88> (lest 21. desember 2010).

Thaagaard, T. (2009). *Systematikk og innlevelse. En innføring i kvalitativ metode*. Bergen: Fagbokforlaget.

Thuen, F. (2006). *Utro: Om kjærlighetens bakgater*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag.

Thuen, F. (2010). Sigrid er samboer med Svein, kjæreste med Truls og John, og tidvis elskerinne til to, tre andre. *KK* (nr. 32) s. 52-54. (lest 6. august 2010).

Træen, B. (2008). Extradyadic Activity in a Random Sample of Norwegian Couples (21.oktober 2008). [online]
URL: <http://dx.doi.org/10.1080/00224490802398324> eller
[URL:http://www.informaworld.com/smpp/title~content=t775653667](http://www.informaworld.com/smpp/title~content=t775653667) (lest 25.februar 2011).

Westlund, J. (2011). *Kärnfamiljens fall hotar inte parnormen*. [online], URL: <http://www.nikk.no/?module=Articles;action=Article.publicShow;ID=1181> (lest 24.februar 2011).

Winther Jørgensen, M. og Phillips L. (2006). *Diskursanalyse som teori og metode*. Frederiksberg: Roskilde Universitetsforlag/Samfundslitteratur.

Wittgenstein, L. (2010). *Filosofiske undersøkelser*. Oslo: Pax forlag A/S.

Øfsti, A. S. K. (2008a). *Some call it love. Exploring Norwegian Systemic Couple Therapists' Discourses of love, Intimacy and Sexuality. Doctoral thesis in systemic psychotherapy at the University of East London, Tavistock Clinic.*

Øfsti, A. S. K. (2008b). Om å ta den romantiske diskursen for gitt. Et essay om diskursiv terapi. *Fokus på Familien* (nr. 4) s. 362-374.

Øfsti, A. S. K. (2010). *Parterapi, kjærlighet, intimitet og samliv i en brytningstid*. Oslo: Universitetsforlaget.

AAsebø, S. T. (2002). Kjønn en saga blott? Å snakke om kjønn i lys av nyere kjønnsteori. *Norsk pedagogisk tidsskrift*, (nr.2-3) s. 162-173.

Vedlegg I. Forespørsel om deltagelse i en intervjuundersøkelse.

Informasjon til informantene

Mitt navn er Grete Lund, og jeg arbeider som familieterapeut og sexolog i mitt eget foretak. I tillegg praktiserer jeg en dag i uken på Familievernkontoret i Tønsberg. I perioden 2009-2011 er jeg student ved Diakonhjemmet høyskole hvor jeg tar mastergrad i familieterapi og systemisk praksis. I den forbindelse skal jeg skrive en masteroppgave, basert på en kvalitativ undersøkelse.

Med utgangspunkt i endringer i samlivsmønstre og seksualitetspraksiser de ti siste årene, ser det ut til at holdninger og forståelser av intimitet, kjærlighet, kjønn, seksualitet og samliv har forandret seg. I denne studien vil jeg undersøke hvilke normative diskurser for det norske samlivet som ser ut til å påvirke familieterapeuter, og hvilken effekt det har på det familieterapeutiske arbeidet i forhold til kjønn og seksualitet. Fokuset vil være på hvordan terapeuter forholder seg til disse temaene.

Er du en av dem som kan tenke deg å bli intervjuet?

Jeg ønsker å intervju familieterapeuter av ulikt kjønn. Du kan trekke deg fra prosjektet når som helst, uten at det vil få noen konsekvenser for deg, eller at du må gi noen begrunnelser. Samtalen vil vare ca. en og en halv time. Deretter vil samtalen bli transkribert, anonymisert og gjennomgått av undertegnede. Veileder vil se materialet i anonymisert form. Hovedveileder er Heidi Eng, Diakonhjemmet høyskole. Når jeg er ferdig med prosjektet vil alle lydbånd og notater makuleres. Samtalen i masteroppgaven vil bli omtalt i anonymisert form.

Deltagelse i undersøkelsen baseres på skriftlig informert samtykke fra den enkelte familieterapeut.

Hvis du kan tenke deg å delta i undersøkelsen, ber jeg om at du returnerer vedlagte svarslipp, eller kontakter meg på e-post snarest mulig. Jeg vil så ta kontakt for å avtale samtaletidspunkt.

Moss, 4.1.2010.

Vennlig hilsen

Grete Lund

Vedlegg II. Svarslipp

Sendes til Grete Lund, Vidarsgt.4, 1511 Moss, tlf.: 97525230/69275404, eller
e-post: glun3@online.no

Jeg ønsker å være med i intervju undersøkelsen.

Navn:.....

Arbeidssted:.....

Telefon:.....E-post:.....

Vedlegg III. Samtykkeerklæring

SAMTYKKEERKLÆRING

Jeg har mottatt informasjonsskrivet om undersøkelsen ”Hvilke normative diskurser for det norske samlivet ser ut til å påvirke familieterapeuter? Hvilken effekt har det på det familieterapeutiske arbeidet i forhold til kjønn og seksualitet”.

Jeg har lest informasjonsskrivet om Grete Lunds mastergradprosjekt, og sier meg villig til å delta i studiet.

Dato.....

Signatur:.....Telefonnr.:.....

Samtykkeerklæringen kan sendes til

Grete Lund
Vidarsgt. 4
1511 Moss

TAKK FOR POSITIV VELVILJE!

Vedlegg IV. Intervjuguide

INTERVJUGUIDE

Innledning:

Presentere meg selv

Introdusere temaet og formålet med undersøkelsen

Samtalens form

Innledende temaer med spørsmål som tar utgangspunkt i dine refleksjoner, erfaringer, forståelser og synspunkter

Bakgrunnsopplysninger: alder og kjønn

Tema: Jeg er nysgjerrig på hvilke dominerende seksuelle normer som er knyttet til det norske samlivet, basert på den nye kjønnsnøytrale ekteskapsloven og endringer i samlivsmønstre og seksuelle praksiser. Jeg tenker på normer som heterofili, homofili, og bifili.....

- Hvilke seksuelle dominerende normer ser ut til å påvirke deg, i ditt familierapeutiske arbeid, i forhold til det norske samlivet?
- På hvilken måte påvirkes du av disse normene?
- Hvilke fagtemaer snakkes fram i forhold til kjønn, seksualitet og samliv på deres kontor?
- Hvordan synes du Bufetat, synliggjør familievernet i forhold til kjønn, seksualitet og samliv?

Tema: I dag ser det ut til at kjønn og seksualitet ikke bare er knyttet til reproduksjon mellom mann og kvinne. Synet på kjønn og seksualitet synes å ha forandret seg, og har fått ulike forståelser og samlivsformer.....

- Hva er din forståelse av kjønn?
- Hva er din forståelse av seksualitet?
- Hvordan møter og ivaretar du ulike kjønn og seksualiteter?
- Hva tar du med deg av din egen livserfaring i samtalen?
- Er det en forskjell for deg når du bruker deg selv som eksempel, i den grad dette er til nytte for klienten, i forhold til seksuelle problemstillinger, enn andre problemstillinger?

- På hvilken måte tilegner du deg kunnskap om kjønn og seksualitet?

- Hva slags holdninger signaliseres på venterommet hos dere i forhold til kjønn og seksualitet?

Tema: Seksuelt utroskap synes alltid å ha forekommet, men kan se ut til i dag å være mer utbredt, og kan ofte være en grunn til at par skiller lag.....

- Hva innebærer seksuelt utroskap for deg i møte med par?

- Hvilke forståelser snakker du fram i terapirommet i forhold til samliv og seksuelt utroskap?

- Har du noen kunnskaper eller erfaringer om at utroskap forekommer hyppigere blant heterofile enn homofile par?